

BETÆNKNING
OM
RÅDGIVNING INDEN FOR DET
SOCIALE OMRÅDE

AFGIVET AF ET AF SOCIALMINISTEREN
NEDSAT UDVALG

BETÆNKNING NR. 619

KØBENHAVN 1971

ISBN 87 503 1138 7

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI, KØBENHAVN

Indholdsfortegnelse

	Side
Indledning	5
Kapitel 1: <i>Tidligere undersøgelser. Baggrunden for udvalgets nedsættelse</i>	7
Kapitel 2: <i>Afgrænsning af begrebet rådgivning på det sociale område</i>	9
Kapitel 3: <i>Udvalgets undersøgelser m. v.</i>	11
Kapitel 4: <i>Behovet for rådgivning og vejledning</i>	12
1. Sammenfatning af oplysninger om behovet i det indhentede materiale om eksisterende rådgivningsvirksomhed	12
2. Socialforskningsinstituttets undersøgelse af behovet for rådgivningsvirksomhed	13
a. Undersøgelsens tilrettelæggelse og metode	13
b. Hovedretningslinier ved vurderingen af behov for rådgivning og vejledning	13
3. Landsforeningen for Mentalhygiejnes rådgivningsvirksomhed	17
4. Udvalgets vurdering af behovet for rådgivning og vejledning	19
Kapitel 5: <i>Hvorledes kan behovet for rådgivning opfyldes</i>	22
1. Det strukturelle grundlag	22
2. Udvalgets synspunkter vedrørende socialreformens muligheder for at opfylde behovet for rådgivning	24
Kapitel 6: <i>Sammenfatning af udvalgets synspunkter og forslag</i>	27

B I L A G

1. Rådgivning ved det sociale udvalg	29
2. Rådgivning inden for børne- og ungdomsforsorgen	32
3. Rådgivning i mødrehjælpsinstitutionerne	40
4. Rådgivning inden for forskellige andre sociale institutioner	47
5. Rådgivning på det arbejdsmarkedsmæssige område	54
6. Rådgivning inden for sundhedsvæsenet	57
7. Rådgivning inden for uddannelsessektoren	63
8. Rådgivning inden for fængselsvæsenet	68
9. Rådgivning inden for forsvaret	71
10. Privat organiseret rådgivning	74
11. Mentalhygiejnisk Forskningsinstituts undersøgelse af 4000 rådeøgende	82

Indledning

Udvalget vedrørende rådgivning blev nedsat ved socialministeriets skrivelse af 17. februar 1967.

Om baggrunden for udvalgets nedsættelse henvises til kapitel 1.

Udvalget havde følgende sammensætning:

Direktør Viggo Nørby, formand.

Kontorchef O. Graulund Hansen, justitsministeriet.

Ekspeditionssekretær Niels Borre, indenrigsministeriet.

Ekspeditionssekretær, fru G. Høyer, arbejdsministeriet.

Kontorchef Vagn Holm, ministeriet for familiens anliggender.

Kontorchef N. Engberg, socialministeriet.

Socialdirektør Erling Jarmbæk, Københavns kommune.

Forstander Peter Knudsen, Fredericia, udpeget af Den danske Købstadforening og foreningen Bymæssige Kommuner.

Borgmester Ejner Jensen, Fakse, udpeget af Amtsrådsforeningen i Danmark og De samvirkende Sognerådsforeninger i Danmark.

Advokat N. C. Hove, Kolding, udpeget af Advokatrådet.

Læge Kn. O. Christensen, udpeget af Den almindelige danske Lægeforening.

Professor, dr. phil. Lise Østergaard, udpeget af Dansk Psykologforening.

Socialrådgiver Lis Keiser, udpeget af Dansk Socialrådgiverforening.

Øjenlæge Sigbrit Christensen, udpeget af Danske Kvinders Nationalråd.

Socialrådgiver Eva Gredal, udpeget af Dansk Kvindesamfund.

Kommunalbestyrelsesmedlem Emilie Rasmussen, Horsens, udpeget af Landsforeningen af Børne- og Ungdomsværn.

Direktør, dr. phil., Eggert Petersen, udpeget af Landsforeningen for Mentalhygiejne.

Socialinspektør Jørgen Jonsen, udpeget af Socialpolitisk Forening.

Endvidere tilforordnedes:

Læge Charles Jasobsen, sundhedsstyrelsen.

Fuldmægtig Jørgen Austin Hansen, direktoratet for statshospitalerne.

Kontorchef Inge Christensen, mødrehjælpsinstitutionen i København.

Kontorchef C. Lange, socialstyrelsen, revalidering og forsorg.

Siden nedsættelsen af udvalget er der sket følgende ændringer i medlemmernes sammensætning:

Socialrådgiver Lis Keiser er afløst af socialrådgiver Susanne Holter som repræsentant for Dansk Socialrådgiverforening.

Ekspeditionssekretær Niels Borre er afløst af sekretær Ole Jacobsen, der siden er afløst af sekretær U. Horst Petersen som indenrigsministeriets repræsentant.

Kommunalbestyrelsesmedlem Emilie Rasmussen er afløst af børneværnskonsulent Birgitte Jacobsen som repræsentant for Landsforeningen af Børne- og Ungdomsværn.

Efter at forstander Peter Knudsen afgik ved døden, er socialudvalgsformand Jens Helbak, Odense, indtrådt i udvalget som repræsentant for Kommunernes Landsforening.

Ekspeditionssekretær Rudy Schrøder tiltrådte udvalget i oktober 1967 som repræsentant for De Samvirkende Centralforeninger af Sygekasser i Danmark.

Endvidere er kriminaloverbetjent Jens P. Fisker, Svendborg, indtrådt i udvalget som repræsentant for Amtsrådsforeningen i Danmark.

Fuldmægtig Jens Jørn Christian Waagensen, direktoratet for fængselsvæsenet, tiltrådte i marts 1968 som tilforordnet.

Daværende ekspeditionssekretær i socialministeriet, nu kontorchef i Gladsaxe kommune Otto Sørensen og sekretær i socialministeriet Niels Ole Andersen har været udvalgets sekretærer. Sidstnævnte afløstes 1. december 1969

af fuldmægtig i socialministeriet Tom Christensen*).

Udvalget har afholdt 5 møder, og der har været afholdt 4 møder i underudvalg vedrørende rådgivningens målsætning m. v.

Til brug ved udvalgets overvejelser er indhentet oplysninger fra en række offentlige og

private institutioner. Herom henvises til kapitel 3 og bilagene til betænkningen. Med dette materiale er tilstræbt at give et billede af den rådgivningsservice, der tilbydes befolkningen i dag.

Udvalget afgiver herved nedenstående betænkning og indstilling.

København, februar 1971.

Kn. O. Christensen	Sigbrit Christensen	N. Engberg
Jens P. Fisker	Eva Gredal	O. Graulund Hansen
Jens Helbak	Vagn Holm	Susanne Holter
N. C. Hove	G. Høyer	Birgitte Jacobsen
Erling Jarmbæk	Ejner Jensen	Jørgen Jonsen
Viggo Nørby Formand	Eggert Petersen	U. Horst Petersen
Rudy Schrøder	Lise Østergaard	
	<i>Otto Sørensen</i>	<i>Tom Christensen</i>

*) Fuldmægtig Tom Christensen afløstes pr. 1/5 71 af sekretær i socialministeriet Grethe Buss.

KAPITEL 1.

Tidligere undersøgelser. Baggrunden for nedsættelse af udvalget

Tidligere undersøgelser.

I april 1959 nedsatte *Socialpolitisk Forening* efter forhandling med socialministeriet et udvalg med den opgave at undersøge og overveje behovet for personlig rådgivningsvirksomhed af social og juridisk art og retningslinierne for udbygningen af en sådan virksomhed. Dette udvalg fremkom 8. maj 1961 med en betænkning: Juridisk og social rådgivning. I betænkningen konstaterede man, at der var et stort udækket behov for rådgivningsvirksomhed, hvor den enkelte borger kan få sagkyndig hjælp ved løsning af juridiske og rent personlige problemer, virkelig hjælp til at bruge de foreliggende statslige og private hjælpeforanstaltninger rigtigt.

Som resultat af overvejelserne om den fremtidige rådgivningsvirksomheds organisation nåede udvalget til den opfattelse, at det ikke ville være muligt at opnå en ensartet og effektiv rådgivning i juridiske og sociale spørgsmål landet over, medmindre rådgivningsvirksomheden etableres som en selvstændig institution. Iværksættelsen og finansieringen må hvile på offentligt initiativ og offentlige midler. Udvalget fremsatte forslag om oprettelse af lokale rådgivningskontorer, hvorfra der kan ydes såvel retshjælp for ubemidlede som social rådgivning. Disse kontorer skulle etableres og drives af særlige amtsudvalg, som tillige skulle have til opgave at fremme samarbejdet med og mellem de forskellige offentlige og private kontorer og myndigheder. Endelig foresloges oprettet et centralt organ, der skulle have til opgave at udforme og udvikle de nærmere retningslinier for rådgivningen. Udvalget forudsatte, at der ved kontorerne ansættes medarbejdere med juridisk uddannelse og socialrådgivere.

Hvad finansieringen angår foreslog udvalget, at udgifterne til driften af rådgivningskontorerne dækkes af staten eventuelt således, at halv-

delen af udgifterne fordeltes på landets kommuner efter de daværende regler om mellemkommunal refusion.

Endelig pegede udvalget på, at det gennem udvalgets arbejde var blevet klart, at der består et betydeligt behov for egentlig mentalhygiejnisk rådgivning.

De i denne betænkning fremsatte forslag er ikke blevet fremmet. Betænkningen har dog næppe været uden indflydelse på den sociale lovgivning i de følgende år, idet bestemmelser om offentlige organers pligt til at rådgive og vejlede klienterne har vundet øget indpas. Her kan nævnes bestemmelser i loven om børne- og ungdomsforsorg og om familievejledning (1964) og loven om omsorg for invalidepensionister og folkepensionister (1968). Betænkningen har endvidere sat sig spor i de af Landsforeningen for Mentalhygiejne oprettede rådgivninger (jfr. bilag 10).

Det familiepolitiske udvalg, der blev nedsat i oktober 1960, har i sin betænkning fra maj 1964 (betænkning nr. 359) om familiepolitik, fremsat en række betragtninger vedrørende rådgivning. Udvalget fandt, at man burde samle de erfaringer, der er gjort på rådgivningsområdet, således at der kan tages stilling til, om udviklingen blot skal fortsætte med en effektivisering af det bestående rådgivningsarbejde, hvor der måtte være behov herfor, eller om der bør ske en vis samling af rådgivningsarbejdet af hensyn til rationalisering af arbejdet. En sådan samling kunne også få betydning for den kategori af personer, som ikke har behov for bistand af de myndigheder og organisationer m. v., der nu udøver rådgivningsvirksomhed, og som derfor ikke vil udnytte de foreliggende muligheder for rådgivning.

Udvalget henstillede derfor, at der blev nedsat et udvalg til at undersøge behovet for rådgivning.

I november 1960 nedsatte *justitsministeriet et udvalg* med den opgave at overveje, om organisationen af den i retsplejelovens § 135 nævnte *vederlagsfrie retshjælp* burde ændres, og om der i forbindelse hermed burde ske en ændring af retsplejelovens regler om meddelelse af fri proces. Udvalget afgav betænkning i november 1965, og det deri indeholdte udkast til lov om ændring af retsplejeloven dannede grundlag for de regler om udvidet adgang til retshjælp og fri proces, som trådte i kraft den 1. januar 1970.

Baggrunden for nedsættelse af udvalget vedrørende rådgivning

Det hidtil foreliggende materiale om rådgivning har kun givet et ufyldstgørende billede af

de problemer, der er forbundet med at dække det stadigt voksende behov for rådgivning inden for det sociale område.

Socialministeriet besluttede derfor i 1967 at nedsætte et udvalg med den opgave på grundlag af erfaringer med hensyn til bestående rådgivningsvirksomhed inden for det sociale område og efter en vurdering af behovet for rådgivningsvirksomhed at afgive indstilling om, hvorledes rådgivningsarbejdet bør udføres. Det skulle herunder undersøges, hvorvidt rådgivningsarbejdet fortsat bør udøves som et led i det arbejde, der allerede udføres på sociale områder, eller om der bør søges oprettet særlige rådgivningscentre, og hvilket område rådgivningen i så fald bør have.

KAPITEL 2.

Afgrænsning af begrebet rådgivning på det sociale område

1° En egentlig definitorisk afgrænsning af begrebet rådgivning ville være ønskværdig som et let anvendeligt redskab i udvalgets arbejde. Men formuleringen af en brugbar definition støder på den vanskelighed, at rådgivning i dag er et flertydigt begreb.

Samfundsudviklingen medfører, at tilværelsen bliver stadig mere uoverskuelig og kompliceret for den enkelte. Behovet for en social service af mere og mere differentieret art vokser støt, og der viser sig at være behov for rådgivning over et meget bredt felt. Rådgivning inden for det sociale område må ses i sammenhæng med andre former for bistand, der stilles til rådighed for borgerne.

Svaret på spørgsmålet om afgrænsningen af begrebet rådgivning må derfor findes i den socialpolitiske målsætning, som går ud på i videst muligt omfang at dække den enkeltes behov for tryghed og trivsel. Sagt på en anden måde er formålet med rådgivningen at yde den enkelte hjælp til at løse aktuelle problemer af social (socio-økonomisk) og psykologisk art, som den pågældende ikke kan løse på egen hånd.

2° Når begrebet rådgivning gøres så rummeligt, vil det medføre, at udvalget vil komme ind på områder, der falder uden for, hvad der traditionelt lægges i »social rådgivning«. Der vil blive spørgsmål om at yde en egentlig social-psykologisk, pædagogisk rådgivning i komplicerede – næsten behandlingskrævende – tilfælde.

3° Den egentlige lægelige eller psykologiske behandling af enkeltpersoner falder klart uden for rådgivningens arbejdsområde. Det er imidlertid lige så klart, at der ofte i rådgivningsarbejdet indgår momenter af behandlingslignende karakter. Det vil især gælde en løbende rådgivningsvirksomhed, som den kendes inden

for børneforsorgens familievejledning og inden for mødrehjælpen.

Den blotte instruktionsvirksomhed som f. eks. i brugen af et hjælpemiddel for handicappede falder også uden for »social rådgivning«. Men også her er der tale om glidende overgange fra det ene til det andet. Man må derfor konkludere, at det ikke er muligt eksakt at angive, hvornår instruktionen antager karakter af rådgivning, og hvornår rådgivningen glider over i den rene behandlingsfase.

4° I rådgivningsarbejdet er det naturligt at skelne mellem den såkaldte »åbne« rådgivning og den rådgivning, der knytter sig accessorisk til ydelsen af anden social bistand. Ved »åben« rådgivning forstås, at den rådsøgende selv henvender sig til rådgivningsorganet alene med det formål at blive rådgivet. Heroverfor står den rådgivning som ydes i forbindelse med behandlingen af andre sociale problemer hos en person. Dette kan ske spontant, fordi den konkrete sag giver anledning dertil, f. eks. rådgivning i personlige anliggender i forbindelse med ydelse af hjælp til en enlig forsørger. Rådgivningen kan imidlertid også udgøre en integreret del af en større social ydelse som f. eks. rådgivning af forældre til et handicappet barn, der er inddraget under forsorg.

5° Betydningen af i en given situation at kunne yde en på relevant sagkundskab hvilende rådgivning har længe været erkendt. Man har herved i almindelighed alene tænkt på rådgivningens værdi for den rådsøgende. Imidlertid har sådan rådgivning også en rent samfundsmæssig værdi ved at forebygge, at en ophobning af uløste sociale problemer hos enkeltpersoner kan føre til alvorlige problemer af egentlig samfundsmæssig art. Imidlertid er det klart, at den rådgivning, der skal medvirke til at skabe

tryghed og trivsel for den enkelte, i første række skal tilgodeses dette formål, medens samfundets interesser må komme i anden række. Heraf må følge, at rådgivning som altovervejende hovedregel må betragtes som et tilbud, der frit

kan afvises. Kun i ganske særlige tilfælde vil man kunne fravige denne regel, som f. eks. inden for børneforsorgen, hvor et »råd« kan gives i form af et pålæg, der kan gennemtvinges ved magt.

KAPITEL 3.

Udvalgets undersøgelser

1° Udvalget har set det som sin opgave at give en udtømmende beskrivelse af den rådgivningsvirksomhed inden for det sociale område, som på nuværende tidspunkt står til rådighed for befolkningen. Beskrivelsen er optaget i betænkningen som bilag 1-10.

Udover den generelle værdi som oversigtsmateriale er beskrivelsen en nødvendig forudsætning for løsning af udvalgets opgave med hensyn til en vurdering af rådgivningsbehovet.

De oplysninger, som indgår i beskrivelsen er for størstedels vedkommende indhentet af udvalget gennem et rundspørge til offentlige og private institutioner. Som anført tilsigtede man at gøre beskrivelsen udtømmende. Når det ikke helt er lykkedes, skyldes det dels, at nye rådgivningsorganer er opstået siden indsamlingen af materiale var tilendebragt, dels at flere adspurgte institutioner har undladt at svare. Hertil kommer, at afgrænsningen af begrebet »social rådgivning«, der er behandlet i kap. 2, måske har medført udeladelse af rådgivningsvirksomhed, som af nogle ville blive betegnet som hørende til det sociale område i videre forstand. Man har således ikke i beskrivelsen medtaget den rådgivningsservice, som en række større erhvervsvirksomheder stiller til rådighed for de ansatte.

Ved benyttelse af materialet må man endvidere være opmærksom på, at der i redegørelserne fra de enkelte institutioner arbejdes med forskellige opfattelser af begrebet rådgivning. Det bør endvidere erindres, at besvarelsene er givet på et tidspunkt, da kendskabet til konse-

kvenserne ved gennemførelse af det énstrengede system i den sociale struktur ikke var særlig udbredt.

2° For at kunne foretage en vurdering af rådgivningsbehovet har udvalget i sit rundspørge bedt den enkelte offentlige eller private institution om inden for sit område at give et skøn over behovet. Resultatet heraf kan ses i redegørelserne i bilag 1-10.

Man har endvidere anmodet socialforskningsinstituttet om på grundlag af de undersøgelser, som instituttet har foretaget for socialreformkommissionen, at undersøge behovet for rådgivningsvirksomhed. Resultatet af undersøgelsen er beskrevet i kap. 4, 2.

Udvalgets vurdering af behovet bygger tillige på den af mentalhygiejnisk forskningsinstitut udarbejdede publikation: Mentalhygiejnisk rådgivning – en beskrivelse af Landsforeningen for Mentalhygiejnes rådgivningsvirksomhed. Heri er redegjort for en undersøgelse, landsforeningen har foretaget af 4000 af foreningens klienter. En sammenfatning af undersøgelsen er givet i bilag 11.

3° I overvejelserne om hvorledes rådgivningsbehovet vil kunne imødegås, og hvorledes rådgivningsarbejdet bør udføres, har udvalget fundet, at disse problemer ikke kan anskues isoleret, men må ses i sammenhæng med de resultater, socialreformkommissionen er nået til i betænkningen om det sociale trykkesystem – struktur og dagpenge. Se herom kap. 5, 1, c.

KAPITEL 4.

Behovet for rådgivning og vejledning

1. Sammenfatning af oplysninger om behovet i det indhentede materiale om eksisterende rådgivningsvirksomhed.

a. Det fremgår af de i bilag 1–10 givne redegørelser for omfanget og arten af den rådgivnings- og vejledningsvirksomhed, der i dag findes inden for det sociale og sundhedsmæssige område, at der inden for så godt som alle felter skønnes at være behov for en udvidelse og intensivering af denne rådgivnings- og vejledningsvirksomhed.

b. Den *familievejledning*, der udøves af børne- og ungdomsværnet, påbegyndte først sin virksomhed pr. 1. april 1965 og er fortsat under udbygning. De foreliggende oplysninger peger i retning af, at man i løbet af relativt få år vil have udbygget familievejledningen så meget, at der vil være effektivt fungerende familievejledningsordninger i alle dele af landet, herunder også landkommunerne. Der har været rejst spørgsmål om, hvorvidt familievejledningen, der ifølge lovens bestemmelser kun kan omfatte familier med børn, bør ændres således, at man får opbygget en almen rådgivningsvirksomhed, der også kan tilbyde bistand til familier uden børn og til enlige. Disse to sidstnævnte grupper af befolkningen har også behov for rådgivning, og det kan i praksis virke uforståeligt for borgerne, at man ikke er i stand til at yde bistand til disse grupper, når der stilles et omfattende serviceapparat til rådighed for familier med børn. Direktoratet for børne- og ungdomsforsorgen har udtrykt en vis skepsis over for denne tanke om opbygning af en lokal rådgivnings- og vejledningsvirksomhed, der omfatter alle grupper i befolkningen. Dette skyldes i første række en frygt for, at man i en sådan almindelig ordning ikke i tilstrækkelig grad vil kunne tilgodesee de særlige hensyn, som må tages ved udøvelse af en rådgivningsvirksomhed for familier med børn, idet rådgivningsvirksomheden for disse familier må være centreret om barnets tarv.

c. Fra *mødrehjælpens side* gøres gældende, at den rådgivning på bred basis til familier og enlige mødre i forbindelse med svangerskab og fødsel, der udøves af mødrehjælpen, bør fortsætte og intensiveres. Det er endvidere mødrehjælpens opfattelse, at rådgivningen på dette specielle felt bedst udføres af en særlig institution som mødrehjælpen, som i en årrække har varetaget denne opgave, og som har specielle forudsætninger for at udføre en sådan rådgivning.

Om de øvrige opgaver mødrehjælpen varetager – vejledning i spørgsmål vedrørende svangerskabsafbrydelse og i spørgsmål om svangerskabsforebyggelse samt råd og vejledning i adoptionsspørgsmål – anføres ligeledes, at de er af så speciel karakter, at de bør overlades til organer, der sidder inde med speciel viden og erfaring om de pågældende spørgsmål.

Erfaringerne fra mødrehjælpens arbejde tyder på, at der på visse områder er et udækket behov for rådgivning, som ikke kan dækkes gennem eksisterende institutioner. Dette gælder således for store dele af landet juridisk rådgivning i ægteskabssager og i sager om forskellige familieproblemer.

Mødrehjælpen har et udmærket samarbejde med andre rådgivende institutioner og sagkyndige, men man har i en vis udstrækning følt savnet af rådgivende institutioner, der kan videreføre det arbejde, som af mødrehjælpen har været udført over for en familie under svangerskab og efterfølgende fødsel. Enlige mødre og problemfamilier vil ofte have behov for rådgivning, når børnene er kommet ud over de første par leveår. Denne opgave vil dog i dag kunne tages op af familievejledningen.

d. Også inden for en række *andre sociale områder* (revalidering, åndssvageforsorg m. m.) samt hos hospitalsvæsenet, fængselsvæsenet og

forsvaret gives der udtryk for ønske om en udbygning af den rådgivning, der for øjeblikket foregår på vedkommende særlige område. På en del af de nævnte felter (fængselsvæsenet og forsvaret) er der endvidere planer om en udbygning og effektivisering af rådgivningen. Det samme gælder adskillige af de forskellige områder, hvor rådgivningen varetages af private organisationer eller institutioner.

Der peges hyppigt på betydningen af det rette samarbejde mellem de forskellige sociale institutioner m. v., der udøver rådgivning på det sociale område, og materialet antyder, at der i denne henseende er visse mangler, der bør afhjælpes. Det indkomne materiale giver imidlertid praktisk talt ikke konkrete oplysninger om mangler i den eksisterende rådgivningsvirk-

somhed uden for pågældende institutions eget område. Hovedsynspunktet synes i øvrigt at være, at selv om der fremover skulle ske en væsentlig forbedring af det sociale hjælpesystem – i kraft af kommunalreformen og socialreformen, således at der inden for rammerne af dette i større omfang end nu ydes effektiv råd og vejledning over for borgerne – må man regne med, at der vil være behov for en fortsættelse af rådgivningsvirksohmheden inden for det specielle felt, som vedkommende institution varetager. Problemerne inden for disse felter er ifølge denne opfattelse så specielle og komplicerede, at det vil være nødvendigt at have specielle organer eller institutioner til varetagelse af de særlige rådgivningsopgaver, som disse problemer rejser.

2. Socialforskningsinstitutets undersøgelse af behovet for rådgivningsvirksohmhed.

a. Undersøgelens tilrettelæggelse og metode.

Socialforskningsinstituttet har efter anmodning af rådgivningsudvalget forsøgt i forbindelse med de undersøgelser, instituttet har udført for socialreformkommissionen, at belyse spørgsmålet om behovet for rådgivning og vejledning. Instituttet har foretaget en særlig bearbejdelse af materiale indsamlet i forbindelse med den såkaldte institutionsundersøgelse. Som grundlag for udførelse af forskellige undersøgelser for socialreformkommissionen modtog socialforskningsinstituttet i vinteren 1966/67 fra nærmere udvalgte dele af landet (Thisted amt, Assens amtsrådsreds, Fredericia arbejdsanvisningskontors område, Falster og et område på Nørrebro i København, som dækkes af sygekassen Blågård og 7. socialkontor) anmeldelser om personer, som i denne periode havde henvendt sig til forskellige sociale myndigheder og institutioner om bistand af forskellig art. Det drejer sig om henvendelser til socialudvalg, amtmand, skifteret, folkeregister, sygekasse, arbejdsløshedskasse, revalideringscenter, mødrehjælp, børne- og ungdomsværn m. m. i anledning af forskellige »socialbegivenheder« så som almindelig trang, der nødvendiggør hjælp efter forsorgsloven, skilsmisse, dødsfald, fødsel af barn uden for ægteskab, sygdom, arbejdsløshed, erhvervshæmning, trang som følge af graviditet og fødsel m. v. I alle tilfælde, hvor klientens situation ikke var blevet normaliseret inden 3 måneder efter henvendelsen om hjælp, har socialforskningsinstituttet foretaget en nærmere

undersøgelse af pågældende sag, idet man herunder har drøftet denne såvel med klienten som med de forskellige sociale myndigheder og institutioner, som klienten har været i berøring med. Det drejer sig i almindelighed om forholdsvis komplicerede sociale tilfælde. Dette fremgår bl. a. deraf, at det store flertal af de pågældende klienter har haft kontakt til to eller flere sociale og/eller sundhedsmæssige hjælpeorganer (sygekasser, arbejdsløshedskasser, socialudvalg, børne- og ungdomsværn, familievejledning, mødrehjælpsinstitutioner, arbejdsformidlingskontorer, hospitalslæger m. v.).

Ved denne gennemgang af disse relativt komplicerede sager har man tilsigtet at få belyst, hvorvidt der er mangler eller »huller« i det nuværende sociale hjælpesystem. Som led i denne gennemgang af sagerne har man også forsøgt at foretage en vurdering af, hvorvidt der i disse sager har foreligget behov for rådgivning og vejledning, og i bekræftende fald i hvilket omfang dette behov for rådgivning og vejledning er blevet efterkommet.

Undersøgelsen omfatter 274 personer.

b. Hovedretningslinier ved vurderingen af behov for rådgivning og vejledning.

Samtlige de af undersøgelsen omfattede personer har modtaget jævnlige besøg i hjemmet af instituttets interviewere og alle de egentlige sociale hjælpeorganer, som de pågældende har været i forbindelse med, er besøgt af instituttets

medarbejdere. Ved den efterfølgende gennemgang har instituttet bl. a. foretaget en samlet vurdering af, hvorvidt vedkommende i forbindelse med deres sociale situation har haft behov for rådgivning eller vejledning. Der har efter instituttets bedømmelse foreligget et behov for rådgivning og vejledning i de tilfælde, hvor vedkommende person a. *selv har givet udtryk for rådvildhed*, eller har fortalt, at han b. *har søgt råd og vejledning* hos en eller flere institutioner eller myndigheder. Man har desuden skønnet behov for rådgivning og vejledning, når det ved samtalen er konstateret, at vedkommende var c. *uden et elementært kendskab til de sociale rettigheder*, han havde i den aktuelle situation, eller når man kunne konstatere, at d. *der forelå sociale problemer, som kunne løses gennem rådgivning og vejledning*.

Ved bedømmelsen registrerede man ikke blot behov for rådgivning og vejledning, hvor behovet var udækket, men også hvor dette behov for rådgivning eller vejledning havde ført til en henvendelse til sociale myndigheder, som kunne give den fornødne bistand.

Såfremt de pågældende personer var velorienteret om de sociale muligheder og henvendte sig til de rette myndigheder, som gav en normal og udtømmende bistand inden for disse myndigheders sædvanlige rammer, blev dette taget som udtryk for, at den aktuelle situation ikke medførte behov for rådgivning og vejledning.

Det har heller ikke været anset for at være tilstrækkeligt til registrering af behov, at den pågældende person ikke var orienteret i detaljer m. h. t. sine sociale rettigheder, f. eks. om dagpengebeløbs størrelse, karenstider m. v., når blot vedkommende selv var orienteret om, at han havde visse rettigheder, og hvor han skulle henvende sig for at få disse.

Begrebsmæssigt foreligger der rådgivning og vejledning, når der fra én institution eller person til en anden overføres information om kendsgerninger suppleret med vurdering af, hvilken adfærd der må anses for hensigtsmæssig ud fra et givet formål (formålet er i de fleste tilfælde at bringe en social trangssituation til ophør). Taget i denne vide betydning foreligger der formentlig rådgivning og vejledning i næsten alle de situationer, hvor der er en kontakt mellem borgeren og dele af det sociale apparat. Den er i sig selv en bestanddel af formidlingen af de øvrige sociale ydelser og kan ikke skilles ud derfra.

Deraf følger imidlertid også, at *denne form*

for rådgivning og vejledning ikke har kunnet registreres i nærværende undersøgelse.

Det anvendte vurderingsgrundlag medfører, at såvel tallene for behov for rådgivning og vejledning som for den ydede service på dette område må betragtes som minimumstal.

Det registrerede behov for rådgivning og vejledning har ikke været begrænset til behov, der optræder i forbindelse med den aktuelle situation. Alligevel har den aktuelle socialbegivenhed naturligvis i høj grad præget de oplysninger, der er kommet ind, ligesom den har præget det behov, som forefindes hos disse klienter. Undersøgelsens resultater kan ikke give udtryk for det almindelige behov for rådgivning og vejledning hos befolkningen*), men blot give nogle minimumstal for omfanget af det særlige behov for rådgivning og vejledning, der opstår hos mennesker, som rammes af en særlig vanskelig social situation.

Omfanget af behovet for rådgivning og vejledning

Resultatet af de foretagne bedømmelser fremgår af nedenstående oversigt.

Oversigt over behov for rådgivning og vejledning hos personer omfattet af institutionsundersøgelsen.

	Antal personer	I pct. af samtlige
Intet konstateret behov for rådgivning og vejledning . .	68	24
Der synes at foreligge behov for rådgivning og vejledning	200	75
Heraf:		
Omfattende vejledning/rådgivning ydet	25	5
Vejledning/rådgivning ydet på begrænset område . . .	88	26
Henvisning foretaget . . .	10	2
Ingen vejledning/rådgivning givet	73	40
Uoplyst om vejledning/rådgivning ydet	4	2
Oplysninger om behov uklare	6	1
I alt	274	100

*) Se herom i betænkningen: »Juridisk og social rådgivning«, afgivet af Socialpolitisk Forening, København 1962.

Efter de foretagne vurderinger foreligger der et behov for rådgivning og vejledning hos i alt 200 personer, svarende efter foretagne korrektioner til 75 pct. af de mennesker, som indgår i undersøgelsen. 24 pct. har efter det foreliggende ikke haft behov for rådgivning og vejledning, og for 1 pct. har oplysningerne været uklare.

Det meget store behov for rådgivning og vejledning bekræfter det hovedindtryk, som undersøgelseerne i øvrigt har givet, nemlig at befolkningen i almindelighed ikke er velorienteret om deres sociale rettigheder og om den service, der står til deres rådighed.

Hvorledes dækkes behovet for rådgivning og vejledning?

Spørgsmålet om, i hvilket omfang det foreliggende meget betydelige behov for rådgivning og vejledning er blevet dækket fra en eller flere af de institutioner og myndigheder m. v., som de pågældende er kommet i forbindelse med, fremgår af nedenstående tabel.

Personer omfattet af institutionsundersøgelsen med konstateret behov for rådgivning og vejledning fordelt efter, om dette behov er blevet imødekommet.

	Antal personer	I pct. af samtlige med behov
Personer, der har modtaget omfattende rådgivning/vejledning	25	7
Personer, der har modtaget rådgivning/vejledning på begrænset område	88	34
Personer, der alene er blevet henvist til anden institution	10	3
Personer, der ikke har modtaget nogen rådgivning/vejledning	73	53
Uoplyst, om der er modtaget nogen rådgivning/vejledning	4	3
I alt	200	100

Blandt de personer, som har behov for rådgivning og vejledning, har 41 pct. modtaget en eller anden form for rådgivning og vejledning, idet 34 pct. har modtaget rådgivning og vej-

ledning på begrænsede områder, mens 7 pct. har modtaget en omfattende rådgivning.

Sondringen mellem omfattende rådgivning og vejledning og bistanden på mere begrænsede områder er i teorien uskarp, men har i praksis ikke været vanskelig at foretage. En omfattende rådgivning og vejledning har næsten udelukkende været foretaget i forbindelse med en grundig gennemdrøftelse af de pågældendes samlede sociale situation. I de fleste tilfælde har rådgivning og vejledning på de mere begrænsede områder fundet sted i forbindelse med korterevarende samtaler, hvor enkelte konkrete problemer er blevet drøftet, og en rådgivning angående disse har fundet sted.

Imidlertid vil selv længerevarende samtaler i relation til mere komplicerede problemkomplekser ofte kun skrabe problemernes overflade. Hvor dette har været tilfældet, er anvendt betegnelsen »rådgivning og vejledning på mere begrænset område«. Når et stort antal rådgivningssituationer i revalideringscentre og mødrehjælpsinstitutioner er bedømt som vedrørende begrænsede områder, jfr. nedenstående oversigt, må dette derfor vurderes på baggrund af den ofte særdeles komplicerede sociale situation, som disse institutioners klientel har. Begrebet »omfattende rådgivning og vejledning« er alene benyttet i de tilfælde, hvor der er ydet en mere omfattende rådgivende og vejledende indsats på baggrund af en relativt kompliceret social situation.

Det ses af nedenstående tabel, at den rådgivning og vejledning, som finder sted i de fleste danske sociale institutioner og myndigheder, hyppigst vedrører begrænsede områder.

I 3 pct. af tilfældene har der ikke fundet nogen egentlig rådgivning og vejledning sted, men vedkommende person er blevet henvist til en anden institution uden at have fulgt opfordringen til at henvende sig dér.

Endelig har der i godt halvdelen af de tilfælde, hvor der har foreligget behov, ikke fundet nogen rådgivning eller vejledning sted.

Det er af stor interesse at se på, hvilke sociale hjælpeorganer, der har ydet rådgivning. En opgørelse over dette findes i nedenstående oversigt, hvor det er angivet, hvilke hjælpeorganer, som har givet rådgivning og vejledning, og hvor disse tal er stillet i forhold til det samlede antal personer med kontakt til de pågældende institutioner og myndigheder.

Omfattende rådgivning og vejledning har i det her undersøgte materiale kun fundet sted

Oversigt over, hvilke institutioner der har ydet rådgivning og vejledning til personer omfattet af institutionsundersøgelsen

Kontakt med:	Antal personer med kontakt	Antal tilfælde, hvor der er ydet:					
		Omfattende rådgivning og vejledning		Rådgivning og vejledning på begrænset område		Henvisning til andre organer	
		Antal	I pct.	Antal	I pct.	Antal	I pct.
Sygekasse	178	—	—	5	3	2	1
Socialudvalg	175	5	3	16	9	3	2
Sygehus	134	—	—	1	1	—	—
Mødrehjælp	88	9	10	39	44	3	3
Retshjælp, sagfører etc.	68	—	—	1	1	—	—
Arbejdsløshedskasse	56	—	—	4	7	—	—
Revalideringscenter	61	5	9	19	31	2	4
Børne- og ungdomsværn	19	1	6	1	5	—	—
Familievejledning	9	5	55	4	28	—	—
Boligforening	.	—	.	1	.	—	.

hos følgende 4 typer af sociale institutioner og myndigheder: socialudvalg, mødrehjælp, revalideringscentre og familievejledning.

Familievejledningen træder frem derved, at et stort antal af de mennesker, der har været i kontakt med familievejledningen, herfra har modtaget en omfattende vejledning og rådgivning. Det må dog understreges, at materialet på dette punkt er meget beskedent, idet der iblandt de 274 personer kun indgår 9, som har været i kontakt med familievejledningsinstitutioner. Det må ligeledes nævnes, at familievejledningen netop har til opgave at yde rådgivning og vejledning inden for et bredt og uspecificeret område. Dette giver særlige definitions-mæssige vanskeligheder, idet det har medført, at man ikke, som ved revalideringscentre og mødrehjælpsinstitutionerne, kunne skelne mellem bistand indenfor den pågældende institutions faglige område og bistand uden for dette. Ved familievejledningen har man derfor her registreret al den rådgivning og vejledning, som er ydet, og alene skelnet mellem mere omfattende og mere begrænset rådgivning og vejledning.

Familievejledningen blev først tilført i 1965, og da Socialforskningsinstituttets undersøgelse vedrører vinteren 1966-67 er familievejledningen på dette tidspunkt endnu ikke slået igennem. Heraf fremkommer formentlig den beskedne indsats, som kan læses af tallene.

Et væsentligt større antal har været i kontakt med mødrehjælpsinstitutionerne, nemlig i alt 88. 9 af disse, svarende til 11 pct., har modta-

get omfattende rådgivning og vejledning. Nogenlunde på niveau hermed ligger revalideringscentre, som har været i kontakt med 61 mennesker, hvoraf 5, svarende til 9 pct., har modtaget en omfattende rådgivning og vejledning.

Endelig har 5 personer modtaget omfattende rådgivning og vejledning fra socialudvalgene.

Det er de samme sociale myndigheder og institutioner, der træder frem, når man ser på, hvorfra der er ydet rådgivning og vejledning på begrænset område. Højt ligger i dette tilfælde mødrehjælpsinstitutionerne, som har ydet sådan bistand i 39 tilfælde, svarende til 44 pct. af de personer i undersøgelsen, som overhovedet har været i kontakt med mødrehjælpen.

Højt ligger også revalideringscentre og socialudvalgene, som har ydet rådgivning og vejledning på begrænsede områder til henholdsvis 19 og 16 personer, svarende til henholdsvis 31 og 9 pct. af de personer, der har været i kontakt med de to typer af hjælpeorganer.

Det er et forholdsvis lille antal personer, som har fået rådgivning og vejledning fra sygekasser, arbejdsløshedskasser eller andre sociale hjælpeorganer. Det må dog herved erindres, at den rådgivnings- og vejledningsaktivitet, der ydes helt rutinemæssigt som et led i de pågældende institutioners formidling af andre sociale ydelser, ikke er medtaget i undersøgelsen.

På hvilke emneområder er der behov for rådgivning og vejledning?

Der er endelig foretaget en opgørelse over,

hvilke emneområder, der i særlig grad har forårsaget et behov for rådgivning og vejledning. Resultatet af denne opgørelse fremgår af nedenstående oversigt.

Oversigt over de emneområder, hvor personer omfattet af institutionsundersøgelsen har behov for rådgivning og vejledning

Emneområde:	Antal tilfælde, hvor der er behov for rådgivning og vejledning
Sociale, arbejdsmæssige og personlige problemer i vid forstand	55
Problemer vedrørende erhvervs- og arbejdsforhold	40
Praktiske problemer (fremgangsmåde ved ansøgning, henvendelser, juridiske problemer etc.)	35
Problemer vedrørende pensionsspørgsmål	21
Problemer vedrørende andre sociale kontantydelse	18
Almene økonomiske problemer (budgetlægning etc.)	13
Børnepasningsproblemer	18
Boligproblemer	10
Uddannelsesspørgsmål	10
Andre emner	18

3. Landsforeningen for Mentalhygiejnes rådgivningsvirksomhed.

I en publikation fra 1970*) har Mentalhygiejnisk Forskningsinstitut givet en beskrivelse af Landsforeningen for Mentalhygiejnes rådgivningsvirksomhed.

Beskrivelsen falder i to afsnit:

- 1) De administrative og generelle erfaringer fra 20 års rådgivningsvirksomhed.
- 2) En undersøgelse af et del-materiale på 4000 rådsøgende, hvad angår klientellets art, og en beskrivelse af rådgivningsforløbet og rådgivningseffekten.

Medens der m. h. t. den under 2) omtalte undersøgelse henvises til bilag 11 s. 82, skal

*) Mentalhygiejnisk Forskningsinstituts publikation nr. 3 ved Eggert Petersen og Birgitte Diderichsen, mentalhygiejnisk rådgivning. – En beskrivelse af Landsforeningen for Mentalhygiejnes rådgivningsvirksomhed. Mentalhygiejnisk Forlag 1970.

Det vigtigste emneområde er beskrevet som »sociale, arbejdsmæssige og personlige problemer i vid forstand«. Dette omfatter de tilfælde, hvor det mere er en samlet social situation, der forårsager rådvildhed og dermed rådgivnings- og støttebehov, end et behov for konkrete oplysninger på enkelte afgrænsede punkter. Blandt de 200 personer, som har behov for rådgivning og vejledning, har således de 55, svarende til 27 pct., behov for rådgivning og vejledning i denne videre forstand.

Også problemer vedrørende erhvervs- og arbejdsforhold skaber et betydeligt rådgivningsbehov, hvilket også gælder praktiske problemer, f. eks. i forbindelse med fremgangsmåden ved ansøgninger, juridiske problemer m. v.

Den mere konkrete sociale rådgivning vedrørende de sociale ydelser rejser tilsyneladende navnlig problemer i forbindelse med pensionsspørgsmål, som har forårsaget rådgivningsbehov i 21 tilfælde, mens problemer vedrørende andre sociale kontantydelse har forårsaget problemer i 18 tilfælde.

Af betydning er derudover børnepasningsproblemer, almene økonomiske problemer, boligproblemer og uddannelsesspørgsmål, mens gruppen »andre emner« omfatter en særdeles diffus emnerække.

der i det følgende redegøres for de generelle erfaringer, der af landsforeningen er gjort m. h. t. størrelsen af rådgivningsbehovet.

Ved vurderingen af behovet har forskningsinstituttet taget udgangspunkt i det synspunkt, at ændringerne af samfundet fra et agrarsamfund til et industrialiseret samfund utvivlsomt har fremkaldt et behov for rådgivning – gennem samfundsskabte institutioner.

På baggrund af de erfaringer landsforeningen har gjort gennem sin rådgivningsvirksomhed, finder instituttet, at følgende 9 faktorer eller forhold kan siges at være af betydning for den tilgang af klienter, som en rådgivning får:

1. Åbningstiden. Tilgangen er en funktion af det antal timer, rådgivningen er åben. Åbnings-tidens placering på dagen synes imidlertid også at spille en rolle – placeres rådgivningen om

aftenen eller sidst på eftermiddagen, synes det at fremkalde større tilgang, end hvis den placeres først på eftermiddagen.

2. Arten af den rådgivning, der er tale om. Selv om alle rådgivningerne har haft større tilgang, end kapaciteten var til, er der dog næppe tvivl om, at den fire-ledelede rådgivning tiltrækker forholdsvis flere klienter, end den treledelede.

3. Den geografiske placering, specielt i forhold til den øvrige mentalhygiejniske service (f. eks. psykiatrisk ambulatorium, psykiatrisk afdeling o. l.), der står til befolkningens rådighed.

4. Afstanden fra rådgivningen, således at det klart gælder, at tilgangen aftager med klienternes voksende bopælsafstand fra rådgivningen.

5. Rådgivningens placering og miljø. Landsforeningen mener her at have den erfaring, at tilgangen også er afhængig af, om rådgivningen har haft til huse på et »neutralt« eller »rådgivningsrelevant« sted.

Placeringen kan såvel tænkes at have betydning for antallet af rådsøgende, men også for arten af det klientel, der kommer.

6. Informationen om opretholdelse og tilstedeværelsen af en rådgivning har en meget betydelig indflydelse på tilgangen. Med informationen menes dels en generel information via pressen, og dels en information af nøglepersoner, som f. eks. praktiserende læger, skolepsykologer o. l.

7. Integrationen i samfundet og dets institutioner, herunder samarbejdet med f. eks. socialkontor og praktiserende læger. For så vidt der fra rådgivningens side i »indkøringsperioden« er gjort noget ud af at etablere et samarbejde med andre institutioner, medfører dette en stor og stabil tilgang.

8. Størrelsen af rådgivningen udtrykt ved den søgning, der er. Størrelsen er naturligvis bl. a. en funktion af åbningstidens længde, men også af antallet af rådgivere.

Ud fra en almindelig sociologisk betragtning kan man gøre gældende, at hvis ikke et tilstrækkeligt stort antal rent faktisk søger rådgivningen, så vil der ikke efterhånden danne

sig den samfundsnorm, at »man går til rådgivningen« for at få hjælp til løsning af sociale og psykiske problemer.

9. Rådgivningens ledelsesfunktion. Vedkender lederen af rådgivningen sig, at det hører til lederrollen at informere offentligheden og skabe samarbejde med andre institutioner, skabes der tilgang.

Det er en vanskelig opgave at forsøge at vurdere rådgivningsbehovet i absolut forstand.

De foreliggende erfaringer synes imidlertid at vise, at der i den voksne danske befolkning kan antages at være et årligt behov for rådgivning til stede hos 50–100.000 mennesker. Med dette tal er kun anslået en dimension, ikke et forsøg på eksakt vurdering – for det tillader de indhøstede erfaringer ikke.

For så vidt den angivne dimensionsvurdering holder rent aktuelt, må man yderligere – hvis man skal vurdere det »egentlige« rådgivningsbehov – tage det forhold i betragtning, at en egentlig officiel, generelt forekommende og alment accepteret rådgivning – i by og land – yderligere ville fremprovokere en tilgang, der i øjeblikket kun er »latent«, fordi rådgivningsordningen indtil nu ikke har været en officielt, generelt forekommende, alment accepteret rådgivning.

Bredt sagt er der grund til at tro, at den største del af befolkningen ville frekventere en mentalhygiejnisk rådgivning mindst én gang i deres tilværelse, for så vidt der eksisterede en officiel, generelt forekommende, alment accepteret rådgivningsordning.

Der er hermed foretaget en grov, tilnærmet vurdering af rådgivningsbehovet, rent kvantitativt. Rådgivningsbehovet kan imidlertid også vurderes kvalitativt. For det første kunne man sondre mellem behovet for forskellige former for rådgivning, og for det andet kunne man studere rådgivningsbehovet ud fra:

- 1) hvilke klienter der søger rådgivningerne,
- 2) hvilke problemer de kommer med, samt
- 3) hvilke rådgivningsformer der anvendes.

For at give et svar på disse spørgsmål, samt for at besvare spørgsmålet om, hvilken effekt rådgivningen har, er der på basis af en registrering af klienter i årene 1962–67 lavet en undersøgelse af godt 4000 rådsøgende. Herom henvises som nævnt til bilag 11.

4. Udvalgets vurdering af behovet for rådgivning og vejledning.

a. Det foreliggende materiale om den bestående rådgivningsvirksomhed inden for det sociale og sundhedsmæssige område belyser behovet for rådgivning og vejledning, men oplysningerne er ikke præcise og systematiske, og det fremgår ikke altid klart, på hvilket grundlag de meddelte bedømmelser af behovet er udarbejdet. Bedømmelserne er i det store og hele begrænset til det specielle område, som dækkes af vedkommende rådgivningsinstitutions virksomhed, og det tilvejebragte materiale er meget langt fra at give en kortlægning af det samlede behov.

Der knytter sig også begrænsninger til socialforskningsinstituttets undersøgelse. Denne omfatter en vigtig del af det sociale klientel, nemlig den kreds af personer, for hvilke der har rejst sig forskellige sociale problemer, hvis løsning kræver længere tids indsats af forskellige sociale myndigheder og institutioner.

Undersøgelsen supplerer og korrigerer i et vist omfang de oplysninger, udvalget i øvrigt har indhentet om rådgivning. Undersøgelsen kan imidlertid ikke bidrage til belysning af behovet for rådgivning og vejledning hos den personkreds, som kun kortvarig eller forbigående har sociale tilpasningsproblemer, for slet ikke at tale om den store befolkningsgruppe, som slet ikke kommer i kontakt med sociale myndigheder og institutioner.

Dette er imidlertid tilfældet med Mentalhygiejnisk Forskningsinstituts undersøgelse af Landsforeningen for Mentalhygiejnes rådgivningsvirksomhed, der i alt fald giver et fingerpeg om størrelsen af behovet for rådgivning hos hele befolkningen.

b. Årsagerne til, at behovet for rådgivning er så stort, må i overvejende grad søges i de eksisterende rådgivningers utilstrækkelighed. Denne skyldes i nogle tilfælde manglende kvalifikationer hos personalet, i andre at rådgivningen kun står til rådighed for visse persongrupper og i atter andre tilfælde manglende kapacitet.

De rådgivningsopgaver der foreligger, spænder fra besvarelse af ganske trivielle spørgsmål til meget komplekse tilfælde, hvor arbejdet nærmer sig det behandlingsmæssige. En del af rådgivningsbehovet hænger sammen med den spredthed og mangel på koordination, der ind-

til nu har præget dele af den sociale administration.

Størrelsen af behovet er det ikke muligt blot tilnærmelsesvis at belyse med en talangivelse, idet forskellige forhold vil kunne øve indflydelse på antallet af rådsøgende. Blandt andet vil den måde, hvorpå rådgivningsvirksomheden udøves, spille en meget væsentlig rolle for søgningen. Et rådgivningsorgan, som nyder almindelig tillid i befolkningen, og hvortil en henvendelse er ligeså accepteret som en henvendelse f. eks. til sygekasselæge, vil utvivlsomt kalde et latent rådgivningsbehov frem. Efter udvalgets opfattelse vil en sådan behovsfremkaldende rådgivningsvirksomhed være af stor samfundsmæssig betydning.

c. Udvalget har overvejet hvilke faktorer, som kan tænkes at give rådgivningen et sådant præg og et sådant indhold, at den kan virke som et almindelig accepteret socialt serviceorgan og derigennem imødekomme det latente rådgivningsbehov. Udvalget har især fæstnet sig ved følgende forhold:

1° En rådgivning skal være »åben«, d. v. s. at alle frit kan henvende sig alene med det formål at blive rådgivet. Rådgivning skal derfor ikke blot være et accessorium til andre sociale ydelser. Endvidere må der i begrebet »åben rådgivning« tillige ligge, at rådgivningen skal være et tilbud. Dette kan have særlig betydning, hvor personer henvender sig om anden bistand, men hvor den pågældende myndighed finder, at der i det foreliggende tilfælde bør ydes rådgivning som led i den sociale service.

2° Udvalget har drøftet, om der udover kravet om en »åben« rådgivning også burde stilles krav om, at rådgivningen skulle være »uafhængig«. I begrebet »uafhængig rådgivning« ligger, at rådgivningsvirksomheden udøves af et organ, der står uden for det øvrige hjælpesystem. Ved således at organisere rådgivningen som en fri og i sig selv hvilende institution med det fornødne antal konsultationssteder fordelt over landet, vil der kunne opnås en række fordele set ud fra et rådgivningssynspunkt. Dette gælder især kontaktmuligheden mellem rådgivningen og dens potentielle klientel og tillidsforholdet mellem den rådsøgende og rådgiveren. Ved at lægge rådgivningen uden for det sociale hjælpesystem vil man kunne oprette

konsultationssteder, hvor det ud fra et rådgivningssynspunkt er mest hensigtsmæssigt.

Den uafhængige rådgivning vil fremtræde som et neutralt organ, hvor rådgiveren løser sine opgaver uden at føle sig bundet af et tilknytningsforhold til den øvrige sociale forvaltning. Herved vil man kunne undgå sådanne modsætningsforhold mellem den rådsøgende og rådgiveren eller mellem rådgiveren og den øvrige sociale forvaltning, som man kender eksempler på fra familievejledningen.

Fra nogle sider er det fremhævet, at den uafhængige rådgivning vil have bedre mulighed for at opnå tillid i befolkningen end en rådgivning, der indgår som et integreret led i det sociale hjælpesystem.

Der er imidlertid også argumenter, der taler imod at gøre rådgivningerne uafhængige. For det første vil modsætningsforholdet mellem rådgiveren og det øvrige sociale hjælpesystem blot flyttes fra den enkelte rådgiver over på hele rådgivningsinstitutionen. For det andet ville oprettelse af uafhængige rådgivninger støde på en række praktiske vanskeligheder især med hensyn til fremskaffelse af egnet personale.

3° Et forhold, der spiller en vis rolle for etableringen af et tillidsforhold til rådgivningen er, hvorvidt der skal *føres journal over rådgivningen* og i bekræftende fald i hvilket omfang journalmaterialet skal være tilgængeligt for andre end rådgivningens personale, f. eks. andre sociale eller lægelige instanser. Der er i udvalget enighed om, at rådgivningen af hensyn til den interne arbejdsdeling og af hensyn til den rådsøgendes klageadgang skal føre journal over rådgivningstilfældene. Der er endvidere enighed om, at det måtte være værdifuldt for rådgivningen, om den kunne sikres adgang til andre myndigheders oplysninger om de personer, der søger rådgivningen.

Spørgsmålet om, i hvilket omfang rådgivningens journalmateriale skal være tilgængeligt for andre, vil gøre sig stærkest gældende i det tilfælde, rådgivningen udgør en integreret del af det sociale hjælpesystem inden for hvilket man netop som en konsekvens af gennemførelsen af den énstrengede ordning tilstræber størst mulig koordination. Man må derfor tage stilling til, hvorvidt hensynet til socialforvaltningens samarbejdsmuligheder eller hensynet til opnåelsen af den størst mulige fortrolighed

mellem rådsøgende og rådgivere bør veje tungest.

For det sidste taler ønskeligheden af, at rådgivningen nyder størst mulig tillid i befolkningen. Oplysninger afgivet til rådgivningen bør derfor ikke komme videre medmindre den rådsøgende giver sit samtykke. Herved ville man komme i kontakt med en gruppe mennesker, som har et rådgivningsbehov, men for hvem det er aldeles afgørende, at afgivne oplysninger ikke kom videre end til rådgivningen.

Heroverfor kan gøres gældende, at samarbejdsforholdene inden for den sociale forvaltning vanskeliggøres, hvorved det énstrengede systems koordineringsmuligheder forringes. Endvidere vil rådgiveren i en del tilfælde samtidig være den socialmedarbejder, som skal tage stilling til den rådsøgendes eventuelle andre sociale problemer, hvorved forbudet mod udlevering af journalmateriale bliver mindre meningsfuldt.

4° Afgørende for rådgivningens omdømme er *kvaliteten af det rådgivningsarbejde, der udføres*. En høj standard i rådgivningsarbejdet kan kun sikres gennem anvendelse af et personale, der har de fornødne forudsætninger for at løse rådgivningens opgaver, og hvis arbejde er organiseret på en hensigtsmæssig måde. Rådgivningen må kunne gå videre end til løsning af rent socio-økonomiske opgaver, således at i hvert fald psykologiske og/eller psykiatriske problemer vil kunne tages op af rådgivningen i forbindelse med rådgivningsarbejdet. Rådgivningen skal dog i almindelighed ikke påtage sig egentlige behandlingsopgaver inden for disse felter, men overlade dette til behandlingsinstitutionerne.

Når der stilles sådanne kvalitetskrav til rådgivningen, kan selv den bedste uddannelse ikke give den enkelte rådgiver de nødvendige forudsætninger for på en tilfredsstillende måde at løse alle forekommende opgaver i en så bredspektret institution. Det vil være nødvendigt at benytte sig af specialister inden for forskellige områder i rådgivningsarbejdet. For at en rådgivning kan yde forsvarlig rådgivningsservice over for befolkningen, må den råde over personale, der repræsenterer viden inden for psykiatri, psykologi, socialpraktik og jura.

Repræsentanterne for de 4 kategorier af specialviden skal udgøre et »team« – en samarbejdende gruppe. Heri ligger der ikke, at *alle* rådgivningsopgaver principielt altid bør løses

ved et samarbejde mellem flere rådgivere repræsenterende hver sit speciale, men enhver rådgivning skal bestå af en samarbejdende gruppe af adækvat uddannet personale inden for det psykiatriske, psykologiske, sociale og juridiske felt. Bestemmende for omfanget af samarbejdet mellem de 4 personalekategorier vil alene være rådgivningsopgavernes karakter.

Der vil således være tilfælde, hvor opgaven løses af en enkelt rådgiver – f. eks. juristen, såfremt det alene drejer sig om et juridisk problem. I andre tilfælde er det foreliggende problem af sammensat karakter, og vil kræve et samarbejde mellem to eller flere af de nævnte specialister for at finde sin løsning.

KAPITEL 5.

Hvorledes kan behovet for rådgivning opfyldes?

1. Det strukturelle grundlag.

a. Udvalget har undersøgt muligheden for gennem en udbygning af den eksisterende rådgivningsvirksomhed at imødekomme rådgivningsbehovet eller i hvert fald en væsentlig del af dette.

Ved at udnytte noget allerede eksisterende kunne man nå målet på en hurtig og mindre udgiftskrævende måde.

Imidlertid skyldes ineffektiviteten i den nuværende rådgivningsvirksomhed, at der ikke findes ét for alle tilgængeligt rådgivningsapparat, men derimod et stort antal mindre rådgivninger, som enten kun henvender sig til bestemte persongrupper, eller tager sig af bestemte personer i bestemte situationer.

En udbygning måtte derfor enten ske over en bred front inden for disse mindre rådgivninger, eller ved at en enkelt – evt. to – af de mere generelle rådgivningsordninger blev gjort altomfattende indenfor rådgivningsområdet. Medens den første løsning er uden praktisk betydning, kunne den anden fremgangsmåde måske åbne mulighed for at nå til et tilfredsstillende resultat.

Kun to mere generelle ordninger kunne komme på tale i denne forbindelse: socialkontorerne rådgivningsvirksomhed og familievejledningen. For den førstnævnte vedkommende gælder, at den for så vidt er møntet på alle socialkontorets klienter, men at den hidtil har været utilstrækkelig. En udbygning vil derfor kræve, at der stilles flere ressourcer til rådighed for kommunerne, især forskellige specialister. En sådan udvikling kan imidlertid ikke på nuværende tidspunkt ske isoleret, men må koordineres med socialreformens bestræbelser for i øvrigt at udbygge det sociale serviceapparat.

En udbygning af familievejledningen til også

at komme andre end familier med børn til gode indebærer den fordel fremfor en udbygning af socialkontorerne rådgivning, at specialistmedvirken allerede nu benyttes i vidt omfang. En udbygning af familievejledningen kræver imidlertid også en koordinering med socialreformen.

b. Ønsket om hurtigt at etablere et rådgivningssystem, der kan opfylde behovet uafhængig af de resultater, der i løbet af en årække kommer ud af socialreformen, taler for at oprette selvstændige rådgivninger uden for det øvrige sociale hjælpesystem. Herved ville man samtidig opnå de fordele, som er knyttet til de »uafhængige« rådgivninger (jfr. kapitel 4 under pkt. 2°). Imidlertid er der som påpeget dér en række ulemper især af organisatorisk art knyttet til oprettelsen af »uafhængige« rådgivninger, og navnlig vil oprettelsen af selvstændige rådgivninger støde an mod principperne i socialreformen. Mulighederne for at skabe en adækvat rådgivning inden for rammerne af socialreformen må derfor undersøges før oprettelse af selvstændige rådgivninger overvejes nærmere.

c. Ifølge socialreformkommissionens 1. betænkning: Det sociale trykkesystem – struktur og dagpenge (nr. 543) bør man ved udformningen af det sociale sikringsystem lægge vægt på det såkaldte totalitets- og familiesynspunkt. Dette indebærer, at man ved ydelse af bistand placerer klienten i centrum og anskuer enkeltproblemerne i relation til klientens samlede situation, herunder klientens forhold til familien eller andre grupper. De forskellige hjælpeforanstaltninger og former for behandlingsarbejdet bør ses i sammenhæng og samordnes, og organisatoriske forhold bør ikke hindre, men fremme en samordnet indsats.

For det sociale systems struktur anbefaler socialreformkommissionen gennemførelse af en såkaldt énstregen model. Denne model forudsætter, at der lokalt, regionalt og centralt sker en sammenlægning af de sociale, sundhedsmæssige og til dels også arbejdsmarkedsmæssige opgaver. Socialreformkommissionen bygger i sit strukturforslag på den kommunalreform, der er gennemført 1. april 1970, og som medfører en væsentlig reduktion af antallet af primærkommuner gennem sammenlægninger og ligeledes en betydelig reduktion af antallet af amter. Den forøgelse af befolkningsunderlaget, som herved er sket i kommuner og amter, vil gøre det muligt at henlægge flere opgaver end hidtil til lokal administration. Ved fordeling af opgaverne mellem primærkommuner og amter, er det socialreformkommissionens principielle standpunkt, at flest mulige opgaver inden for det sociale område skal løses på det primærkommunale plan, evt. med bistand fra amtskommunen. Det socialcenter, som skal oprettes i amtet, vil derfor i vidt omfang komme til at virke som serviceorgan for social- og sundhedsforvaltningerne i amtets kommuner. Dette vil bl. a. kunne ske ved at stille sagkundskab til rådighed.

Overflytningen af opgaverne til kommuner og amter forudsætter imidlertid en omfattende revision af de sociale love.

Socialreformkommissionen er opmærksom på, at der er et stort udækket behov for rådgivning og vejledning, og at de eksisterende muligheder for at yde en sådan form for bistand er utilstrækkelige.

Kommissionen forventer derfor, at den primærkommunale rådgivning i et nyt system vil blive betydeligt udbygget på noget længere sigt. Kommissionen er imidlertid opmærksom på, at en rådgivning aldrig må gå videre end sin faglige kompetence, og at man derfor må inddrage anden sagkundskab, som på specielle områder rækker videre end den, som rådgivningsorganet selv er i besiddelse af. Sådanne specielle rådgivningsorganer findes i dag, f. eks. på områder som erhvervsmæssig revalidering, bistand til gravide kvinder, undersøgelser af børns adfærdsvanskeligheder og alkoholproblemer.

Kommissionen antager, at de meget store primærkommuner i betydeligt omfang – og i hvert fald hurtigere end mindre kommuner – vil kunne nå op på en rådgivningsmæssig standard, som vil gøre det muligt, at også en række

mere specielle rådgivningsområder kan dækkes af kommunens eget specialpersonale. Dette vil dog – foruden af det primærkommunale initiativ – afhænge af mulighederne for rekruttering af yderligere specialuddannede personale i de kommende år. Hvor rådgivningen ydes på områder, hvor der er adgang til vigtige offentlige ydelser – f. eks. langvarig uddannelsesstøtte – må det sikres, at der følges en ensartet praksis landet over.

Amtsrådet må i alle tilfælde sikre, at der findes en tilstrækkelig rådgivningsstandard i hele amtsråds kredsen, og at amtskommunen – gennem sit socialcenter – supplerer den primærkommunale rådgivning i fornødent omfang.

Endelig er kommissionen af den opfattelse, at der ved smidige finansieringsordninger må sikres de primærkommuner, der med amtsrådets godkendelse udbygger rådgivningen særlig stærkt, en økonomisk kompensation herfor, således at de ikke stilles ringere end kommuner, der i højere grad bygger på, at deres indsats suppleres gennem amtskommunale foranstaltninger.

d. Folketinget har vedtaget lov om styrelse af sociale og visse sundhedsmæssige anliggender (nr. 227 af 27. maj 1970). Lovens bestemmelser bygger i hovedsagen på socialreformkommissionens forslag. Herefter er der med virkning fra 1. juli 1970 sket en række ændringer i den hidtidige administration og organisatoriske opbygning af det sociale område samtidig med, at der til dette område henføres nye opgaver af sundhedsmæssig art.

Loven må betragtes som begyndelsen til den reform inden for de sociale og sundhedsmæssige områder, som påregnes gennemført i de kommende år. Loven har til formål at skabe de ydre rammer for denne reform og samtidig tilpasse det sociale administrationsapparat til den ændrede kommunale struktur, der er en følge af kommunalreformen.

Imidlertid træder en række af lovens bestemmelser først i kraft på et senere tidspunkt, der fastsættes af socialministeren. Dette hænger sammen med, at bestemmelsernes anvendelse forudsætter, at revisionen af de sociale love er tilendebragt.

De ændringer i forhold til den tidligere ordning, der får virkning fra 1. juli 1970 går i korthed ud på følgende:

Inden for den samlede administration:

a) Visse sundhedsmæssige opgaver skal i fremtiden løses i forbindelse med de sociale opgaver.

Inden for den kommunale administration (uden for Københavns kommune):

b) De sociale udvalg i kommunerne skal ud over de sociale og sundhedsmæssige anliggender også løse hermed beslægtede opgaver, der opstår som følge af arbejdsmarkedsmæssige forhold.

c) Børne- og ungdomsværnene knyttes nærmere til de sociale udvalg gennem en ændring af de hidtil gældende regler for sammensætning af værnene.

d) De sociale udvalg skal varetage en del opgaver, som tidligere påhvilede børne- og ungdomsværnene.

e) Der skal i kommunerne oprettes en særlig forvaltning – social- og sundhedsforvaltningen – til at varetage forvaltningen af alle kommunens sociale anliggender, herunder også dem, der henhører under børne- og ungdomsværnet, samt de opgaver af sundhedsmæssig art, der fremtidig henhører under de sociale udvalg.

f) Amtsrådet skal føre tilsyn med kommunernes virksomhed inden for det sociale og sundhedsmæssige område.

g) Amtsrådet skal nedsætte et særligt udvalg til forvaltning af amtskommunens sociale og sundhedsmæssige anliggender uden for sygehusvæsenet.

h) I hver amtskommune skal der oprettes en særlig forvaltning til at varetage administrationen af de anliggender, der henhører under det udvalg, som er omtalt ovenfor under g).

Inden for den centrale administration:

i) Under socialministeriet oprettes en socialstyrelse, der indtil videre vil varetage administrationen af de områder, der hidtil har henhørt under henholdsvis direktoratet for børne- og ungdomsforsorgen, direktoratet for revalidering og forsorg og bestyrelsen for statens åndssvageforsorg.

j) Der nedsættes et styrelsesråd, der skal være rådgivende for socialstyrelsens chef.

k) Der nedsættes et kvalifikationsnævn, der skal være rådgivende ved bedømmelse af ansøgere til stillingerne som ledere af amtskommunernes social- og sundhedsforvaltning.

Amternes socialcentre vil først blive oprettet, når det ved lovrevisionen nærmere er fastlagt, hvilke opgaver der skal løses på primærkommunalt plan og hvilke, der skal løses på amtskommunalt plan. Først når denne opgavefordeling i det væsentlige er foretaget, vil der kunne skabes overblik over, hvilke opgaver socialcentret skal løse, og hvorledes centrets opbygning derfor bør være. Det må imidlertid forudses, at centrenes opbygning og arbejdsfelt i nogen grad vil kunne variere fra amt til amt.

Udover socialcentre skal der på det amtslige plan tillige oprettes revaliderings- og pensionsnævn, der skal træffe afgørelser af mere vidtrækkende karakter som f. eks. om invalidepension og etableringsstøtte m. v.

Inden for de organisatoriske rammer, som loven således har lagt, bliver det lovrevisionens opgave at fastsætte omfanget og de sociale ydelser, der skal ydes i fremtiden og i forbindelse hermed bestemme, på hvilket plan – kommunalt, amtsligt eller evt. centralt – formidlingen af ydelserne i det enkelte tilfælde skal finde sted.

2. Udvalgets synspunkter vedrørende socialreformens muligheder for at opfylde behovet for rådgivning.

1° En socialreform, der bygger på kommissionens synspunkter vil betyde en meget væsentlig forbedring af det sociale serviceapparat i almindelighed og forbedringen vil i meget vidt omfang komme rådgivningsarbejdet til gode. For det første vil etableringen af et énstrengt system betyde, at den spredthed i den sociale administration, der ofte har været år-

sag til en rådgivningssituation, begrænses. For det andet sker der automatisk en sammenlægning af forskellige mere eller mindre selvstændige rådgivningsvirksomheder inden for det sociale område, hvorved det bliver muligt at effektivisere rådgivningen. For det tredje vil formidlingen af de sociale ydelser i overensstemmelse med totalitets- og familiesynspunktet be-

tyde, at rådgivningsarbejdet vil kunne få de dimensioner, som er nødvendige for en effektiv rådgivning, men som hidtil har været savnet, når bortses fra familievejledningen og rådgivningen inden for mødrehjælpen.

2° Lovrevisionen vil antagelig medføre, at primærkommunen får pålagt – evt. med støtte fra amtet – at løse langt den overvejende del af de rådgivningsopgaver inden for det sociale område, som vil opstå i fremtiden.

Udvalget finder det rigtigt, at rådgivningen som altovervejende hovedregel skal ydes af primærkommunen fremfor på amtsligt plan. Fordelene herved er den korte afstand til borgeren og den umiddelbare vekselvirkning mellem den rådgivende og bistandsydende instans. Det sidstnævnte forhold vil måske i nogle tilfælde kunne skade rådgivningens uafhængighed.

Det må imidlertid være en forudsætning for at lægge rådgivningen i primærkommunen, at denne placering ikke medfører en risiko for en ringere service end den, der ville kunne ydes på amtsligt plan i socialcentret.

3° Det lader sig ikke på det foreliggende grundlag gøre at foretage en reel vurdering af, om den rådgivning, der som led i socialreformen vil blive stillet til befolkningens rådighed, vil opfylde behovet for rådgivning i bred almindelighed. Der foreligger endnu ingen erfaringer med hensyn til den ændrede struktur og heller intet konkret om indholdet af den kommende lovrevision, hverken for så vidt angår rådgivning eller andre sociale serviceydelser.

a. De ydre – organisatoriske – rammer, der gennem lov om styrelse af sociale og visse sundhedsmæssige anliggender er lagt for lovrevisionen, er meget vide og vil derfor sandsynligvis kunne rumme et rådgivningsapparat udbygget i det fornødne omfang.

b. Meget vil komme til at afhænge af formen for det kommende samarbejde mellem kommuner og amtskommuner om løsning af sociale opgaver, herunder ikke mindst den rolle socialcentre vil komme til at spille.

Mange kommuner vil nemlig i større eller mindre omfang have behov for – i hvert fald som en overgangsordning – at modtage bistand fra amternes socialcentre til løsning af mere krævende rådgivningsopgaver. Socialcentre kan derfor være af betydning for, at rådgivningsarbejdet kan få den nødvendige og for hele landet ensartede standard. Endvidere må

man regne med, at en række specielle rådgivningsopgaver må henvises til centret, f. eks. i forbindelse med ansøgning om sterilisation eller abort.

c. Manglen på kvalificeret personale vil i en årrække fremover skabe alvorlige vanskeligheder for gennemførelsen af socialreformen, og dermed også opbygningen af en effektiv rådgivningsservice.

Dette forhold er uløseligt knyttet til spørgsmålet om uddannelse og efteruddannelse af personale. Udvalget har ikke drøftet spørgsmålet, da det undersøges i uddannelseskommissionen for det sociale område.

4° Udvalget forventer, at en kommende lovrevision på grundlag af kommissionens arbejde vil medføre, at de mangler ved det eksisterende rådgivningssystem, som bl. a. er blevet påvist af socialforskningsinstituttet, i meget vidt omfang vil blive afhjulpet, og udvalget henstiller, at den omlægning og udvidelse af rådgivningsvirksomheden, der kan forudses at ville ske, kommer til at følge de synspunkter, som udvalget går ind for. Opbygningen af en tidssvarende rådgivnings- og vejledningsvirksomhed vil formentlig gøre det muligt at overtage rådgivningen inden for en række specielle områder, som de forskellige grene af særforsorgen, forsaret og hospitalsvæsenet. Medens det på andre områder, hvor rådgivning i et vist omfang knytter sig som et naturligt accessorium til den pågældende institutions hovedformål, kan være hensigtsmæssigt at bibeholde de specielle rådgivninger. Dette vil således eksempelvis gælde visse særforsorgsinstitutioner.

I hvilket omfang det i øvrigt vil være påkrævet at opretholde særlige rådgivninger må bero på omfanget af den rådgivningsservice, der vil kunne ydes af de sociale myndigheder. Af hensyn til en effektiv betjening af befolkningen i rådgivningsspørgsmål er det vigtigt, at der ikke bliver for mange forskellige rådgivninger. Der vil derfor alene være grundlag for eksistensen af særlige rådgivninger dels i de ovenfor omhandlede tilfælde, hvor rådgivning må betragtes som et naturligt accessorium til opfyldelsen af en social institutions hovedformål, dels hvor det af hensyn til rådgivningens specielle formål er mest hensigtsmæssigt at have særlige rådgivninger. Det vil eksempelvis gælde retshjælpen for ubemidlede.

5° Skal rådgivningsproblemerne i det væsent-

lige løses gennem et rådgivningsapparat opbygget som en integrerende del af det sociale hjælpesystem, må dette apparat ikke blot formelt, men også reelt sættes i stand til at imødekomme rådgivningsbehovet. Det vil i grove træk sige, at der skal være tale om en »åben« rådgivning, og at rådgivningen skal bestå af et team repræsenterende specialviden inden for psykiatri, psykologi, socialpraktik og jura, jfr. kapitel 4, pkt. 2.

6° Der er ikke i socialreformkommissionens 1. betænkning anført noget, som er uforeneligt med udvalgets synspunkter med hensyn til den rådgivningsservice, der bør stilles til befolkningens rådighed. Socialreformkommissionens synspunkter vedrørende udbygning af det sociale hjælpesystem – herunder af rådgivningen – er sammenfaldende med udvalgets og den nye struktur inden for den sociale administration, der nu er lovfæstet i lov om styrelse af sociale og visse sundhedsmæssige anliggender

med tilhørende cirkulære, rummer udmærkede muligheder for etablering af en rådgivning i overensstemmelse med udvalgets tanker.

Udvalget finder derfor, at det er mest naturligt, at rådgivningen indpasses sammen med de øvrige sociale serviceydelser i det »énstrengede« sociale servicesystem. Kun hvis en så bredspektret serviceinstitution, som udvalget her har skitseret, ikke kan rummes i det kommende system, må man foreslå oprettelse af selvstændige rådgivninger.

7° Der er i udvalget enighed om meget stærkt at henstille, at der forinden arbejdet med lovrevisionen tilendebringes, på forsøgsbasis i København, i en provinsby og i en landkommune bliver oprettet en rådgivning i overensstemmelse med de principper, som udvalget gør sig til talsmand for. Erfaringerne fra forsøget vil kunne indgå i overvejelserne om udformningen af lovgivningens regler om rådgivning.

KAPITEL 6.

Sammenfatning af udvalgets synspunkter og forslag

1° Udvalget har ikke foretaget nogen definitionsmæssig skarp afgrænsning af begrebet rådgivning på det sociale område. Formålet med socialpolitikken i videste forstand er at yde hjælp til at løse de problemer af social og psykologisk art som den enkelte ikke selv kan løse, og i dette bistandsarbejde indgår rådgivning som et naturligt og selvfølgelig led.

2° Det materiale om de eksisterende rådgivningsinstitutioner, som udvalget har modtaget og de undersøgelser som socialforskningsinstituttet og mentalhygiejnisk forskningsinstitut har foretaget, har understreget, at behovet for rådgivning er meget stort. Kvantitativt er det ikke muligt eksakt at angive størrelsen af behovet, men der er ikke tvivl om, at det har en størrelsesorden, der gør det nødvendigt at træffe foranstaltninger til at dække det. Udviklingen i samfundsforholdene vil afføde et støt voksende behov for rådgivning. En aktiv indsats på området er ikke blot af betydning for den enkelte, der søger råd, men er på grund af rådgivningens store forebyggende værdi til lige af stor samfundsmæssig betydning.

3° Inden for de rammer, der er lagt for socialreformen, er der skabt gode muligheder for at etablere en fyldestgørende rådgivningsservice som en integrerende del af det øvrige sociale hjælpesystem, blot man sørger for, at rådgivningen får den tilstrækkelig alsidige karakter og bredde.

Udvalget stiller derfor ikke forslag om etablering af nye selvstændige institutioner for rådgivning.

4° Udvalget henstiller til socialministeren, at der ved udformningen af bestemmelserne om den rådgivningsservice, der oprettes, lægges vægt på de nedenfor nævnte forhold.

a. Rådgivningen placeres så tæt på borgeren som muligt. Langt de fleste rådgivningsopgaver bør derfor løses i primærkommunerne i forbindelse med disses sociale administration.

b. Rådgivningen fremtræder klart som en »åben« rådgivning. Det vil i korthed sige, at rådgivningen skal stå til rådighed for alle, uanset om de pågældende har behov for eller ønsker anden social bistand, jfr. side 19.

Rådgivningens karakter af »åbenhed« bør over for befolkningen klart manifestere sig dels udadtil ved oplysningsvirksomhed, dels indadtil ved indretning af egnede lokaler og evt. særlige åbningstider. Rådgivningen vil herved få en vis selvstændig karakter i forhold til formidlingen af de øvrige sociale ydelser. Dette vil næppe stride mod det énstrengede systems princip eller skade koordineringsmulighederne.

For yderligere at skabe tillid til rådgivningen hos befolkningen bør man overveje muligheden for at begrænse adgangen til at videregive oplysninger, som er meddelt rådgivningen af de rådsøgende. Under disse overvejelser bør det indgå, at man aldrig videregiver oplysninger afgivet af den rådsøgende, medmindre der foreligger en klar tilladelse fra denne, jfr. side 20.

c. Rådgivningen bør bestå af en samarbejdende gruppe af adækvat uddannet personale inden for det psykiatriske, psykologiske, sociale og juridiske felt, jfr. side 20.

5° Der bør på forsøgsbasis snarest muligt etableres 3 rådgivninger – en i København, en i en provinsby og en i en landkommune – opbygget efter de synspunkter vedrørende rådgivningsvirksomhed, som udvalget har fremsat.

De erfaringer, som derved indhøstes, vil kunne få stor værdi ved udformningen af de retningslinier for rådgivningsvirksomhed, som det fra centralt plan vil være nødvendigt at opstille for at sikre en nogenlunde ensartet standard, jfr. side 26.

6° Endelig peger man på værdien af det incitament til udbygning af en rådgivningsservice, der for kommunerne ligger i gunstige tilskudsordninger til sådanne formål, jfr. side 23.

Rådgivning ved det sociale udvalg

	Side
1. Den almindelige rådgivning i henhold til lov om offentlig forsorg	29
2. Rådgivning til enker og til andre enlige kvinder med børn	30
3. Rådgivning i forbindelse med fødsel	30
4. Vejledning af pensionister	30

1. Den almindelige rådgivningspligt i henhold til lov om offentlig forsorg.

Da det er denne lovs funktion at tjene som en grundsikring, den sidste udvej, i det sociale hjælpesystem, ligger det i sagens natur, at de myndigheder, der skal administrere dette område, ofte kan komme til at stå over for mennesker, der har et særligt behov for rådgivning og støtte. Det er derfor i denne lov fastsat, at de kommunale myndigheder, som har ansvaret for lovens administration, skal være indstillet på at yde vejledning ikke blot med hensyn til almene socialretlige problemer, men også at yde klienterne en rådgivning med hensyn til spørgsmål af personlig karakter.

Ifølge § 19, stk. 3, i lov om offentlig forsorg omfatter bistand i henhold til denne lov således foruden ydelse af hjælp også råd og vejledning i spørgsmål af forsorgsmæssig og personlig art til socialforvaltningernes klienter. Vejledningspligten med hensyn til spørgsmål af personlig art er indført ved loven af 31. maj 1961, og det udtales i socialministeriets cirkulære af 1. februar 1962, at det »er af meget stor betydning, at de sociale udvalg bestræber sig for at udøve denne rådgivningsvirksomhed bedst muligt, således at denne del af udvalgenes virksomhed overdrages kvalificeret personale. Man finder endvidere anledning til at fremhæve, at socialministeriet finder det ønskeligt, at der på socialkontorerne indrettes samtalerum . . .«.

Denne bestemmelse synes ikke at have været tilstrækkelig udnyttet til udøvelse af rådgivningen inden for det sociale felt.

Forskellige undersøgelser foretaget af social-

forskningsinstituttet for socialreformkommissionen viser, at socialudvalget er det hjælpeorgan, der – i de tilfælde, hvor flere hjælpeorganer er impliceret i en sag – hyppigst går igen i de andre organers klientel. D. v. s. at socialudvalget bliver indskibet i et meget stort antal af disse mere komplicerede tilfælde og derved kommer i forbindelse med de grupper, som må antages at have det største behov for rådgivning. Socialudvalget har en meget central placering i det sociale hjælpesystem, og det er det mindst specialiserede af de egentlige sociale hjælpeorganer (sygekasser, arbejdsformidlingskontorer, arbejdsløshedskasser, børne- og ungdomsværn, familievejledning, mødrehjælpsinstitutioner og revalideringscentre). Det har derfor i højere grad muligheden for at yde en mere tværgående og nuanceret rådgivning og eventuelt påtage sig rollen som formidler af samarbejdet med de andre – mere specialiserede – hjælpeorganer.

Ikke desto mindre synes erfaringen at vise, at rådgivningsarbejdet i socialudvalgene ikke hidtil har fået det omfang, man kunne ønske, når henses til behovet. Dette forhold bekræftes tillige af de ovennævnte undersøgelser for socialreformkommissionen. Af disse fremgår dog også, at der er store forskelle mellem de enkelte socialudvalgs holdning til bl. a. spørgsmålet om at yde rådgivning.

Med hensyn til baggrunden for, at rådgivningsvirksomheden i socialudvalgene har været forholdsvis beskeden, henvises i øvrigt til den nærmere redegørelse for socialforskningsinstituttets undersøgelser i kapitel 4, pkt. 2.

Socialudvalgenes generelle vejlednings- og

rådgivningspligt er blevet indskærpet påny, dels i *socialministeriets cirkulære af 8. juli 1969 om børnetilskud og andre familieydelse*, dels i den af socialministeriet udarbejdede pjecce: »*Børnetilskud og bidragsforskud*«, som udsendes til mødre i forbindelse med udbetaling af børnetilskud. Heri understreges det, at det sociale udvalg har pligt til at samarbejde med de andre hjælpeorganer, der findes, særligt børne- og ungdomsværnene, herunder familievejledningen, mødrehjælpsinstitutionerne og revalideringsmyndighederne. I pjecen gøres endvidere opmærksom på, at det sociale udvalg i forbindelse med udbetaling af børnetilskud og andre familieydelse skal vise interesse for en klients eventuelle andre problemer og – hvis det ønskes – da at søge disse løst ved bl. a. samarbejde med andre hjælpeorganer. I pjecen opfordres publikum til at rette henvendelse til det sociale udvalg om råd og vejledning, bl. a. for at hindre at der udvikler sig for svære problemer for den enkelte. Udbetalingsformen for disse ydelser har imidlertid i praksis medført, at kontaktmulighederne er temmelig begrænsede.

2. Rådgivning til enker og til andre enlige kvinder med børn.

I et cirkulære af 10. juni 1955 vedrørende bl. a. hjælp til enlige mødre er det pålagt socialudvalgene – udover den økonomiske hjælp – i det omfang det er muligt at yde mødre råd og vejledning med hensyn til ordningen af deres forhold samt oplysning om eventuelle rettigheder, der tilkommer dem, således at der i fornødent omfang sker henvisning til vedkommende myndigheder eller institutioner. For så vidt angår rådgivning om enkers og enlige mødres erhvervsforhold skal denne nu ske i samarbejde med arbejdsformidlingen og den dertil knyttede erhvervsvejledning samt med revalideringscentrene. Denne rådgivningspligt må efter den nugældende formulering af § 56 i forsorgsloven om overgangshjælp endvidere gælde for alle enlige mødre med børn under 18 år.

For enkeres vedkommende forudsætter enkepensionsloven (§ 17) endvidere tilstedeværelsen af en rådgivningsvirksomhed fra de sociale udvalg over for enker, der ønsker at modtage vejledning herunder om de hjælpemuligheder, der står til rådighed inden for den sociale lovgivning.

3. Rådgivning i forbindelse med fødsel.

Som en naturlig fortsættelse af den rådgivning, som er etableret over for enker og andre enlige kvinder med børn, har man i *socialministeriets cirkulære af 8. juli 1969 om bistand til familien og til den enlige forsørger* pålagt de sociale udvalg i forbindelse med udbetaling af *moderskabsydelsen* at orientere vorrende mødre om ydelserne efter børnetilskudsloven og om de hjælpemuligheder, der omtales i socialministeriets ovennævnte cirkulære af 8. juli 1969 om børnetilskud og andre familieydelse. Dette sker gennem udsendelse af den af socialministeriet udarbejdede pjecce: »*Moderskabsydelse og barseldagpenge*« samt den tidligere nævnte pjecce: »*Børnetilskud og bidragsforskud*«. Det er endvidere pålagt udvalget at yde vejledning til de svangre kvinder, udvalget kommer i forbindelse med, og som ønsker vejledning om eksisterende hjælpemuligheder (f. eks. husmoderafløsning i forbindelse med fødsel, optagelse af barnet på vuggestue eller spædbørnehjem, familievejledning m. v.). Finder det sociale udvalg, at det ikke er i stand til at yde den nødvendige bistand, skal der ske henvisning til mødrehjælpsinstitutionerne, som har særlige forudsætninger for at yde bistand til svangre kvinder, jfr. bilag 3.

4. Vejledning af pensionister.

I omsorgsloven er det pålagt det sociale udvalg ved tilkendelse af invalide- eller folkepension at give vejledning om pensionisters rettigheder i medfør af omsorgsloven, loven om invalidepension, boliglovgivning og anden lovgivning, som har særlige regler om pensionisters forhold.

Det er endvidere i omsorgsloven pålagt det sociale udvalg i forbindelse med en pensionists optagelse på alderdomshjem eller plejehjem at give underretning om bestemmelser, der har betydning under ophold på hjemmet.

Vejledningspligten er et led i det serviceapparat, som man især gennem omsorgslovens regler ønsker at opbygge for den stadigt voksende pensionistgruppe. Lovens regler er af socialministeriet fulgt op med udsendelsen af pjecerne »*Samfundet og de ældre*« samt »*Samfundet og invalidepensionisterne*«. Pjecerne, der er beregnet på vejledningsarbejdet i kommunerne, gør i korthed rede for betingelserne for at opnå pension samt for, hvilke andre ydelser pensionister kan gøre krav på, og ende-

lig hvortil der skal rettes henvendelse vedrørende de forskellige spørgsmål.

I socialministeriets *cirkulære af 27. februar 1969 om omsorg for invalidepensionister og folkepensionister* er det imidlertid pointeret, at et vejledningsarbejde, der alene består i udlevering af pjecer, ofte ikke vil være tilstrækkeligt. Formålet med vejledningspligten er nem-

lig ifølge cirkulæret, at det så vidt muligt skal sikres, at pensionisterne har kendskab til mulighederne for hjælp, herunder hjælp som de først senere vil få brug for. Skønnes det ud fra de oplysninger, der fremkommer under vejledningen, påkrævet at yde pensionisterne hjælp ud over pensionen, f. eks. hjemmehjælp eller hjælp til anskaffelse af særlige hjælpemidler, skal pensionisten tilbydes sådan hjælp.

Rådgivning inden for børne- og ungdomsforsorgen

	Side
1. Familievejledningen.	
a. De gældende lovbestemmelser	32
b. Antal godkendte familievejledningsordninger	32
c. Familievejledningens klientel	33
d. De fremtrædende problemer hos familievejledningens klientel	33
e. Familievejledningens indhold	34
f. Fremtidsperspektiver for familievejledningen	35
2. Børne- og ungdomsværnenes vejlednings- og rådgivningsvirksomhed i øvrigt	36
3. Vejledning og rådgivning på børne- og ungdomsforsorgens institutioner ..	37
a. Rådgivningscentrene	37
b. Børne- og ungdomshjemmene	38

1. Familievejledningen.

a. De gældende lovbestemmelser.

Lov nr. 193 af 4. juni 1964 om børne- og ungdomsforsorg indeholder i kapitel 3 nogle bestemmelser om familievejledning.

Disse bestemmelser afløste forskellige bestemmelser i den tidligere lov om børne- og ungdomsforsorg (lov nr. 170 af 31. maj 1961) om tilsyn m. m. med forskellige grupper af børn, som måtte formodes at være særligt truede (plejebørn, børn født uden for ægteskabet, børn, hvortil der udbetales forskudsvis bidrag i henhold til den daværende forsorgslovs afsnit IV).

Ifølge § 18 i lov om børne- og ungdomsforsorg kan børne- og ungdomsværnet tilbyde *familier med børn* løbende vejledning og støtte, og det er *forpligtet* til at rette sådant *tilbud* til familier, som må antages i særlig grad at trænge hertil. Ifølge samme lovs § 19 kan familievejledningen af socialministeren anerkendes, således at udgifterne refunderes efter reglerne for børneværnsudgifter, og den kan iværksættes og anerkendes som en fællesordning for flere kommuner.

Ved de nye regler om familievejledning opnåede man, at tilsynet med det enkelte barn – i overensstemmelse med en praksis, der havde udviklet sig under den tidligere lovgivning – blev afløst af en positiv vejledning og støtte om-

fattende hele barnets familiesituation og andre forhold af betydning for barnets udvikling. Man har ikke – som tidligere – i selve loven nærmere fastsat, hvilke grupper af børn, man bør tage sig af, men blot foreskrevet, at tilbud om familievejledning skal rettes til de familier med børn, som efter børne- og ungdomsværnets skøn og efter almindelige erfaringer må antages at have brug for vejledning og støtte. Man har derved opnået en smidigere ordning, der gør det muligt i højere grad end tidligere at afpasse den forebyggende indsats efter behovet.

Endvidere er der under de nye regler i alle tilfælde kun tale om et *tilbud* om bistand til de enkelte familier. Samtidig er der store muligheder for gennem familievejledningen at opnå bistand af økonomisk art, der dog formelt set bevilges af børne- og ungdomsværnet.

b. Antal godkendte familievejledningsordninger m. v.

Der er i tiden siden 1. april 1965, hvor den nye lov trådte i kraft, etableret et stort antal familievejledningsordninger, der er anerkendt i medfør af § 19 i lov om børne- og ungdomsforsorg. Sådanne særlige familievejledningsordninger er oprettet i hovedstaden samt i praktisk talt alle hovedstadens forstadskommuner og i langt den overvejende del af landets købstæder.

Derimod er indtil nu kun en del af landkommunerne omfattet af anerkendte familievejledningsordninger.

Ifølge den senest foreliggende opgørelse pr. 31/3 1969 er antallet af godkendte familievejledningsordninger 152 omfattende 592 kommuner med et befolkningstal på 3.916.000.

De kommuner, der ikke var omfattet af en anerkendt familievejledningsordning, havde et befolkningstal på 955.000, hvori dog var indbefattet kommuner, der har en vis form for familievejledning, f. eks. ved børne- og ungdomsværnet.

Anerkendelse af familievejledningsordninger forudsætter, at der forelægges en nærmere plan for familievejledningens gennemførelse (hvilke familier der omfattes af vejledning, hvorledes man kommer i kontakt med disse, hvilke personer der ansættes til at udføre vejledningen, budget m. m.) og udgifterne til gennemførelse af sådanne familievejledningsordninger kan som oven for nævnt afholdes som børneværnsudgifter, hvilket indebærer, at kommunen endeligt kun bærer 3/10 af disse udgifter, medens øvrige udgifter afholdes af staten.

Det forudsættes i loven, at der som familievejledere anvendes personer, der i kraft af deres uddannelse eller tidligere virksomhed har særlige forudsætninger for dette arbejde. Der har siden finansåret 1965/66 været gennemført særlige kurser for personer, der ansættes som familievejledere. (Kurserne er af ca. 12 ugers varighed og omfatter ca. 420 undervisningstimer efterfulgt af supplerende kurser af p. t. 1 uges længde. Uddannelsen omfatter børne- og ungdomsforsorg, socialret, dagliglivets jura, hjemmets økonomi, socialmedicin, børnepsykiatri, socialpædagogik og familievejledning).

Antallet af familievejledere udgjorde pr. 31/3 69 334, og udgifterne ved driften af de anerkendte familievejledningsordninger var i finansåret 1968/69 11.664.000 kr.

c. Familievejledningens klientel.

Familievejledningen kan som tidligere nævnt kun tage sig af familier med børn. De familier, der hidtil har modtaget støtte gennem familievejledningen, må – på samme måde som de familier, der efter de tidligere regler var omfattet af det særlige børnetilsyn – betegnes som en gruppe af særlig betydning, der på iøjnefaldende måde adskiller sig fra befolkningen i øv-

rigt. Hovedparten af klientelet er familier, som familievejledningen er blevet bekendt med via det sociale udvalg, børne- og ungdomsværnet, skoler, sygehuse og læger, mødrehjælp, børneinstitutioner, sygekasser samt en række forskellige sociale institutioner. Det drejer sig i det overvejende antal tilfælde om socialt ret ringe stillede familier. Det kan i denne forbindelse oplyses, at omkring halvdelen af familierne er enlige forsørgere eller familier, hvor den ene af ægtefællerne er fraværende gennem længere tid. I stadig stigende omfang retter familier af egen drift direkte henvendelse til familievejledningen om bistand, og disse familier er ofte socialt ret godt stillede familier. Antallet af sådanne henvendelser synes at være stigende.

Antallet af familier, der har modtaget tilbud om familievejledning gennem anerkendte ordninger, har i finansårene 1965/66 og 1966/67 andraget henholdsvis godt 3500 og ca. 3100. Antallet af børn, omfattet af familievejledning 7.200. For finansårene 1967/68 og 1968/69 udgjorde tallene henholdsvis 4.901 og 6.540 fagjorde tallene henholdsvis 4.901 og 6.540 familier, og antallet af børn omfattet af familievejledningen var henholdsvis 11.924 og 15.624.

d. De fremtrædende problemer hos familier, omfattet af familievejledningen.

Det fremhæves som karakteristisk for familier, der får bistand af familievejledning, at de har en række problemer at kæmpe med. De er »multiproblemfamilier«. Det drejer sig om problemer, der er kendt fra det øvrige børneværnsarbejde og fra socialt arbejde i det hele taget. Familierne har ofte relativt lave eller uregelmæssige indkomster som følge af arbejdsløshed, der igen kan skyldes dårdig helbredstilstand, dårlige evner eller utilstrækkelig uddannelse. Disse økonomiske problemer forstærkes i visse tilfælde af store forsørgerbyrder (mange børn). Dårlige boligforhold og svigtende sundhedstilstand hos såvel forældre som børn spiller også ofte ind. Hertil kommer mangler ved husførelsen som følge af manglende hjælpemidler og ukyndighed hos hustruen eller moderen.

Endvidere er der tilfælde, hvor forsørgeren midlertidigt svigter (f. eks. på grund af ensidig ophævelse af samlivet eller afsoning af fængselsstraf). Spiritusmisbrug, ægteskabelige problemer og opdragelsesmæssige problemer med børnene præger også nogle af familierne.

Man træffer også i klientelet i en vis ud-

strækning unge ægtepar, hvis hjem truer med at gå i stykker, fordi umodenhed og urealistisk budgetlægning (alt for store afdragsforpligtelser) fører økonomien i ulave. De økonomiske problemer forstærkes tit af stigende udgifter som følge af hurtig familieførøgelse.

Familievejledningen er imidlertid også kommet i kontakt med en gruppe familier, som man ikke tidligere har haft forbindelse med i børneværnsarbejde og i socialt arbejde i øvrigt. Der er tale om socialt set ret veletablerede familier fortrinsvis med opdragelsesproblemer og ægteskabelige vanskeligheder. Disse familier henvender sig selv til familievejledningen eller henvises af egen læge eller i forbindelse med hospitalsindlæggelse eller af skolepsykolog. De typiske problemer for de familier, familievejledningen arbejder med, er således i og for sig de traditionelle.

Det drejer sig om økonomiske problemer, spørgsmål om *børnepasning*, *boligproblemer*, *sundhedsmæssige problemer*, *opdragelses- og skoleproblemer*, *erhvervsproblemer* og *personlige/familie/ægteskabelige problemer*. En række familier har mange af disse problemer samtidig. En ret stor del af familievejledningens klientel møder derfor med ret tunge problemer, og løsningen af disse kræver ofte megen tid og arbejdskraft.

På den anden side er man inden for familievejledningen ved at opnå forbindelse med en anden gruppe af familier, hvor problemerne i højere grad ligger i den familiemæssige struktur og i de personlige problemer og konflikter mellem familiemedlemmerne indbyrdes, som ikke afslører sig udadtil på en sådan måde, at andre end familien selv, eventuelt dens læge eller skolepsykologen er i stand til at erkende et behov for vejledning (behandling). Dette peger frem mod en udvikling, hvorunder man efterhånden vil nå frem til en tilstand, hvor de typiske problemer for familievejledningens klientel i højere grad vil vise sig at være familiedynamiske konflikter, der kan udkrystallisere sig i personlige problemer for det enkelte barn eller den enkelte unge.

e. Familievejledningens indhold.

Familievejledningen omfatter for det første en ren *oplysningsvirksomhed*, således at en familie, der ønsker eller trænger til oplysninger om forskellige regler og forhold af betydning for dens problemer, kan blive nærmere oriente-

ret om sådanne spørgsmål. Det er imidlertid undtagelsen, at familien alene på grundlag af en sådan oplysningsvirksomhed kan klare sine problemer.

I almindelighed fordres, at oplysningerne sættes i nærmere relation til vedkommende families konkrete situation. Familiens problemer må klarlægges nærmere, og det må angives, hvilke hjælpemuligheder og praktiske fremgangsmåder, der kan komme på tale ved løsning af problemerne, uden at familien ved denne *vejledning* påvirkes direkte til at søge en bestemt løsning.

I en del tilfælde udøver familievejledningen dog en *direkte påvirkning* af klienten i retning af bestemte problemløsninger. Dette kan således gælde tilbud om *råd* eller *hjælp* i en række *praktiske* spørgsmål som bistand med budgetlægning og sanering af økonomien (f. eks. aftale med kreditorer), med udarbejdelse af kostplan, med indkøb og børneopdragelse. Disse tilbud om bistand accepteres af klienterne i langt det overvejende antal tilfælde. Bistand af denne art kan for et mindre antal familier antage karakter af en faktisk administration af familiens vigtigste anliggender for en begrænset periode.

Også i andre tilfælde ydes der påvirkning i retning af én bestemt problemløsning, bl. a. fordi der ikke kan anvises reelle alternative løsninger. Såfremt den væsentligste problemskabende faktor er dårlige boligforhold, må der primært sættes ind på spørgsmålet om fremskaffelse af anden bolig, og et alkoholproblem i en familie vil oftest kræve, at der i hvert fald jævnsides med andre foranstaltninger etableres alkoholafvænningsforanstaltninger etc. Manglen på alternative løsninger gør sig også gældende i tilfælde, hvor der foreligger flere problemer for den pågældende familie, idet der ligger en begrænsning deri, at løsning af et af familiens problemer ses som led i en samlet »vejledningsplan«.

Den vejledning eller rådgivning, der ydes, kan omfatte *henvisning til andre institutioner eller myndigheder* som revalidering, særforsorg, husmoderhjælp, sundhedsplejerske, daginstitution og lignende, rådgivningscenter, hospital, praktiserende læge, advokat, skolepsykologisk kontor. Det er dog undtagelsen, at familievejledningens indsats er afsluttet hermed. Den enkelte familievejleder følger fortsat den enkelte sag op, bl. a. ved løbende besøg i hjemmet, og slipper den ikke, før der er rimelig grund til at

antage, at yderligere bistand ikke er påkrævet. Dette hænger sammen med, at det langt fra altid vil være tilstrækkeligt at yde en eller flere former for speciel bistand, som kan ydes gennem de oven for nævnte myndigheder eller institutioner. Der må en koordinering til. Henvisningerne til andre institutioner og myndigheder betyder normalt, at familievejledningen inddrager disse institutioner i arbejdet med at hjælpe de pågældende familier på ret køl. Familievejledningen drager på denne måde i vidt omfang omsorg for, at de forskellige hjælpeinstitutioners indsats koordineres. Denne koordinerende indsats er ikke den mindst vigtige side af familievejledningens arbejde. Man kan her ved spare klienten for besvær og ventetid, samtidig med, at man bidrager til at effektivisere den bistand, der ydes af de forskellige dele af det sociale serviceapparat. Erfaringerne fra familievejledningen tyder på, at der er behov for en *bred familiestøttende virksomhed*, der ikke alene udnytter og samordner de forskellige specialforanstaltninger, der står til rådighed for den enkelte familie, men som gennem jævnlig kontakt over en længere periode kan vejlede familien og derved sætte den i stand til på længere sigt at klare sine forskellige større eller mindre problemer uden bistand ude fra.

Som led i familievejledningsarbejdet etableres i et vist omfang fællesarrangementer for familier eller familiemedlemmer, der har visse problemer fælles såsom klub- og kursusvirksomhed af forskellig art. Man sigter herved på dels at få tilfredsstillet et kontaktbehov, dels at bibringe deltagerne færdigheder eller kunnen, som kan medvirke til at løse familiens problemer (f. eks. husførelse, syning, budgetlægning, familiekundskab).

Der indgår ikke i familievejledningsarbejdet *behandling* i dette ords sædvanlige betydning (terapi). Det sagkyndige team, der er knyttet til de forskellige familievejledningsordninger og som normalt består af en psykiater, en psykolog, en jurist og en socialpædagog eller socialrådgiver, skal bistå familievejlederen med at tilrettelægge arbejdet, men kan som hovedregel ikke yde nogen direkte sagkyndig bistand til den enkelte familie. Familievejlederen har selv sagt ikke tilstrækkelige forudsætninger for at kunne påtage sig behandlingsopgaver af lægelig art, herunder psykiatrisk eller psykologisk behandling. Man kan imidlertid gøre gældende, at der i den holdningspåvirkning og støttende kontakt, der udøves af familievejledningen, lig-

ger et behandlingsarbejde af social eller pædagogisk art.

f. Fremtidsperspektiver for familievejledningen.

Erfaringerne fra familievejledningens virksomhed i tiden siden 1. april 1965, hvor de nye regler om børne- og ungdomsværnenes familievejledning trådte i kraft, peger klart i retning af, at man gennem de etablerede familievejledningsordninger har fået tilvejebragt et serviceapparat, der stort set er i stand til i alle dele af landet at tilbyde kvalificeret vejledning og rådgivning over for alle familier med børn.

Der er endnu visse områder af landet, der ikke er tilstrækkeligt dækket – fortrinsvis landkommunerne i Jylland – men der arbejdes fortsat på at få disse mangler afhjulpet hurtigst muligt. Hvis der vises for stor tilbageholdenhed fra de pågældende kommuner, vil det blive overvejet at gøre det obligatorisk at etablere familievejledningsordninger efter børneforsorgslovens § 19. Det kan dog anføres, at ca. 80 pct. af befolkningen nu er dækket af en anerkendt familievejledningsordning.

Det klientel, familievejledningen hidtil har haft kontakt med, har været en relativ snæver gruppe bestående af socialt ret ringe stillede familier, og familievejledningen har i de første år af sin virksomhed til en vis grad været tynget af relativt få svære sager. Der er dog på den anden side ingen tvivl om, at familievejledningen i løbet af de få år, den har virket, har opnået en uventet stor good-will i offentligheden, og at der er en stigende interesse for dens virksomhed, som også giver sig udtryk i, at familievejledningen får kontakt med familier, som i øvrigt ikke har eller ønsker at have forbindelse med børne- og ungdomsværnet, det sociale udvalg og andre sociale organer. Til slutningen fra denne gruppe af familier synes at være stigende. I henseende til kontakt med befolkningen og muligheden for at udbygge denne kontakt adskiller familievejledningen sig utvivlsomt på indeværende tidspunkt afgørende fra en del andre sociale myndigheder eller organer. Det er derfor rimeligt at antage, at familievejledningen efterhånden vil udvikle sig til et effektivt virkende socialt serviceapparat, der kan give vejledning og råd til alle familier med børn, og som vil blive mødt med tillid og derfor benyttet af alle kredse i befolkningen. Det vil sikkert også være muligt at udbygge familievejledningen, eventuelt i samarbejde med det

sociale udvalg, således at den også kan tage sig af alle *familier uden børn* samt *enlige*, der har behov for råd eller vejledning.

Direktoratet for børne- og ungdomsforsorgen er dog af den opfattelse, at det vil være mest hensigtsmæssigt at bevare familievejledningen som en børnecentreret virksomhed med bedst mulig udbygning og samarbejde med andre sociale institutioner. Direktoratet gør i denne forbindelse gældende, at en familievejledning, der er centreret om barnets tarv, er så speciel med hensyn til målsætning, vejledningsteknik og samarbejde med andre opgaver, at det må befrygtes, at denne familievejledning vil kunne lide skade, såfremt den inkorporeres i en vejning omfattende alle familier.

2. Børne- og ungdomsværnets vejlednings- og rådgivningsvirksomhed i øvrigt.

Familievejledningen udgør som nævnt en del af børne- og ungdomsværnets virksomhed. Den er en af de foranstaltninger, børne- og ungdomsværnet råder over til brug ved løsningen af de opgaver, det varetager ifølge loven om børne- og ungdomsforsorg. Grænsen mellem familievejledningen og børne- og ungdomsværnets øvrige virksomhed er ikke skarp. Dette gælder også i de mange kommuner, hvor der er etableret særlige familievejledningsordninger i medfør af børneforsorgslovens § 19.

I børneforsorgslovens § 27 angående hjælpeforanstaltninger anføres det indledningsvis, at det påhviler børne- og ungdomsværnet at yde forældremyndighedens indehaver eller den, der faktisk sørger for barnet eller den unge, *vejledning* når det af oplysningerne fremgår, at der i det konkrete tilfælde er behov for bistand fra det offentlige.

De tilfælde, hvor vejledning og hjælpeforanstaltninger i henhold til § 27 kan sættes ind, er i loven angivet således:

barnet eller den unge står uden forsørger, barnet eller den unge har vanskeligt ved at tilpasse sig sine daglige omgivelser, skolen eller samfundet, barnet eller den unge får ikke fornøden pleje eller opdragelse, barnet eller den unge lever i øvrigt ikke under tilfredsstillende forhold.

Vejledning indgår som et grundelement i enhver børneværnsforanstaltning. Børne- og ungdomsværnets pligt til at vejlede indebærer også, at det må sørge for, at spørgsmål om anven-

delse af den øvrige sociale lovgivnings hjælpemuligheder tages op, når betingelserne herfor er til stede. Det må iøvrigt bero på forholdene i det enkelte tilfælde, om vejledningen gives i form af familievejledning eller på anden måde. Familievejledningen vil navnlig blive bragt i anvendelse, hvor familien vel er vanskeligt stillet, men hvor der ikke foreligger tilstrækkelig anledning til etablering af en egentlig børneværnssag. Der foreligger ikke specielle, mere eller mindre akutte problemer vedrørende et eller flere af børnene i familien, som nødvendiggør iværksættelse af nogen af de specielle hjælpeforanstaltninger, som står til børne- og ungdomsværnets rådighed, jfr. §§ 27 og 28 i lov om børne- og ungdomsforsorg. På den anden side er problemerne af en sådan art, at der skønnes at være behov for at yde familien en almen støtte til løsning af disse problemer ved at følge den gennem en længere periode, således at der aflægges regelmæssige og hyppige besøg i hjemmet. Familievejledningen kan dog som tidligere nævnt kun etableres i forståelse med forældrene, og såfremt disse stiller sig afvisende over for et tilbud om familievejledning, må vejledningen gennemføres af børne- og ungdomsværnet som led i en almindelig børneværnssag.

Denne vejledning omfatter de samme problemer som familievejledningen: Økonomiske problemer, boligproblemer, sundhedsmæssige problemer, spørgsmål om pasning af børnene, opdragelses- og skoleproblemer etc. Vejledningen omfatter i et vist omfang en ren oplysningsvirksomhed, d. v. s. oplysninger om regler og forhold af betydning for familiens problemer, men det væsentlige vil dog være en vejledning, der påvirker klienten direkte i retning af en bestemt handlemåde. Et led i vejledningen vil det også være, at man foreholder klienten hvilke konsekvenser, det kan have for barnet eller den unge, at de forhold, der har givet anledning til at sagen er rejst, rettes. Der vil i denne sammenhæng ofte blive henvist til de mere indgribende foranstaltninger som børne- og ungdomsværnet i så fald kan se sig nødsaget til at iværksætte mod forældrenes samtykke. Det kan i denne forbindelse oplyses, at børne- og ungdomsværnet ud over almindelig vejledning kan yde bistand i form af følgende hjælpeforanstaltninger.

1° Henstilling eller pålæg med hensyn til barnets eller den unges opdragelse, uddannelse el-

ler pleje, f. eks. at et barn skal søge en dag-institution eller lignende, eller at en ung skal søge en skole, en ungdomsklub eller lignende.

2° Beskikkelse af en tilsynsværge.

3° Undersøgelse og behandling af barnet eller den unge ved en læge eller undersøgelse og vejledning af en psykolog.

4° Økonomisk hjælp til afholdelse af udgifter, der står i direkte sammenhæng med givne henstillinger eller pålæg, eller til betaling af huslig bistand i tilfælde af forældres sygdom eller til afhjælpning af forbigående vanskeligheder for familien, når en anbringelse uden for hjemmet derved kan undgås.

5° Anbringelse af barnet eller den unge uden for hjemmet.

Det bemærkes i øvrigt, at etableringen af familievejledningen har medført en forskydning i børne- og ungdomsværnenes arbejde, idet mange af de problemer som tidligere gav anledning til egentlige børneværnssager nu kan løses på frivilligt grundlag inden for familievejledningens rammer. Der er utvivlsomt en udvikling i gang, som medfører, at familievejledningen i videre og videre omfang vil behandle og klare de problemer, som man førhen har været nødsaget til at søge løst som børneværnssager inden for rammerne af børneforsorgslovens § 27.

3. Vejledning og rådgivning på børne- og ungdomsforsorgens institutioner.

a. Rådgivningscentre.

Ifølge § 61 i lov om børne- og ungdomsforsorg kan der med socialministerens godkendelse etableres særlige rådgivningscentre for børne- og ungdomsforsorg. Disse skal bistå med undersøgelse og behandling af børn og unge med adfærdsvanskeligheder, i første række efter henvisning fra børne- og ungdomsværnene og anerkendte institutioner og foreninger for børne- og ungdomsforsorg.

Der findes for tiden 2 rådgivningscentre i København (hvoraf det ene specielt udøver en socialpædagogisk støttende virksomhed overfor unge over skolealderen, specielt unge kriminelle og narkotikabrugere) og 1 center i Odense, Esbjerg, Ålborg, Århus og Nykøbing F. (Centrene i de to sidstnævnte byer er nyoprettede) eller i alt 7 centre.

Til alle rådgivningscentre er der knyttet psy-

kiatere, psykologer og socialrådgivere i heldagsstillinger. Den rådgivning, der finder sted ved centrene, vil i mange tilfælde have karakter af en dyberegående behandling af barnet og/eller familien.

Til belysning af arbejdets omfang kan oplyses, at der i finansåret 1967/68 ved de fire længst bestående centre – nemlig det ene center i København og centrene i Odense, Esbjerg og Ålborg – har været behandlet i alt 651 sager, hvoraf 418 betragtes som færdigbehandlede, medens 233 løber videre. I 127 sager har der været tale om længerevarende behandling og i 103 tilfælde er der efter undersøgelse af barnet henvist til hospital, børneforsorgsinstitution, særforsorg, særlige skoleforanstaltninger m. v.

Børnene henvises til centrene fra: Læger, hospitaler, børnehaver, skolepsykologer, børneværn og børnehjem, særforsorgsinstitutioner, eller familierne henvender sig selv. Ved samtlige centre har børneværnshenvisninger en fortrinsstilling.

Der kan ikke, således som virksomheden er tilrettelagt, trækkes en skarp grænse mellem rådgivning og behandling.

I de sager, centrene får henvist, har der forinden henvisningen i så godt som alle tilfælde været forsøgt en eller anden form for rådgivning, vejledning eller behandling, det være sig fra familiens side, fra børnehavens eller fritidshjemmets side, fra skolens eller skolepsykologens side, fra egen læge eller hospitalsafdelings side, fra børneværnets eller børneforsorgsinstitutionens side. Det første led i centrets arbejde med den enkelte sag er en grundig undersøgelse og vurdering ved et specialistteam bestående af børnepsykiater, klinisk børnepsykolog og socialrådgiver. På grundlag af denne undersøgelse må træffes beslutning om, hvad der videre kan og bør foretages. I en del tilfælde når man frem til, at en anbringelse – midlertidig eller mere permanent – uden for hjemmet må være den rigtige løsning. Andre former for mere konkret rådgivning kan være, at man tilråder børnehaver eller fritidshjemsanbringelse, indmeldelse i klubber og foreninger, ændring i skolesituationen, ændring af den boligmæssige situation, løbende støtte af hjemmet ved familievejleder, henvisning af forældrene til alkoholklinik, mentalhygiejnisk klinik eller psykiatrisk afdeling. Denne afgrænsede rådgivning vil dog sjældent komme til at stå alene, men bliver kombineret med kortere eller længerevarende be-
arbejdning af de indre familiære relationer

igennem barnet og/eller forældrene, individuelt eller i grupper.

Begrebet vejledning omfatter tilfælde, hvor man fortrinsvis behandler klienters aktuelle problemer og aktuelle situation, mens egentlig behandling i højere grad er rettet mod klientens personlighed og dermed hans livssituation som helhed, hvad enten det foregår ved individuel behandling eller gruppebehandling, uanset om behandlingen er rettet mod barnet og/eller forældrene.

I alle centre udøves rådgivning til eller holdes konferencer med de forskellige instanser, der har med barnet at gøre: Skoler, daginstitutioner, børneværn, familievejledning m. v.

Teamet i et af centrene har fungeret som støttegruppe for familievejledningen i området.

Hvad angår behov for udbygning af centrene kan anføres, at disse har vist sig at være af meget stor betydning både for børneværnenes videre arbejde med en sag og i det almindelige støttende arbejde over for forældrene og børn, hvis vanskeligheder klares på anden måde end ved børneforsorgsforanstaltninger. Ikke mindst må peges på betydningen af de tværfaglige konferencer, som centrene afholder eller deltager i, således at barnets situation kan blive grundigt belyst for alle, der har med det at gøre.

Klientelet er væsentlig sværere belastet end hovedparten af de sager, der hjælpes gennem familievejledningen.

Der er i høj grad behov for etablering af flere rådgivningscentre, og man sigter mod at få oprettet yderligere centre i de nærmeste kommende år, således at man kommer op på i alt 14 centre fordelt over hele landet.

b. Børne- og ungdomshjemmene.

I arbejdet på børne- og ungdomshjemmene indgår som en integreret del af dette et vist vejlednings- og rådgivningsarbejde i personlige og sociale spørgsmål m. v. Dette rådgivningsarbejde omfatter både eleven og hans forældre, idet elevens problemer hænger nøje sammen med hele familiesituationen. Tidsmæssigt omfatter rådgivningsarbejdet ikke alene opholdet på institutionen, men også tiden umiddelbart efter udskrivningen, hvor der er særlige problemer med elevens tilpasning til normale omgivelser efter i kortere eller længere tid at have opholdt sig i institutionens beskyttende miljø. Arbejdet med disse problemer, det såkaldte *efterværnsarbejde*, tillægges stigende vægt.

Vejlednings- og rådgivningsarbejdet udføres i vidt omfang af pædagoger ved de enkelte hjem, men ved mange hjem er der dog etableret stillinger for socialrådgivere og psykologer med henblik på udførelse af dette særlige arbejde. I 1966/67 var der ved børne- og ungdomshjemmene ansat 33 socialrådgivere, fordelt på 31 hjem, samt 8 heltidsansatte psykologer, fordelt på 7 hjem. Herudover findes der ved en række hjem deltidsansatte psykologer, der imidlertid også virker som rådgivere for medarbejderne.

Den samlede udgift til aflønning af socialrådgivere samt heltidsansatte psykologer andrager for finansåret 1966/67 ca. 1,5 mill. kr.

Rådgivningen tilbydes som nævnt eleverne og deres familie. Ved anbringelse drøftes elevernes nuværende situation igennem, idet man søger at få klarlagt forholdet til familien, elevens erhvervsmæssige forhold og fremtidsplaner, de økonomiske forhold, f. eks. skatterestance, sygekasse, fagforening, bøder, afbetalinger m. v. Når dette er opsamlet, aflægges besøg i hjemmet, hvor elevens forhold drøftes med familien. På baggrund heraf rådgives eleven med hensyn til kontakt med familien, tilrettelæggelse af erhvervsplaner, forhandlinger med børne- og ungdomsværn, erhvervsplacering og udskrivning. Ved hjem for børn bliver rådgivningen primært tilbudt forældrehjemmet, men også i muligt omfang barnet selv.

Rådgivningen finder sted dels ved besøg i forældrehjemmet, dels i forbindelse med forældrenes besøg på hjemmet og eventuelt i neutrale lokaliteter. Rådgivningen sigter direkte på forholdet mellem barnet og forældrene og vil oftest omfatte vejledning af forældrene i forskellige opdragelsesspørgsmål. Den vil dog også i en vis udstrækning omfatte problemer fra andre områder (boligforhold, økonomi, ægteskabelige konflikter, sygdom og lignende), hvis løsning er en forudsætning for forbedring af forholdet mellem forældrene og barnet.

Rådgivningen omfatter tillige etablering af kontakt med andre sociale myndigheder og organer, herunder børne- og ungdomsværnet, rådgivningsklinikker, erhvervsvejledning, arbejdsanvisning, revalidering og skolevæsenet, samt til specielle hjælpeinstitutioner (revalidering, alkoholikerforsorg, psykiatrisk behandling og lignende).

De fleste børne- og ungdomsforsorgsinstitutioner udfører et betydeligt efterværnsarbejde, hvis omfang imidlertid er vanskeligt nøjagtigt

at opgøre. Efterværn betragtes af institutionerne som en særdeles vigtig opgave, og mange tilsynsværgemål udøves af forstander, socialrådgiver eller psykolog, tilknyttet de institutioner, hvorfra eleverne udskrives. Institutionernes ofte isolerede beliggenhed og mangel på personale er imidlertid en hindring for udbygning af denne vigtige fortsættelse af institutionsbehandlingen. Dette er uheldigt, også af den grund, at der er en formodning for, at et udvidet efterværn vil gøre det muligt at gennemføre prøvehjemgivelse på et tidligere tidspunkt end det nu er tilfældet, således at institutionernes kapacitet herved faktisk forøges.

Der er ingen tvivl om, at der er betydeligt behov for udbygning af rådgivningsvirksomheden ved børne- og ungdomshjemmene, og der er ønske om en væsentlig forøgelse af antallet af psykologstillinger og socialrådgiverstillinger ved hjemmene.

Der er specielt et stort behov for en udvidelse og intensivering af vejledning og støtte i tiden efter udskrivningen. Det er imidlertid endnu et uafklaret spørgsmål, hvorvidt den udvidede støtte efter udskrivningen skal udøves af personer ansat ved institutionerne eller af personer, ansat under børne- og ungdomsværnet eller andre sociale myndigheder.

Rådgivning i mødrehjælpsinstitutionerne

a. De gældende lovbestemmelser	40
b. Antal mødrehjælpsinstitutioner m. m.	40
c. Mødrehjælpsinstitutionernes klientel	41
d. De vigtigste årsager til klienternes henvendelse til mødrehjælpsinstitutionerne	41
e. Indholdet af rådgivningen i mødrehjælpsinstitutionerne	42
f. Henvisning til andre myndigheder	44
g. Udviklingen i mødrehjælpsinstitutionernes arbejde fremover	45

a. De gældende lovbestemmelser.

Mødrehjælpsinstitutionerne er oprettet i henhold til lov nr. 119 af 15. marts 1939. Ifølge lovens § 1 har mødrehjælpsinstitutionerne til formål at give svangre kvinder personlig, social og juridisk bistand, råd og vejledning med hensyn til deres svangerskab, derunder om den hjælp af økonomisk og lægelig art, der under svangerskabet og efter fødslen står til rådighed for dem selv eller til hjælp ved forsørgelse af det ventede barn.

De oprindelige mødrehjælpsopgaver er udvidet dels ved ændringer i mødrehjælpsloven, dels i medfør af anden lovgivning. Sideløbende hermed er der sket en faktisk udbygning og intensivering af mødrehjælpsarbejdet.

Mødrehjælpsinstitutionernes virksomhed falder nu stort set inden for 4 hovedområder:

- 1° *Rådgivning* på bred basis i forbindelse med *svangerskab og fødsel*.
- 2° *Vejledning* til kvinder, der søger *svangerskabsafbrydelse*, og undersøgelse af, om betingelserne for afbrydelse af svangerskab foreligger.
- 3° *Vejledning* om *svangerskabsforebyggelse*.
- 4° *Råd og vejledning* med hensyn til *adoption* samt undersøgelse i forbindelse med *adoptionsformidling*.

b. Antal mødrehjælpsinstitutioner m. m.

I finansåret 1968/69 skete der en udvidelse

af antallet af mødrehjælpsinstitutioner fra 11 til 13. I finansåret 1969/70 påregnes etableret yderligere 2 institutioner, og der vil herefter være mødrehjælpsinstitutioner i følgende byer:

København, Næstved, Odense, Ålborg, Århus, Esbjerg, Sønderborg, Rønne, Holstebro, Holbæk, Nykøbing F., Randers, Viborg, Hjørring og Vejle.

Ud over konsultationer ved hovedkontorerne afholder de enkelte institutioner regelmæssigt konsultationer i større byer; af sådanne konsultationsteder findes ca. 65.

I finansåret 1966/67 havde de 11 mødrehjælpsinstitutioner følgende samlede personale:

Direktør, ledere	11
(2 jurister, 1 cand. polit, 8 socialrådgivere)	
Filialledere	5
(1 jurist, 4 socialrådgivere)	
Jurister	30
Socialrådgivere:	
Ledende socialrådgivere (18. lønnings-	
klasse og herover)	28
Socialrådgivere, lønklasse 13-15	77
Hjemmekonsulenter	10
Psykologer	2
Kontorpersonale (over- og underordnet, bog-	
holder, kasserer m. v.)	236
Sygeplejersker, laboratorieassistenter	7
Praktikanter	15
	421

Der er herudover til institutionerne knyttet ca. 80 læger, hvoraf langt de fleste er deltids-beskæftigede.

De samlede udgifter vedrørende mødre-hjælpsinstitutionerne udgjorde i finansåret 1966/67:

Drifisudgifter	19.526.332,57
Andre udgifter	4.377.156,88
Udgifter ialt	23.903.489,45

c. Mødrehjælpsinstitutionernes klientel.

I finansårene 1964/65 – 1966/67 havde mødrehjælpsinstitutionerne følgende ansøgere:

	1964/65	1965/66	1966/67
Nyansøgere ..	20.531	20.780	22.453
Ansøgere fra tidligere år ..	15.512	16.099	17.284
Ansøgere i alt	36.043	36.879	39.737
Heraf ansøgere om svangerskabsafbrydelse .	8.260	8.921	9.411

Hertil kommer ansøgere, der udelukkende har fået spædbørnsudstyr (i finansåret 1966/67 ca. 4.000), ansøgere, der har fået vejledning om svangerskabsforebyggelse (ca. 6.400, hvoraf ca. halvdelen allerede i forvejen var ansøgere i mødrehjælpen og derfor er registreret ovenfor) ca. 800 ansøgere om adoption og 4–500 ansøgere, der uden at falde ind under mødrehjælpsens hjælpeområde, har fået råd og vejledning, navnlig i form af henvisning til anden institution.

Mødrehjælpsens *nyansøgere* kan opdeles i 2 hovedgrupper:

ansøgere, der henvender sig med ønske om hjælp og støtte i forbindelse med gennemførelse af et svangerskab eller til en nylig overstået fødsel (gruppe 1) og

ansøgere, der primært søger svangerskabsafbrydelse (gruppe 2).

I 1966/67 henvendte 12.816 (57 % af mødrehjælpsens nyansøgere sig med ønsker om hjælp og støtte (gruppe 1), medens som ovenfor nævnt 9.411 (42 %) søgte svangerskabsafbrydelse (gruppe 2).

De to ansøgergrupper er ret forskellige i sammensætning. Størstedelen af nyansøgere under gruppe 1 er ugifte kvinder, nemlig 58 %, medens 32 % er gifte. For gruppe 2's vedkom-

mende gør det modsatte forhold sig gældende, idet kun 29 % er ugifte, medens 61 % er gifte.

De *gifte* ansøgere i gruppe 1 er relativt unge, idet 61 % er under 25 år, medens kun 8 % er i aldersgruppen 35 år og derover. Gifte ansøgere i gruppe 2 er relativt betydeligt ældre, idet kun 25 % af denne gruppe er under 25 år, medens 30 % er 35 år eller derover. Der er betydelig forskel på ansøgerens sociale placering set ud fra ægtefællernes erhvervsfordeling.

I gruppe 1 er 45 % af kvinderne gift med ufaglærte arbejdere og 11 % med en mand, der endnu er under uddannelse, medens de tilsvarende procenter for gruppe 2's vedkommende er henholdsvis 30 og 2. I modsætning til gruppe 1 ligger erhvervsfordelingen i gruppe 2 nær erhvervsfordelingen for den mandlige befolkning.

Det skal tilføjes, at en københavnsk undersøgelse af boligforholdene hos mødrehjælpsens ansøgere viste, at de gifte ansøgere i gruppe 1 i vidt omfang havde boligmæssige vanskeligheder. 37 % havde ikke selvstændig bolig, og af de ansøgere, der havde dette, boede 53 % i en dårlig bolig. For gruppe 2's vedkommende var de tilsvarende procenter 6 og 34.

Alt i alt må det fastslås, at *relativt mange af de gifte ansøgere i gruppe 1 er ret unge familier, der endnu ikke har fået deres forhold afklaret økonomisk*, erhvervs- og boligmæssigt, medens gifte ansøgere i gruppe 2 i vidt omfang er *et almindeligt udsnit af befolkningen*. For gruppe 2 er det imidlertid karakteristisk, at de er relativt børnerige. Den sidste statistiske opgørelse heraf viste, at 57 % af de gifte havde haft 3 eller flere fødsler.

For de *ugifte og tidligere gifte* ansøgers vedkommende er forskellighederne mellem gruppe 1 og 2 ikke så store; for de ugifte skal det dog oplyses, at kvinder i husligt arbejde er den største gruppe blandt ansøgerne om hjælp og støtte, medens kvinder under uddannelse er den største blandt ansøgerne om svangerskabsafbrydelse.

d. De vigtigste årsager til klienternes henvendelse til mødrehjælpsinstitutionerne.

Angående *henvendelsesgrunden* kan – idet der bortses fra de tilfælde, hvor der kun træffes afgørelse vedrørende en ansøgning om svangerskabsafbrydelse – oplyses følgende:

Som typiske årsager til henvendelser for *ugifte og andre enlige mødre* kan nævnes an-

modninger om hjælp til faderskabssag, eventuelt i forbindelse med forskud på underholdsbidrag, om ophold under svangerskabet eller efter fødslen eller bolig i kollektivhus, hjælp til uddannelse, hjælp til anbringelse af barnet, eventuel adoption m.v. Som typiske årsager til henvendelser for *gifte ansøgere* kan nævnes hjælp til anskaffelser til det ventede barn, eventuelt til den gravide kvinde selv eller anskaffelser til hjemmet, som trænger sig på i forbindelse med fødslen, hjælp til forbedring af boligforholdene, ønske om rekreationsophold under svangerskabet eller efter fødslen sammen med barnet. Endvidere kan nævnes ønske om rådgivning og støtte i forbindelse med vanskeligheder i hjemmet, der er opstået eller accentueret ved svangerskabet, f. eks. ægteskabelige problemer, problemer i forbindelse med børnene eller praktiske problemer.

Angående henvisning til *mødrehjælpen* fra andre institutioner kan på grundlag af registreringer i 1966/67 oplyses:

Ansøgere om *svangerskabsafbrydelse* henvender sig i vidt omfang efter henvisning fra læger. Stikprøveundersøgelser fra 1962 fra samtlige institutioner viste, at dette var tilfældet for 89 pct. af disse ansøgere, varierende fra 79 pct. i den københavnske institution til 94–95 pct. i visse provinsinstitutioner. En undersøgelse vedrørende 727 ansøgere i den københavnske institution i efteråret 1967 viste, at det var tilfældet for 74 pct.

For ansøgere om *hjælp og støtte* foreligger ikke tilsvarende oplysninger, men for at få indtryk af i hvilket omfang ansøgere henvises af institutioner, medicinalpersoner o. lign., har man i den københavnske institution stikprøvevis registreret dette for 200 sager for 1966/67 og skal henvises til følgende tabel:

Henvist af:

Læge	49
Hospital, poliklinik m. v.	3
Jordemoder, sundhedsplejerske m. v.	4
Specielt i anledning af lovpligtig fødselsanm.	9
Socialkontorer, børneværn, familievejledning	3
Andre	17
Henvendelse på eget initiativ	115
	200

Af de ansøgere, der henvendte sig på eget initiativ, havde en del kendskab til *mødrehjælpen* fra henvendelser i forbindelse med tidligere graviditeter og fødsel.

e. Indholdet af rådgivningen i mødrehjælpsinstitutionerne.

Om det rådgivende arbejde, der udføres af mødrehjælpsinstitutionerne, kan oplyses følgende:

Rådgivning på bred basis i forbindelse med svangerskab og fødsel.

Erfaringerne har gennem årene vist, at der ikke mindst for gravide kvinder – gifte såvel som enlige – er et særligt behov for personlig støtte, idet de trænger til i en atmosfære af forståelse og tillid at gennemdrøfte hele deres situation med en udenforstående rådgiver, der kan anskue deres situation nøgternt og samtidig give dem information om de til rådighed stående hjælpemidler. I øvrigt må rådgivningen selv sagt tilpasses den enkelte klients individuelle situation og behov og spænder fra rådgivning i akut forbigående vanskeligheder – eventuelt en enkelt konkret form for hjælp – til langsigtede konstruktive hjælpeformer, hvorved man i samarbejde med klienten søger at etablere et grundlag for, at hun selv fremover kan klare sin tilværelse. Ofte er direkte økonomisk støtte uundværlig, for at rådgivningen kan blive effektiv, og i et stort antal tilfælde er det karakteristisk, at rådgivning og hjælp bliver en kombination af personlig/psykologisk/lægelig vejledning og støtte forbundet med økonomisk støtte i henhold til § 1, stk. 5. i mødrehjælpsloven. Rådgivning bliver i praksis forskellig, eftersom det drejer sig om enlige eller gifte ansøgere.

Som typiske former for rådgivning skal specielt for *enlige gravide og mødre* frehæves:

Juridisk rådgivning i forbindelse med faderskabs- og bidragssager. I 1966/67 blev der i alt rejst 7761 faderskabssager ved mødrehjælps foranstaltning. De fleste rejses allerede under graviditeten.

Såfremt dette ikke er sket, vil sagen i almindelighed blive rejst i henhold til §§ 8 og 9 i lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling, hvorefter jordemødre eller den som fødsels-hjælper fungerende læge har pligt til at indsende fødselsanmeldelse til mødrehjælpen, der videresender sagerne til rette vedkommende myndigheder. Mødrehjælpen er i specielle tilfælde behjælpelig med at søge fritagelse for rejnsning af faderskabssag i henhold til § 10, stk. 2, i den nævnte lov. Hvor det er fornødent, bistår institutionens jurister med faderskabssa-

gen og giver f. eks. møde i retten, og ved § 456 o i lov nr. 201 af 18. maj 1960 om ændringer i lov om rettens pleje, er der givet lov hjemmel for, at mødrehjælpen kan give møde i retten med moderen. (Det skal oplyses, at juridiske medarbejdere ved den københavnske institution i 1967/68 gav møde i retten i 797 tilfælde, heraf 658 tilfælde efter rettens anmodning og i 139 tilfælde efter moderens anmodning. I de provinsinstitutioner, hvor der er heltidsbeskæftigede juridiske medarbejdere, gives der i ret vidt omfang møde i retten. Flere institutioner har således aftaler med retterne ved den by, hvor institutionen er beliggende, om, at der fast gives møde ved alle retsmøder i fader-skabssager. Det kan eksempelvis nævnes, at mødrehjælpen i Århus sidste år gav møde i 359 sager. I nogle af de institutioner, hvor der ikke er heltidsbeskæftigede jurister, giver socialrådgivere, hvor det findes formålstjendtligt, møde med mødrene).

En uægteskabelig graviditet indebærer i de fleste tilfælde en fuldstændig omlægning af kvindens tilværelse og skaber ofte problemer i forhold til familien, til barnets fader, på arbejdspladsen og senere med hensyn til barnet. Det forhold, at spædbørnsdødeligheden – fortsat er betydeligt højere for børn født uden for ægteskab end for børn født i ægteskab, tyder på, at der stadig er et særligt behov for hjælp og rådgivning til ugifte gravide. Mødrehjælpen udøver en omfattende *personlig og praktisk rådgivning* vedrørende de problemer, der møder den ugifte moder. Der etableres jævnligt kontakt med den unge piges forældre, evt. også med arbejdspladsen. I en del tilfælde udøves rådgivningen i forbindelse med ophold på institutionens svangre- og mødre hjem, hvor de ugifte, gravide mødre kan bo en kortere tid og have regelmæssig kontakt med socialrådgiver og læge fra mødrehjælpen såvel med henblik på deres øjeblikkelige problemer som planlægning af fremtiden.

Rådgivning med henblik på fremtiden for den enlige mor og barnet er i mange tilfælde af afgørende betydning. Hjælp til *uddannelse* på grundlag af indgående drøftelser, undersøgelser og planlægning, iværksættes i henhold til mødrehjælpslovens § 5, dels over for mødre, hvis uddannelse ikke er afsluttet ved graviditetens indtræden, dels over for mødre, der ikke har en uddannelse, eller hvis hidtidige arbejde ikke er foreneligt med pasningen af et eller flere børn. Man har nøje kontakt med den enlige

mor under uddannelsen og sætter i givet fald ind med praktisk hjælp eller den fornødne social-lægelige behandling. I 1967/68 er der givet uddannelseshjælp til ca. 700 mødre. I visse dele af landet må der stadig sættes ind med et ret betydeligt rådgivningsarbejde for at motivere moderen og hendes familie for en påkrævet uddannelse, idet man støder på vanskeligheder i form af såvel traditionelle modforestillinger som mangel på lokale uddannelsessteder.

Hjælp og rådgivning til etablering af *bolig* er for mange enlige mødre et påtrængende behov, idet langt størstedelen af de ugifte har dårlige boligforhold.

I 1967/68 har mødrehjælpen hjulpet ca. 700 mødre – såvel enlige som gifte – med indskud og forudbetaling af husleje.

Der har i de senere år været et stigende antal ganske unge mødre, og der er for disse i mange tilfælde et særligt behov for intensiv rådgivning.

For *gifte* ansøgere kan rådgivningen vedrørende de familiemæssige problemer udvikle sig til en omfattende og intensiv *familierådgivning* i samarbejde mellem institutionens socialrådgivere, jurister, læger og hjemmekonsulenter. I stigende omfang gives praktisk vejledning af hjemmekonsulenterne vedrørende hjemmets indretning, budgetlægning m. v.

Det fremgår af det under 5 anførte, at der blandt mødrehjælpsens klientel findes et betydeligt antal unge familier, hvis situation endnu ikke er afklaret, og som i særlig grad har behov for de nævnte former for rådgivning. Generelt kan det anføres, at man i stigende grad er opmærksom på betydningen af *aflastning* af den gravide kvinde og moderen med det spæde barn, f. eks. i form af rekreationsophold, hus-hjælp eller anden form for hjælp til det huslige arbejde, evt. kompensation for tabt arbejdsfor- tjeneste med henblik på at skåne kvinden.

Vejledning til kvinder, der søger svangerskabs-afbrydelse, og undersøgelse af, om betingelse for afbrydelse af svangerskab foreligger.

Mødrehjælpen skal i sager om svangerskabs-afbrydelse foretage de social-lægelige undersøgelser, som er nødvendige, for at samrådet – jfr. § 6 A i lov om mødrehjælpsinstitutioner – kan træffe afgørelse om, hvorvidt der er indikation for svangerskabsafbrydelse, dels udøve en rådgivende virksomhed i forbindelse med hjælp og støtte over for kvinder i uønsket svangerskab. Denne rådgivning tager sin begyndelse

allerede under de nævnte undersøgelser, idet kvinden selvsagt før afgørelsen træffes, bør være fuldt orienteret om de til rådighed stående hjælpemidler. Et mindre antal kvinder frafalder efter disse indledende samtaler deres ønske om svangerskabsafbrydelse, og et betydeligt antal indstiller sig på at søge hjælp og støtte i mødrehjælpen, efter at afslag er givet; der sættes her ind med de under 1° omtalte former for rådgivning og bistand. For en stor del af de kvinder, der har fået tilladelse til svangerskabsafbrydelse, er det ligeledes af største værdi, at man efter et foretaget indgreb kan sætte ind med råd og vejledning, idet abort i sig selv sjældent er en løsning af deres problemer. Ved den kontakt, der etableres, og i de ofte ret indgående undersøgelser, der har været nødvendige med henblik på afgørelse af abortspørgsmålet, har man et fyldigt grundlag for at iværksætte en konstruktiv rådgivning af social og/eller lægelig art.

Vejledning om svangerskabsforebyggelse.

Vejledning i svangerskabsforebyggelse gives ikke blot til kvinder, der i forvejen er i forbindelse med mødrehjælpen, men til enhver kvinde, der henvender sig herom, jfr. mødrehjælpslovens § 1, stk. 1, pkt. 5, i forbindelse med lov nr. 41 af 1. marts 1961. Denne vejledning gives af gynækologisk uddannede læger og kan kombineres med rådgivning hos institutionens rådgivere, jurister m. v. i det omfang, der er behov herfor. Kvinder, der i forvejen er i forbindelse med mødrehjælpen på grund af uønsket eller på anden måde problemfyldt svangerskab, tilbydes antikonceptionel vejledning, og der gøres en betydelig indsats af mødrehjælps socialrådgivere og læger for at motivere kvinderne for at søge sådan vejledning enten i mødrehjælpen eller hos deres egen læge. Det er en forudsætning, at kvinden er fyldt 15 år, jfr. § 6 i lov om svangerskabshygge.

Råd og vejledning med hensyn til adoption samt undersøgelser i forbindelse med adoptionsformidling.

Mødrehjælpsinstitutionerne virker i kraft af selve mødrehjælpsloven som mellemmand ved børns anbringelse i pleje og adoption.

Barnets mor (naturlige forældre) underskriver samtykke til, at barnet adopteres af den, som mødrehjælpsinstitutionen bestemmer. Forud for dette samtykke går i alle tilfælde om-

hyggelig rådgivning af moderen, hvorved formålet er på så objektiv måde som muligt at hjælpe hende til selv at træffe sin beslutning. Hovedtanken er, at moderen skal have lejlighed til grundigt at overveje adoptionsspørgsmålet på grundlag af indgående oplysninger, dels om adoptionens juridiske virkninger og om, hvad denne i det hele indebærer, dels om de hjælpemidler, der står til rådighed for hende, såfremt hun beholder barnet. Moderen må have tid til at overveje dette spørgsmål, og man lader hende aldrig underskrive samtykke, før barnet er 3 mdr. gammelt. Rådgivningen tager som regel sin begyndelse under svangerskabet, men opgørelser i mødrehjælpen gennem en årække har vist, at ca. halvdelen af de mødre, der under svangerskabet ønsker bortadoption, frafalder dette ønske efter fødslen.

Mødrehjælpsens primære opgave i arbejdet med adoption er at finde det bedst mulige hjem til de børn, der søges bortadopteret, og at iværksætte en kvalificeret rådgivning over for moderen. Det siger dog sig selv, at man også naturligt kommer ind i en rådgivning over for de mennesker, der søger adoption. Hele arbejdet med adoption er en af mødrehjælpsens vanskeligste opgaver, og man har gennem årene i stigende grad knyttet specialsagkundskab hertil. Til et fælles konsultativt adoptionskontor for hele landet er således knyttet jurister, socialrådgivere og psykologer samt speciallæger i psykiatri, børnepsykiatri, pædiatri og intern medicin.

f. Henvisning til andre myndigheder.

Ved den københavnske institution har man stikprøvevis registreret 200 sager vedrørende ansøgninger om hjælp og støtte i 1966/67 med hensyn til spørgsmålet om, i hvilket omfang der i mødrehjælpen sker *henvisning til* eller *etableres kontakt med* andre myndigheder.

Der er ved registreringen lagt vægt på, at mødrehjælpen har haft en egentlig samarbejdsmæssig kontakt med den pågældende institution ved personlige, telefoniske eller skriftlige forhandlinger. Der er således ikke registreret tilfælde, hvor der udelukkende er sket forespørgsler f. eks. i faderskabssager, bidrags- eller adoptionssager, eller hvor man har forhørt folkeregistret om adresse eller lignende. I en del tilfælde var den pågældende klient allerede i forvejen i kontakt med den pågældende institution; i andre tilfælde er det mødrehjælpen, der har henvist hertil.

I 90 af de 200 sager havde mødrehjælpen ikke kontakt med andre institutioner. Nedenstående oversigt viser hvilke institutioner m. v., der var kontakt med i de 110 sager, hvor en sådan etableredes:

Socialkontor	32
Revalideringscenter	28
Børneværn	20
Sygehus	16
Læge	13
Sygekasse	12
Kommunekontor	12
Familievejledning	11
Fremmed-/kriminalpolitiet	10
Dagpengefondens	8
Skoler og uddannelsesanstalter m. m. (bortset fra tilfælde, hvor uddannelsen er iværksat af mødrehjælpen, hvor kontakt altid etableres	5
Forsorgsselskabet	5
Fagforening	5
Vuggestue m. v.	5
Kommunalt boligkontor	8
Børnenes kontor	3
Folkeregistre	3
Sundhedsplejerske	3
Retshjælpen	3
Direktoratet for børne- og ungdomsforsorgen	2
Børnehjem	2
Åndssvageforsorg	1
Kvindehjem	1
Jordemoder	1
Andre institutioner og personer	11
÷ kontakt	90
	220

Antallet af institutioner er betydeligt større end ansøgstallet, idet klienten i over halvdelen af tilfældene var i kontakt med flere institutioner. I 24 % af de 110 sager var klienten således i kontakt med 2 institutioner foruden mødrehjælpen, i 13 % med 3 og i 16 % med 4 eller flere institutioner.

For de ovenfor side 41 omtalte ansøgere, der måtte henvises til andre institutioner end mødrehjælpen, idet de ikke hørte under dennes område, kan for 141 tilfælde ved den københavnske institution oplyses følgende om, til hvilke institutioner der er henvist:

Studentersamfundets retshjælp for ubemidlede ..	17
Husvildeforsorg, kvindehjem, boligselskab ..	10

Børneværnet	9
Dansk Kvindesamfunds rådgivningskontor ..	2
Egen læge	6
Sociakontor og andre kommunale kontorer ..	16
Sagfører	10
Politikontor	3
Andre institutioner og foreninger	8
Forskellige (herunder henvisning til andre mødrehjælpsinstitutioner, til amter o.s.v.) ..	38
Ingen henvisning	22
	141

g. Udviklingen i mødrehjælpsinstitutionernes arbejde fremover.

De lovmæssige rammer om mødrehjælpsinstitutionernes organisation landet over findes at give gode betingelser for bistand til gravide kvinder m. v. Der tænkes her på lovens bestemmelser om oprettelse af mødrehjælpsinstitutioner, filialer og ambulante konsultationer landet over, jfr. lovens § 4, på kravene til personalets kvalifikation og hele den social-lægelige opbygning, institutionerne har fået. Der tænkes også på svangerskabshygienelovens regler om henvisning fra læger/jordemødre til mødrehjælpen, hvorved der er skabt en enestående mulighed for at iværksætte en bred social-lægelig omsorg på et tidligt tidspunkt for den gravide kvinde.

Der er for mødrehjælpen ingen tvivl om, at den intensivering af rådgivningen til familier og enlige mødre i perioden omkring en fødsel, der i en årrække har været i gang i mødrehjælpen, bør fortsætte, idet det er af største værdi for moderens og barnets fysiske og psykiske helbred og for hele familiens trivsel, at der sættes ind med konstruktiv hjælp og støtte i denne korte, men livsvigtige periode. Mødrehjælps mangeårige erfaringer med rådgivningsarbejde for gravide og mødre med småbørn har vist den store værdi heraf, og man vil understrege, at det er vigtigt, at man i denne rådgivning har et arbejdsteam af en bredde som den, der er opbygget i mødrehjælpen, med socialrådgivere, jurister, læger, psykologer og hjemmekonsulenter.

Som det fremgår af det under f anførte, lægges der stor vægt på henvisning til og samarbejde med andre institutioner, og det er mødrehjælps indtryk, at man ved et effektivt, rationelt og endnu bedre udbygget samarbejde mellem de former for sagkundskab, der er opbygget i de forskellige sociale og lægelige in-

stitutioner, kan nå langt i retning af en konstruktiv rådgivning og hjælp til de klienter, der søger mødrehjælpen.

Selv om der findes et betydeligt antal rådgivningsinstitutioner, er det dog mødrehjælpens indtryk, at der fortsat er et behov på visse områder, hvor specialkundskab er nødvendig. Som eksempler herpå kan for store dele af landet nævnes juridisk rådgivning, f. eks. i ægteskabssager og sager vedrørende andre problemer i familien samt behandlingsmuligheder for

børn med problemer. Som tidligere nævnt har mødrehjælpen måttet begrænse sin rådgivning til svangerskabsperioden og de første år efter fødslen. Man har dog herved ofte været ude for tilfælde, hvor der ikke var tilstrækkelige muligheder for henvisning til andre institutioner, f. eks. med henblik på rådgivning af enlige mødre med lidt større børn og familier med problemer, hvor man dog nu formentlig må forvente, at familievejledningen i stadig større udstrækning vil sætte ind.

Rådgivningen inden for forskellige andre sociale institutioner

	Side
1. Revalideringscentre	47
a. De gældende lovbestemmelser	47
b. Antal revalideringscentre m.v.	47
c. Revalideringscentrenes klientel	48
d. Indholdet af bistanden i henhold til revalideringsloven	48
e. Den fremtidige udvikling	49
2. Rådgivning inden for åndssvageforsorgen	49
a. Åndssvageforsorgens institutioner	49
b. Det rådgivende personale	50
c. Indholdet af åndssvageforsorgens rådgivning	50
d. Behovet for fortsat udbygning af rådgivningen	51
3. Rådgivning inden for den øvrige særforsorg	51
a. Det rådgivende personale	51
b. Klienteletets art	52
c. Rådgivningen inden for de enkelte forsorgsområder	52
d. Den fremtidige udvikling	53

1. Revalideringscentre.

a. De gældende lovbestemmelser.

I lov nr. 170 af 29. april 1960 om revalidering er fastsat, jfr. lovens § 1, at lovens bestemmelser tager sigte på at afhjælpe eller begrænse følgerne af invaliditet eller sygdom gennem ydelse af hjælpemidler og hjælp til særlig sygebehandling samt at iværksætte undervisning, optræning, uddannelse og andre erhvervsmæssige foranstaltninger for invaliderede og andre erhvervshæmmede.

Det fremgår heraf og af lovens bestemmelser i øvrigt, at den bistand, der tilbydes i henhold til loven, hovedsagelig tager sigte på en erhvervsmæssig revalidering.

Det er dog ikke muligt at drage en skarp skillelinie mellem den erhvervsmæssigt prægede rådgivning og den øvrige sociale eller personlige rådgivning, idet formålet med en revalideringsindsats ofte kun vil kunne nås, såfremt rådgivningen retter sig mod revaliderendens totale situation, herunder hans problemer af familiemæssig eller boligmæssig art.

b. Antal revalideringscentre m. v.

I henhold til revalideringsloven er oprettet i alt 12 revalideringscentre. Disse virker inden for hver sit geografiske område til fremme af revalideringsarbejdet. Udover revalideringscentre findes et stort antal forskellige institutioner, der giver sig af med arbejdsprøvning, optræning, uddannelse m. v. af personer, der henvises dertil af centrene som led i en revalidering.

Inden for revalideringsområdet er der ansat følgende personale med rådgivningsopgaver vedrørende sociale spørgsmål:

Ved revalideringscentre var der pr. 1. april 1966 normeret i alt 114 stillinger som revalideringskonsulenter.

Af revalideringskonsulenterne havde ca. 2/3 en socialrådgiveruddannelse som teoretisk baggrund suppleret med varierende erfaring ved socialrådgivningsarbejde; ca. 1/3 af konsulenterne har begrænset eller ingen teoretisk foruddannelse med revalideringsmæssig relevans, men varierende erfaring ved praktisk socialt arbejde.

Udgifterne til aflønning af de pågældende medarbejdere androg i finansåret 1966/67 et beløb på anslået 3,5 millioner kr.

Ved de i henhold til revalideringsloven godkendte institutioner var der pr. 1. april 1966 ansat 13 sociale medarbejdere, heraf 3 på deltidbasis.

Af den nævnte medarbejdergruppe havde størsteparten en socialrådgiveruddannelse som teoretisk baggrund.

Udgifterne til aflønning af de pågældende er opgjort til et anslået beløb af 340.000 kr.

c. Revalideringscentrenes klientel.

Det kan til orientering oplyses, at de vigtigste henvisningskilder til centrene for så vidt angår de i 1967/68 afsluttede sager (mænd + kvinder) har været: Læger (23 pct.), eget initiativ (19 pct.), sygehuse (17 pct.), kommunale myndigheder (14 pct.) og invalideforsikringsretten (7 pct.).

Der er væsentlig flere mænd end kvinder i det klientel, der søger bistand hos revalideringscentrene. Af de i finansåret 1967/68 afsluttede sager, i alt ca. 13.600, vedrørte således knap 9.000 mænd og resten – 4.600 – kvinder.

Dette klientels fordeling efter alder var følgende: 15 pct. var under 20 år, 35 pct. mellem 20 og 40 år, 20 pct. mellem 40 og 50 år og 30 pct. over 50 år. Der er ingen større forskel på mændenes og kvindernes aldersfordeling.

Lidt over halvdelen (52 pct.) af mændene var gifte ved henvisningen mod kun 21 pct. af kvinderne. Forhen gifte var 10 pct. af mændene mod 40 pct. af kvinderne. Andelen af ugifte var nogenlunde ens for de to køn.

Af de foreliggende oplysninger om klientellets fysiske eller psykiske handicap fremgår, at der er flere kvinder end mænd med psykiske lidelser (enten som hoveddiagnose eller som bidiagnose), nemlig 34 pct. mod 25 pct. for mændenes vedkommende. Hos kvinderne er neurose den oftest forekommende psykiske lidelse, medens karakter- og intelligensdefekter er relativt mere udbredt hos mændene.

65 pct. af mændene og 50 pct. af kvinderne havde alene somatiske lidelser. De vigtigste somatiske lidelser er i øvrigt sygdomme i skelettet og bevægelsessystemet (ca. 31 pct.). Derefter kommer nervesystemets og sanseorganernes sygdomme med ca. 14 pct. og følger af beskadigelser, forgiftninger og vold med 13 pct., medens 9 pct. har allergiske sygdomme.

Oplysningerne om revalidendernes stilling ved sagens rejsning viser bl. a., at 48 pct. af mændene var ikke-faglærte og 17 pct. faglærte. Blandt kvinderne var 28 pct. beskæftiget ved husligt arbejde og 27 pct. ved ikke-faglært arbejde. 9 pct. af revalidenderne havde aldrig været erhvervsmæssigt beskæftiget.

I 1967/68 færdigbehandles som nævnt i alt 13.600 sager. Nedenstående tabel viser procentfordelingen af sagernes status ved deres afslutning.

	Mænd	Kvinder	I alt
Henvist til særforsorg	2	2	2
Placeret i arbejde	34	29	32
Sagen afsluttet efter rådgivning	7	9	8
Oversendt til andet center	4	3	4
Revalidering opgivet	26	28	27
Kontakten med centret afbrudt af klienten	10	11	10
Afslag på ansøgning om hjælp	6	6	6
Andet	11	12	11
	100	100	100

Det vil ses, at 32 pct. af sagerne er afsluttet med revalidendens placering i arbejde. Til denne kategori hører de tilfælde, hvor revalidenden er placeret i arbejde af den offentlige arbejdsanvisning (19 pct.) eller af centrene (1 pct.), eller hvor revalidenden selv har skaffet sig arbejde (71 pct.). Gruppen omfatter endvidere de tilfælde, hvor revalidenden er etableret som selvstændig (3 pct.) eller er blevet henvist til arbejde på beskyttet virksomhed (6 pct.).

d. Indholdet af bistanden i henhold til revalideringsloven.

Den erhvervsmæssige revalidering tilsigter i videst muligt omfang at finde frem til en erhvervsmæssig placering, der gør det muligt for pågældende at klare sig selv på lige fod med andre. Det er revalideringscentrenes opgave, eventuelt sideløbende med en lægelig behandling, at yde pågældende den fornødne sociale og erhvervsmæssige bistand til opnåelse af dette formål.

Lovens bestemmelser finder anvendelse på alle erhvervshæmmede, hvad enten deres erhvervshæmning skyldes fysiske eller psykiske lidelser eller har overvejende sociale årsager.

Det er af afgørende betydning for revalide-

ringsarbejdets effektivitet, at der etableres et nært samarbejde mellem revalideringscentre og de myndigheder, institutioner og personer, der i deres virksomhed erfaringsmæssigt kommer i forbindelse med og har mulighed for at konstatere tilfælde, i hvilke der er behov for revalidering. Det drejer sig om sygehuse, læger, sociale udvalg, børneværnsudvalg, sygekasser, arbejdsformidlingskontorer, arbejdsløshedskasser, ledere af særforsorgsinstitutioner samt endvidere skolemyndigheder og børneforsorgsinstitutioner m. fl.

Centrene har derfor til opgave at søge gennemført en smidig og praktisk forbindelse med vedkommende myndigheder, ikke mindst med sygehuse, således at fornøden underretning til og bistand fra centrene – efter nærmere aftalte retningslinier – kan iværksættes ved, at centrenes personale regelmæssigt eller efter behov aflægger besøg hos de pågældende myndigheder for med derværende lægeligt og andet personale og med de erhvervshæmmede at drøfte mulighederne for gennemførelse af revalideringsforanstaltninger i de enkelte tilfælde.

Den nærmere praktiske udformning af dette samarbejde varierer fra det ene centerområde til det andet som følge af forskelligheder i de stedlige forhold.

En egentlig pligt til indberetning til revalideringscentre gælder i visse tilfælde vedrørende børn og unge under 18 år, jfr. lovens § 2, stk. 2, og cirkulærets pkt. 16. Det er herefter pålagt læger (for sygehuses vedkommende overlægerne) og skolemyndigheder at rette henvendelse til centret, når de i deres virksomhed iagttager lidelser eller forhold, der skønnes at have medført eller inden for en overskuelig fremtid at ville medføre væsentlig og ikke blot forbigående nedsættelse af erhvervsevnen.

Valget af de foranstaltninger, der skal iværksættes over for de erhvervshæmmede, må bero på en nøje afvejelse i hvert enkelt tilfælde af den pågældendes behov og evner, de praktiske muligheder m. v. Man må endvidere være opmærksom på de hjælpemuligheder, der på anden måde måtte foreligge for særlige grupper, f. eks. den sagkyndige bistand, der udøves af Dansk Forsorgsselskab. Det er af afgørende betydning, at den pågældende følges under hele revalideringsprocessen, herunder når der er ydet hjælp til uddannelse, således at der i tide kan gribes ind i tilfælde af, at sociale eller personlige problemer truer et gunstigt resultat af revalideringen.

Det er af samme grund nødvendigt, at centret – bl. a. gennem den offentlige arbejdsformidling, der normalt i forståelse med den pågældende revalideringsinstitution m. v., varetager fornøden efterfølgende kontrol med den erhvervshæmmede på arbejdspladsen – vedligeholder forbindelsen med de pågældende en rimelig tid efter, at normalt arbejde er opnået.

Det følger af det foran anførte, at den rådgivning, der ydes af revalideringscentre, kan spænde over et vidt felt af sociale, personlige, økonomiske og helbredsmæssige problemer, og der kan fra revalideringscentrenes praksis gives eksempler på rådgivning i sådanne mere komplicerede situationer. Revalideringslovens hovedsigte (den erhvervsmæssige revalidering) og centrenes begrænsede personaleressourcer sætter dog en naturlig grænse for, hvor intensiv en sådan videregående rådgivning kan blive.

e. Den fremtidige udvikling.

Det har igennem de senere år ikke været muligt at opnå bevillingsmyndighedernes tilslutning i det af revalideringscentre og direktoratet for revalidering og forsorg ønskede omfang til udbygning af den rådgivende virksomhed, der forudsættes udført inden for revalideringslovens rammer.

2. Rådgivningen inden for åndssvageforsorgen.

a. Åndssvageforsorgens institutioner.

De nugældende regler om forsorgen for åndssvage og andre særlig svagt begavede findes dels i forsorgsloven (§ 70), dels i lov nr. 192 af 5. juni 1959 om forsorgen for åndssvage og andre særligt svagtbegavede, med senere ændringer.

Ifølge denne lov udøves forsorgen af en selvejende institution, Statens åndssvageforsorg, der ledes af en bestyrelse, bestående af en af Kongen udnævnt formand og 8 af socialministeren beskikkede medlemmer. Til udøvelse af forsorgen er oprettet 11 lokale forsorgscentre. Inden for hvert af disse områder skal der findes de til enhver tid fornødne institutioner og andre hjælpeforanstaltninger. Hvert forsorgscenter ledes af en inspektør, en overlæge, en socialleder og en undervisningsleder.

Der er for tiden følgende institutioner ved åndssvageforsorgen:

- 12 centralinstitutioner
 - 3 ambulatorier og rådgivningskontorer
- 25 lokalinstitutioner
- 12 ferie- og aflastningshjem, behandlingshjem, week-end-pasning
 - 3 børnehjem
 - 3 kostskoler
- 13 skolehjem
- 80 skoler
- 31 børnehaver
- 40 værksteder og lignende
- 10 ungdomsskoler (husholdningsskoler, landbrugsoplæring m. v.)
- 18 pensionater
- 22 lederejede institutioner (plejecentraler).

Som led i forsorgen ydes der også rådgivning og vejledning over for klienterne og deres pårørende. Afgørende for åndssvageforsorgens ydelse af rådgivning er, at klienten omfattes af lov nr. 192 af 5. juni 1959. Derudover ydes også i vid udstrækning rådgivning til familier, forudsat at et af dens medlemmer er omfattet af ovennævnte lov, og endelig ydes også i et vist omfang rådgivning til klienter, der tidligere har været omfattet af loven.

b. Det rådgivende personale.

I 1966/67 var der ca. 21.000 åndssvage registrerede som hjælpssøgende under åndssvageforsorgen. Af disse havde ca. 11.000 ophold uden for åndssvageforsorgens institutioner. Til at yde den fornødne rådgivning vedrørende sociale spørgsmål var der følgende medarbejdere: 12 socialledere, 13 socialfuldmægtige, 3 socialesekretærer og 82 socialrådgivere. Medarbejderne er således fortrinsvis socialrådgivere uddannet på Danmarks sociale højskole; flertallet af socialledere og socialfuldmægtige har også denne uddannelse. De 3 socialesekretærer, der er ansat før den 1. november 1959, er derimod ikke socialrådgiveruddannede.

Da åndssvageforsorgen i de senere år i stigende grad har opbygget faciliteter for såkaldt eksterne klienter (d.v.s. klienter, der ikke er institutionsanbragte, men opholder sig i eget hjem eller i privat pleje), er man fra forsorgens side begyndt i de enkelte centre at ansætte hjemmevejledere eller omsorgskonsulenter, som fortrinsvis er omsorgs- eller sygeplejerskeuddannede. Såvel disse som en særlig gruppe af medarbejdere, der benævnes »hjemmeundervisere« (seminarieuddannede lærere og børnehavelærerinder) har først og fremmest til opgave at in-

struere og undervise klienter og pårørende. I kraft af deres meget nære samarbejde med de sociale medarbejdere har de imidlertid også til opgave at kanalisere såvel klienters som pårørendes ønsker om rådgivning i sociale spørgsmål til de sociale medarbejdere; på denne måde har man mere effektivt kunnet udnytte den forhåndenværende sociale sagkundskab.

Der er ansat 32 medarbejdere (hjemmevejledere m. v.) ved hjemmeplejen og 38 seminarieuddannede timelønnede lærere.

Udgiften til aflønning af alle de ovennævnte medarbejdere med rådgivende opgaver har i finansåret 1966/67 – når bortses fra lønnen til nævnte lærere – udgjort ca. 4.450.000 kr.

c. Indholdet af åndssvageforsorgens rådgivning.

Rådgivningen gives ved en personlig kontakt mellem rådgiveren og klienten, eventuelt dennes familie og i visse tilfælde arbejdsgivere. Rådgivningen ydes i almindelighed ved opfølgende foranstaltninger, men også ved konsultationer.

Ved en skildring af rådgivningen inden for åndssvageforsorgen er det praktisk at sondre mellem tilfælde, hvor klienterne er børn, og hvor de er voksne.

Rådgivningen med hensyn til åndssvage børn må i høj grad tage sigte på forældrene, idet det er meget belastende for et forældrepar at have et åndssvagt barn. Der vil let kunne opstå svære problemer i hjemmet. For at give barnet den bedst mulige udvikling er det en betingelse, at opvæksten sker under så harmoniske forhold som muligt, og det er derfor nødvendigt for rådgiveren at bearbejde og påvirke forældrenes holdning, ligesom det er meget vigtigt at kunne besvare alle de spørgsmål et sådant forældrepar har om bl. a. mulighederne for deres børn.

Udover denne rådgivning udøver den sociale medarbejder en rådgivning over for forsorgscentret. Via optagelse af social anamnese, herunder også informationer om forældrenes og søskendes holdning og indstilling til den åndssvage samt familiesituationen i det hele taget, skal der i samråd med forsorgscentrets specialister tilrettelægges en behandlingsplan for den enkelte klient. Den sociale medarbejder er ofte den, der derefter formidler behandlingsplanen med henvisning til institutioner m. v., og er siden også bindeled mellem disse institutioner og familier. Under dette ar-

bejde ydes en rådgivende indsats over for begge parter. Afhængig af barnets udvikling og vækst skal behandlingsplanen følges op og ændres langs ad vejen. Med hensyn til skolegang er den sociale medarbejder naturligt medinddraget i arbejdet med at forberede de ældste elevers overgang til en voksertilværelse. Dette sker gennem direkte undervisning/vejledning i erhvervs- og samfundsorientering af eleverne, men samtidig skal medarbejderne med henblik på den åndssvages bedst mulige erhvervsplacering drøfte, rådgive og vurdere mulighederne med klienten og forældrene.

Ligeledes vil der konstant være en rådgivende funktion med hensyn til økonomisk hjælp, henvisning til andre myndigheder, kontakt med andre myndigheder o.s.v., for at bidrage til at sikre den åndssvage og dennes familie den størst mulige trivsel.

For de voksnes vedkommende er man i en helt anden grad end tidligere gået over til at anskue den åndssvage som en selvstændig person og ikke som en biperson i en familie. Den åndssvages forhold må tilrettelægges efter pågældendes eget behov, således at man etablerer en acceptabel løsning for den pågældende på det rigtige tidspunkt og i den rigtige alder. Herved undgår man den situation, at den åndssvage opholder sig hos forældrene indtil disse dør med det resultat til følge, at han på grund af den stærke afhængighed af forældrene får overordentligt vanskeligt ved at klare en tilværelse uden for en af åndssvageforsorgens institutioner.

Den sociale medarbejder må rådgive og medvirke til, at den voksne åndssvages tilværelse tilrettelægges så tidssvarende og fornuftigt som muligt, herunder som det er forsorgens målsætning: Så nær den normales tilværelse som muligt.

I bestræbelserne herpå er der særlig 3 store problemområder, som kræver meget rådgivning:

- 1) Økonomi. Selv om den åndssvage i vid udstrækning er tilkendt invalidepension må den sociale medarbejder rådgive og vejlede den åndssvage med hensyn til administration af denne pension, således at man bl. a. er sikker på, at de faste udgifter inddækkes og nye indkøb foretages.
- 2) Erhverv. For langt den overvejende del af de åndssvage må erhvervsproblemet løses ved henvisning til et beskyttet værksted, og for den resterende lille del må der frem-

skaffes passende arbejde efter den enkelte klients tilstand, lyst og evner.

- 3) Bolig. De åndssvage, der ikke bor på åndssvageforsorgens institutioner, skal vejledes med hensyn til valg og fremskaffelse af bolig, det være sig på værelse, på private eller forsorgens pensionater, klublejlighed, egen lejlighed eller hus, pleje-, hvile- eller alderdomshjem.

Endelig skal den sociale medarbejder vejlede de åndssvage på en række særlige områder. Der kan f. eks. nævnes ægteskabslovens særegler om åndssvage, der ønsker at indgå ægteskab. Endvidere være klienten behjælpelig med bistand til antikonception ved henvendelse til mødrehjælp m. v.

d. Behovet for fortsat udbygning af rådgivningen.

Selv om man har aflastet socialrådgiverne for en del af det arbejde, som ikke nødvendigvis bør varetages af denne gruppe gennem en udvidelse i særdeleshed af antallet af hjemmevejledere/omsorgskonsulenter, har åndssvageforsorgen behov for en fortsat udbygning af rådgivningsvirksomheden. Bestyrelsen mener således, at rådgivningen dels på grund af det stigende ønske og krav om lighed og normalisering, dels på grund af det stigende antal børn, der tilmeldes forsorgen og dels på grund af åndssvageforsorgens fortsatte udbygning stort set på alle felter med held vil kunne udbygges og effektiviseres.

Specielt kan nævnes, at der tiltrænges en væsentlig udvidelse af socialrådgivernes virksomhed på de interne institutioner: dette område kan i øjeblikket langt fra betjenes tilfredsstillende, idet manglen på socialrådgivere har tvunget statens åndssvageforsorg til at prioritere til fordel for de eksterne klienter.

Det skal sluttelig anføres, at bestyrelsen for statens åndssvageforsorg i 1968 nedsatte en arbejdsgruppe med det formål at formulere den sociale sektors arbejdsopgaver og målsætning. Arbejdsgruppen ventes at kunne slutte sit arbejde i løbet af et års tid.

3. Rådgivningen inden for den øvrige særforsorg.

a. Det rådgivende personale.

Inden for denne del af særforsorgen var i finansåret 1966/67 ansat følgende personale med rådgivningsopgaver:

<i>Antal medarbejdere</i>	<i>Uddannelsens art</i>
---------------------------	-------------------------

Samfundet og Hjemmet for Vanføre:

21	Socialrådgiver
2	cand. jur.
1	kotoruddannet

Kolonien Filadelfia:

3	Socialrådgiver
---	----------------

Erhvervs- og vejledningskontorerne for døve:
Døvekonsulenter.

4	døvelærer
3	socialrådgiver

Erhvervs- og vejledningskontorerne for tunghøre:
Tunghørekonsulenter.

2 deltid	hørepedagog
1	socialrådgiver

Dansk Blindesamfund:

Blindekonsulenter.
5 heltid
14 deltid

Den samlede udgift til aflønning af det nævnte personale udgjorde i finansåret 1966/67 1.315.000 kr.

b. Klientlets art.

For så vidt angår de under vanføreforsorgen og epileptikerforsorgen hørende hospitaler og ortopædiske sygehusafdelinger tilbydes social rådgivning normalt i forbindelse med patientens indlæggelse på samme måde, som det er tilfældet ved det almindelige sygehusvæsen. Den sociale service står dog også til rådighed for patienter, der møder til ambulant behandling eller som er udskrevet af behandling. Dette gælder navnlig for den under Samfundet og Hjemmet for Vanføre hørende sociale service, der, foruden med socialrådgivere ved de enkelte hospitaler og ortopædiske afdelinger, er udbygget med en »Central Social Service«.

For så vidt angår handicappede uden for institution, tilbydes der inden for døve-, tunghøre-, blinde- og vanføreforsorgen social rådgivning af konsulenter med specielt kendskab til vedkommende gruppe af handicappede. For så vidt angår døvegruppen, der omfatter personer, der fra den tidligste barndom har været døve eller så svært tunghøre, at de har måttet undervises på særforborgens skoler, virker konsulentordninger som et permanent tilbud om bistand, idet denne gruppe især er karakteriseret ved den manglende kontakt til omverdenen

med de deraf følgende specielle sociale og menneskelige problemer.

For så vidt angår blinde og stærkt svagsynede, omfatter denne gruppe for en del blindfødte og personer, der i en tidlig alder helt eller delvis har mistet synet. Disse mennesker har for største delen modtaget undervisning på statens blindeskoler, og det gælder for dem som for døvegruppen, at konsulenttjenesten virker som et permanent tilbud om bistand. De fleste oprindeligt blinde vil dog ikke mindst takket være deres muligheder for sproglig kontakt med omverdenen være i stand til at klare sig på egen hånd uden bistand fra blindeforsorgen. Blindekonsulentordningen har derfor sin hovedopgave over for personer, der i en senere alder har mistet synet, med bistand til retabletering af de pågældendes økonomiske og sociale situation og ved bistand til at indstille klienten på den radikalt forandrede tilværelse som tabet af synet altid indebærer. Bistand til denne gruppe tilbydes i alle tilfælde, der kommer til blindevæsenets kundskab. For så vidt angår personer, der optages som elever på blindeinstituttet i København, vil den sociale tilpasning og løsning af erhvervsmæssige og personlige problemer i vidt omfang ske i forbindelse med opholdet på instituttet, men henvisning til konsulentbistand sker i alle tilfælde, hvor der endnu måtte være problemer ved udskrivningen.

Til voksne hørehæmmede, tilbydes rådgivning i sociale spørgsmål ved særforborgens særinstitutioner, hørecentraler, høreinstitutter og hørekurser ved henvisning til tunghørekonsulenterne. Endvidere henviser en række andre institutioner, f. eks. revalideringscentrene til tunghørekonsulenterne.

c. Rådgivningen inden for de enkelte forsorgsområder.

Om den rådgivning, der tilbydes patienterne under indlæggelse på hospitaler m. v. under epileptiker- og vanføreforsorgen, kan det siges, at den i det væsentlige svarer til socialrådgivning ved det almindelige sygehusvæsen. (Bistand med kontakt til andre institutioner og myndigheder m. v.). Der ydes dog derudover på forskellig måde bistand under hensyntagen til det specielle handicap. Under vanføreforsorgen tilbydes der således i vidt omfang fra institutionen »Central Social Service« en fuldstændig bistand til erhvervsmæssig revalidering, ligesom der ydes bistand til fremskaffelse af egnet bolig, eventuelt ændring af bestående bolig.

Der ydes endvidere bistand til fremskaffelse af forskellige hjælpemidler.

Under de specielle konsulentordninger for døve, tunghøre, blinde og vanføre ydes der på tilsvarende måde bistand i enhver henseende i de spørgsmål, der opstår for pågældende eller familien i forhold til andre myndigheder m. v. Et specielt problem frembyder her de døve og tunghøre, hvor konsulenterne i vidt omfang virker som tolke under forhandlinger med offentlige myndigheder til sikring mod misforståelser som følge af handicappet. Som eksempel på denne side af konsulenternes virksomhed kan henvises til justitsministeriets cirkulære af 12. januar 1965 om afhøring af døve og tunghøre.

Konsulenternes virksomhed består i øvrigt i vidt omfang af personlig rådgivning i de mange menneskelige problemer for den pågældende i forhold til familien og på anden måde som følge af handicappet. Ikke mindst for den hørehæmmede vil handicappet således ofte være en alvorlig belastning i forhold til ægtefællen og den øvrige familie, og konsulenterne virker her som rådgiver over for den hørehæmmede for at få ham til at acceptere sin situation og over for de pårørende for at få dem til at forstå den handicappedes hele situation. Som nævnt under pkt. 2 er det ligeledes for blindekonsulenterne en væsentlig opgave at bistå den senblinde med at indstille sig på den radikalt ændrede tilværelse, som blindheden altid medfører. Det skal for en ordens skyld nævnes, at rådgivning af denne art foruden af konsulenterne i vidt omfang ydes af de under særfor sorgen beskæftigede pædagoger.

Det er fra gammel tid en hovedopgave for døve- og tunghørekonsulenterne at bistå klienterne med erhvervsmæssig vejledning og placering. Denne opgave overtages nu i stigende omfang af revalideringscentrene, i nært samarbejde med konsulenterne, der i vidt omfang virker som medarbejdere for centrene.

d. Den fremtidige udvikling.

Socialstyrelsen, revalidering og forsorg er af den opfattelse, at der kun i begrænset omfang er behov for en videre udbygning af den omhandlede rådgivningsvirksomhed. Det bør efter styrelsens opfattelse overvejes at henlægge en væsentlig del heraf til de sociale serviceorganer, der påtænkes oprettet som led i en reform af de sociale sikringsordninger. Det skulle endvidere for de fleste grupper af handicappede være muligt at henlægge en del af den mere personligt prægede rådgivning til kommunerne i forbindelse med bistand til pensionister efter omsorgsloven, jfr. foran s. 30, 4. Det kan således nævnes, at man fra statens høreinstitutioner allerede nu bistår kommunerne ved uddannelse af omsorgsmedhjælpere specielt med henblik på bistand til hørehæmmede.

Man henleder opmærksomheden på de særlige problemer for de oprindeligt døve, for hvis vedkommende den manglende sproglige kontakt med normalthørende og de deraf følgende specielle menneskelige og sociale problemer nødvendiggør konsulentbistand ved specialister med nøje kendskab til de døve og deres meddelelsesmidler.

Rådgivning på det arbejdsmarkedsmæssige område

	Side
1. Arbejdsformidlingen	54
2. Erhvervsvejledningen	55

1. Arbejdsformidlingen.

a. Arbejdsformidlingen (eller arbejdsanvisningen) udøves – med enkelte betydningsløse undtagelser – af særlige arbejdsformidlingskontorer. De gældende bestemmelser for arbejdsformidlingen findes i lov nr. 248 af 13. juni 1968 om ændring af lov om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring og lov nr. 249 af 13. juni 1968 om privat arbejdsanvisning. Det er arbejdsformidlingskontorenes opgave at formidle kontakten mellem personer, der søger arbejde af en eller anden art, og de arbejdsgivere der efterspørger arbejdskraft af den pågældende kategori. De skal bidrage til, at udbuddet af arbejdskraft og efterspørgslen efter denne afpasses bedst muligt efter hinanden, således at man på den ene side undgår, at arbejdssøgende går ledige, og på den anden side at arbejdsgivere – såvel offentlige som private – kommer til at mangle arbejdskraft. Denne formidlings- eller anvisningsvirksomhed er vederlagsfri. Arbejdsformidlingskontorerne varetager herudover forskellige andre opgaver – som tilsyn med arbejdsløshedskasserne, forskellige funktioner i henhold til lærligeloven og udarbejdelse af statistik – som ikke har større interesse i den foreliggende sammenhæng. Arbejdsformidlingskontorerne varetager endvidere vigtige opgaver i forbindelse med den offentlige erhvervsvejledning, jfr. nedenfor under 2.

Der findes for øjeblikket 28 offentlige arbejdsformidlingskontorer med dertil hørende ca. 400 afdelingskontorer. Det samlede personale udgør godt 1.000 personer, hvoraf godt 100 er erhvervsvejledere, jfr. nedenfor under 2. Med speciel henblik på varetagelse af formidlingsarbejdet er der ved kontorerne ansat knap 100 arbejdskonsulenter og godt 300 arbejdsformidlere.

b. De offentlige arbejdsformidlingskontorer yder som nævnt bistand dels til de arbejdssøgende, dels til arbejdsgiverne.

Arbejdsformidlingskontorerne er i besiddelse af omfattende og detaljerede oplysninger om beskæftigelsesmuligheder inden for såvel dets egne som inden for andre kontors område. De arbejdssøgende vil gennem kontorerne have adgang til dette oplysningsmateriale, som giver den enkelte langt større valgmulighed, end hvis han selv skulle stå alene – og dermed også større mulighed for at finde det for ham rigtige arbejde, så han kan opnå stabil og varig beskæftigelse ved at komme på netop den arbejdsplads, der passer bedst for hans evner og anlæg.

For arbejdsgiverne indebærer arbejdsformidlingskontorerne den fordel, at man har samlet en række oplysninger om omfanget og arten af den arbejdskraft, der findes i området, i første række den ledige arbejdskraft, og kontorerne yder vederlagsfrit arbejdsgiverne bistand med anvisning af den arbejdskraft, som de enkelte arbejdsgivere måtte have brug for.

Udover at give oplysninger kan kontorerne yde de arbejdssøgende forskellige former for bistand i forbindelse med opnåelse af nyt arbejde. Der kan her nævnes rejse- og flyttehjælp, godtgørelse for dobbelt husførelse, hjælp til fremskaffelse af bolig og etableringshjælp. Disse hjælpeforanstaltninger er af betydning ved anvisning af arbejde, der gør det nødvendigt at anvise arbejde i stor afstand fra den arbejdssøgendes nuværende bopæl, idet det offentlige ved disse foranstaltninger kan dække i hvert fald en del af de merudgifter af forskellig art, der er forbundet med midlertidig eller varig ændring af bopæl. Foranstaltninger af denne art medvirker til at øge den geografiske bevægelig-

hed. Herudover er der mulighed for at fremme den faglige bevægelighed ved støtte til forskellige former for uddannelse. Der kan her være tale om støtte i henhold til lov om uddannelse af ikke-faglærte, lærlingeloven og lovgivningen om revalidering. Alle disse foranstaltninger er også til gavn for arbejdsgiverne.

c. Arbejdsformidlingskontorerne yder i forbindelse med administrationen af de ovennævnte hjælpeforanstaltninger omfattende råd og vejledning til de enkelte arbejdssøgende om de muligheder for hjælp, det offentlige stiller til rådighed for borgerne på formidlingsområdet.

Det element af rådgivning og vejledning, der indgår i arbejdsformidlingskontorenes normale virksomhed, er særlig fremtrædende i tilfælde, hvor der søges anvist arbejde til langvarigt ledige og personer, der på grund af forskellige former for handicap har vanskeligt ved at opnå beskæftigelse på det normale arbejdsmarked. Specielt hvad angår denne gruppe af erhvervs-hæmmede er der et snævert samarbejde med revalideringscentre, de sociale udvalg og en række andre sociale organer eller institutioner. Der ydes også et vigtigt oplysnings- og vejledningsarbejde over for ældre personer og gifte kvinder, der i en årrække har været uden kontakt med arbejdsmarkedet.

2. Erhvervsvejledningen.

a. En landsomfattende offentlig erhvervsvejledning indførtes her i landet i 1955. De gældende regler for erhvervsvejledningen er indeholdt i lov nr. 117 af 3. maj 1961 om erhvervsvejledning.

Denne lov hviler på de synspunkter om erhvervsvejledningens indhold, som har fundet udtryk i Den internationale Arbejdsorganisations henstilling (nr. 87) af 1949, og hvorefter vejledningen må baseres på den enkeltes frie valg og som en fortsat proces stå åben for alle aldersklasser. Endvidere er der i loven forudsat et nært samarbejde med skolen og arbejdsmarkedets parter.

Loven er en rammelov indeholdende de vigtigste definitioner og principper for erhvervsvejledningen. De nærmere enkeltheder ved dens gennemførelse er overladt til arbejdsministeren.

I § 1, stk. 1, er erhvervsvejledning defineret som den bistand, der ydes til forberedelse og gennemførelse af valg af uddannelse eller erhverv.

I § 1, stk. 2, udtales, at erhvervsvejledningen skal sigte mod, at der ved erhvervsvalget kan tages hensyn til personlige interesser og forudsætninger samt til forholdet mellem disse og de fremtidige muligheder inden for de i betragtning kommende fag eller fagområder, således at den enkelte ud fra såvel sit eget som fra et samfundsmæssigt synspunkt opnår en tilfredsstillende placering i arbejdslivet.

I § 1, stk. 3, er det fastsat, at erhvervsvejledningen skal stå åben for alle aldersklasser og ydes efter samme grundprincipper uanset de vejledningssøgendes alder og øvrige forhold.

I § 1, stk. 4, defineres de to former for erhvervsvejledning, der her i landet traditionelt omfatter erhvervsvejledningsbegrebet, på samme måde som i ILO's henstilling:

den *individuelle* som den bistand, der ydes den enkelte ved valg af erhverv eller uddannelse, og

erhvervsorientering som den *kollektive bistand*, der har til formål at forberede valget af erhverv eller uddannelse.

Den individuelle erhvervsvejledning sigter således direkte mod en valgsituation, medens erhvervsorienteringen sigter mod en forberedelse til valget.

b. Den erhvervsvejledningsmæssige bistand er henlagt til de offentlige arbejdsformidlingskontorer, jfr. ovenfor under 1. Den er vederlagsfri og varetages af erhvervsvejledere, der ansættes af erhvervsvejledningens centrale organ – arbejdsdirektoratet.

Der er knyttet erhvervsvejledningsafdelinger til samtlige 28 arbejdsformidlingskontorer samt til en halv snes filialkontorer og lokale afdelinger. Herudover har erhvervsvejlederne faste træffetider i en række mindre byer, således at erhvervsvejledningen i dag kan konsulteres på i alt 150 steder rundt om i landet.

Det samlede erhvervsvejlederkorps omfatter for tiden godt 100 erhvervsvejledere. Af disse er ca. halvdelen deltidsbeskæftigede skolelærere (12–18 timer ugentlig).

Den forudgående uddannelse for de erhvervsvejledere, der ikke har læreruddannelse, er ret forskellig. Ved udvælgelsen lægges vægt på almene kundskaber, erfaringer i pædagogisk eller social virksomhed, psykologisk forståelse samt et bredt kendskab til erhvervs- og samfundsforhold.

Erhvervsvejlederne gennemgår en grunduddannelse, der foruden praktisk arbejde omfat-

ter en teoretisk uddannelse af 28 ugers varighed. Herudover er de forpligtet til at deltage i årlige efteruddannelseskurser à 2-3 ugers varighed.

c. Erhvervsvejlederne skal såvel yde individuel rådgivning som stå til rådighed med bistand ved tilrettelægning og gennemførelse af erhvervsorientering, herunder inden for skolevæsenet. I praksis vil det ofte være således, at erhvervsvejlederne med læreruddannelse fortrinsvis tager sig af bistanden til skolernes kollektive erhvervsorientering. Også ved den individuelle erhvervsvejledning skal erhvervsvejlederen samarbejde med skolen og i videst muligt omfang udnytte skolens, eventuelt skolelægens kendskab til eleverne.

Ved den individuelle vejledning kan erhvervsvejlederne benytte sig af lægelig og arbejdspsykologisk bistand, ligesom det er forudsat, at erhvervsvejlederne fra centralt hold udstyres med de fornødne hjælpemidler og oplysningsmaterialer.

d. *Den individuelle vejledning* har været stadig stigende. I 1965-66 modtog i alt ca. 35.000 personer individuel vejledning. Medens det tidligere navnlig var unge, der henvendte sig om denne bistand, er der i de senere år sket en forskydning i aldersfordelingen, idet nu ca. $\frac{1}{3}$ af klienterne er over 18 år.

Årsagerne hertil må søges i den forlængede skolegang og i den teknologiske udvikling, som vort samfund er inde i, og som medfører, at erhvervsskifter bliver hyppigere end hidtil.

Det må påregnes, at den offentlige erhvervsvejledning i årene fremover i stigende grad må indstille sig på at indgå som et arbejdsmarkedspolitisk redskab, en udvikling, der vil stille øgede krav både til dens hjælpemuligheder og til erhvervsvejlerernes kendskab til den lokale og samfundsmæssige udvikling.

e. Også erhvervsvejledningens *bistand til skolernes erhvervsorientering* har år for år været

stigende; enkelte steder har det ikke været muligt fuldt ud at efterkomme skolernes ønsker om bistand. Erhvervsvejlederne ydede i 1965-66 erhvervsorienterende bistand i henved ca. 1700 skoler svarende til knap 80 pct. af landets skoler med afgangsklasser omfattende godt 100.000 elever (nemlig ca. 3.000 gymnasiaster, ca. 16.500 elever i 3. realklasser, ca. 13.500 elever i 2. realklasser, ca. 32.300 elever i 7. klasser, ca. 19.200 elever i 8. klasser, ca. 17.000 elever i 9. og 10. klasser samt ca. 800 elever i hjælpeklasser).

Erhvervsvejledernes bistand har navnlig bestået i foredrag, forevisning af lydbilledbånd, fremskaffelse af erhvervsorienterende materialer og tilrettelægning af møder, virksomhedsbesøg og erhvervspraktik.

Der lægges såvel fra skolens som erhvervenes side vægt på, at virksomhedsbesøg og erhvervspraktik får et pædagogisk sigte dels gennem skolens forberedelse og efterbehandling, og dels gennem virksomhedernes tilrettelæggelse af selve praktikopholdet.

Den offentlige erhvervsvejledning har i de senere år medvirket til anbringelse i erhvervspraktik for omkring 40.000 deltagere. De hidtidige bestræbelser er gået ud på, at alle elever i folkeskolens afgangsklasser får adgang til at komme i praktik som regel inden for 2 eller 3 forskellige områder hver af ca. 1 uges varighed. I de seneste år har man enkelte steder tillige gennemført praktikophold også for elever i 2. realklasse, en udvikling, som man gerne ser videreført, hvilket imidlertid vil afhænge af, om der kan fremskaffes et tilstrækkeligt antal praktikpladser til disse elever.

Over for gymnasieungdommen gennemfører arbejdsdirektoratet i samarbejde med arbejdsformidlingskontorerne studieorienterende møder på gymnasieskoler og kurser, ligesom der i de sidste år har været arrangeret studieorienteringsdage, hvor gymnasiasterne har haft lejlighed til at følge undervisningen på universiteter og andre højere læreanstalter.

Rådgivning inden for sundhedsvæsenet

	Side
1. Sygehuse m. v.	57
a. Det rådgivende personale	57
b. De karakteristiske træk ved rådgivningen ved sygehuse	58
c. Behovet for udbygning af rådgivningen	59
2. Statshospitalerne	59
a. Rådgivningspersonalet	59
b. Rådgivernes arbejdsopgaver	59
c. Behovet for udvidelse af rådgivningen	60
3. Rådgivning i Sygekasserne	60
a. Rådgivningsvirksomheden i almindelighed	60
b. Den særlige rådgivning i København og på Frederiksberg og i den sjællandske centralforening	60
4. Rådgivningen ved praktiserende læger	61

1. Sygehuse m. v.

a. Det rådgivende personale.

Ved de fleste større sygehuse m. v. er der oprettet stillinger for personale, der har til opgave at yde patienterne social, økonomisk og andre former for rådgivning. Ved hovedparten af de mindre sygehuse m. v., fortrinsvis sygehuse beliggende i provinsen, er der derimod ikke etableret stillinger til personale med disse specielle opgaver. Man lader i enkelte tilfælde rådgivningen udføre af andet personale, eller man henviser i påkommende tilfælde patienten til anden i forvejen eksisterende rådgivningsvirksomhed inden for den pågældende kommune eller det pågældende amt. I vidt omfang praktiseres der imidlertid overhovedet ikke nogen form for rådgivningsvirksomhed.

Der var til sygehuse m. v. i finansåret 1966/67 knyttet følgende kategorier af rådgivningspersonale:

1° De under Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse hørende sanatorier, Fødselsanstalten i Jylland, Landshospitalet i Sønderborg samt Finsensinstitutet og Radiumstationen i København.

- 1 socialinspektør på konsulentbasis
- 1 heltidsansat socialrådgiver

- 3 deltidsansatte socialrådgivere på konsulentbasis, heraf en med juridisk uddannelse
- 1 oversygeplejerske.

Det bemærkes, at der var 2 ubesatte heldagsstillinger som socialrådgivere, 1 ved Landshospitalet i Sønderborg, 1 ved Finsensinstitutet og Radiumstationen.

2° De under Københavns magistrat hørende sygehuse m. v.

- 45 heldagsansatte socialrådgivere, hvortil kommer 2 ubesatte stillinger
- 3 deltidsansatte socialrådgivere
- 7 sekretærer, dels lægsekreterærer dels sekretærer med kontormæssig uddannelse
- 5 elever under uddannelse.

Det bemærkes, at 3 af de til Bispebjerg hospital knyttede 13 socialrådgivere er ansat ved børnepsykiatrisk og børnepsykotisk afdeling.

3° Sygehuse m. v., der er medlemmer af sygehusforeningen i Danmark.

- Ca. 55 heltidsansatte socialrådgivere samt 4 ubesatte stillinger
- 7 deltidsansatte socialrådgivere
- 5 sundhedsplejersker med socialuddannelse
- 8 socialrådgivere på konsulentbasis, heraf 3 med juridisk uddannelse

- 4 sekretærer med lægesekretæruddannelse eller kontormæssig uddannelse
- 1 deltidsansat sekretær
- 1 administrativ leder med opgaver udover de her omhandlede med juridisk uddannelse
- 1 amtskontorchef på konsulentbasis med juridisk uddannelse
- 1 deltidsansat socialhjelper
- 1 deltidsansat kontoruddannet overassistent
- 1 kommunalt ansat socialvejleder
et antal assistenter (nærmere definition er ikke mulig).
- 1 heltidsansat kontormedhjælper
- 2-3 praktikanter (nærmere definition er ikke mulig).

Udgifterne til aflønning af såvel heltidsansatte som timelønnede udgjorde i finansåret 1966/67 for gruppe 1° ca. 80.000 kr., for gruppe 2° ca. 1.330.000 kr. og for gruppe 3° ca. 1.600.000 kr., i alt ca. 3.000.000 kr.

Et gennemgående træk ved rådgivningsvirksomheden ved sygehuse m. v. er en stærk stigning gennem de senere år af antallet af tilfælde, hvor rådgivning af den omhandlede art ydes, og dermed en stigning i antallet af sociale medarbejdere.

b. De karakteristiske træk ved rådgivningen på sygehuse.

Rådgivningsvirksomheden ved de heromhandlede sygehuse m. v. bærer i nogen grad præg af den enkelte institution. Selv om der er ret store forskelle mellem de enkelte institutioner (arten og størrelsen m. v.) er der dog en betydelig ensartethed med hensyn til karakteren eller indholdet af den rådgivning, der gives.

Rådgivningsvirksomheden kan iværksættes uden anmodning efter lægelig ordination som led i en social-psykiatrisk eller social-medicinsk behandling. Det sker dog ofte, at patienten selv fremsætter anmodning herom, hvilket den pågældende ofte tilskyndes til, da der mange steder uddeles brochurer til nye patienter, indeholdende bl. a. oplysninger om rådgivningsvirksomhed, og dels ved henvendelse udefra, fra myndigheder, pårørende eller venner. Visse steder er lægelig ordination i alle tilfælde en nødvendig forudsætning for iværksættelse af rådgivningsvirksomheden, mens den sociale medarbejder andre steder har en mere selvstændig stilling. Hovedreglen synes at være, at

rådgivning iværksættes efter beslutning af et team, bestående af såvel læger som socialrådgivere, sygeplejersker, ergoterapeuter og eventuelt andet personale.

Specielt for alkoholambulatorier kan nævnes, at socialrådgivere deltager i behandlingen af alle patienter ligestillet med lægerne, idet hovedprincippet i behandlingen foruden antabus er samtalerapi ydet af socialrådgivere.

De problemer, rådgivningsvirksomheden har til formål at afhjælpe, omfatter såvel problemer, der er en direkte følge af sygdommen og hospitalsopholdet som problemer, der kun står i indirekte forbindelse hermed. Som eksempel på problemer, der giver anledning til rådgivning, kan nævnes hjælp med erstatningssager, bistand ved anbringelse på rekreationshjem, ansøgning om invalidepension eller andre former for pension, ansøgning om hjælpemidler i henhold til revalideringsloven eller hjælp i henhold til lov om offentlig forsorg, ansøgning om nedsettelse/henstand med skat, medlemskab af sygekasse, oplysning om konsekvenser af skilsmisse, separation, ordning af husleje, betaling af lys- og gasregninger eller oprettelse af testamente.

Alt efter problemernes art søges der kontakt dels med familie, dels med forskellige myndigheder som f. eks. Dansk Blindesamfund, revalideringscentre, mødrehjælpsorganisationer, socialkontorer, arbejdsanvisningskontorer, bolig-anvisningskontorer, værelsesanvisningskontorer og forskellige private sociale organisationer eller institutioner. For børneafdelingers vedkommende vil rådgivningsarbejdet ofte bestå i bistand ved anbringelse af barnet på et børnehjem, midlertidigt eller permanent.

Specielt for klientelet på sygehuse m. v. opstår af og til den specielle situation, at vedkommende, der har brug for rådgivning, er uden bevidsthed, således at problemerne må løses udelukkende gennem samarbejde med de pårørende.

Det fremgår af forannævnte udredning vedrørende arten af den rådgivning, der gives, at en ret stor del af denne vedrører tiden efter opholdet, f. eks. hjælp til anbringelse på rekreationshjem o.s.v. Dertil kommer som en selvfølgelig den rådgivningsvirksomhed, der finder sted på ambulatorier som led i efterbehandlingen efter udskrivningen. I denne forbindelse kan nævnes, at denne form for rådgivningsvirksomhed er særlig langvarig i forbindelse med alkoholistbehandlingen. Her foregår som

tidligere nævnt rådgivningsvirksomheden på lige fod med den lægelige, og virksomheden kan strække sig over år. I det hele taget er omfanget af rådgivningsvirksomheden afhængig af sygdommens karakter og varighed.

c. Behovet for udbygningen af rådgivningen.

Noget tal for, i hvor mange tilfælde årligt der ydes rådgivning vedrørende sociale spørgsmål, kan ikke opgives på grund af manglende statistisk materiale, men det må anses for værende uden for enhver tvivl, at rådgivningsvirksomheden har været stærkt voksende gennem de senere år.

Der er stort set tilfredshed med de ordninger vedrørende rådgivningsvirksomhed i sociale og andre spørgsmål, der i øjeblikket er etableret på de enkelte sygehuse m. m.

Derimod fremsættes der fra flere sider ønske om en generel udbygning af navnlig den personlige rådgivning. Der udtrykkes ønske om ansættelse af flere socialrådgivere og andre uddannede medarbejdere, som er trænet i klient-

behandling. Ved ansættelse af mere sådant kvalificeret personale vil man kunne opnå en forbedring af visitationen, ligesom der bliver grundlag for at skabe en bedre koordinering mellem de forskellige offentlige og private institutioners rådgivningsvirksomhed og større samarbejde med kommunernes rådgivningsvirksomhed.

2. Statshospitalerne.

a. Rådgivningspersonalet.

Ved statshospitalerne synes rådgivningsvirksomheden at være af en noget andet art end ved sygehuse m. v. Den udføres næsten udelukkende af medarbejdere med socialrådgiveruddannelse og er i første række en integrerende del af det undersøgelsesmæssige og terapeutiske arbejde, som iværksættes og udøves af lægerne over for de psykisk afvigende og psykisk syge mennesker, som behandles på hospitalerne, og dermed ofte en forudsætning for den rette lægelige behandling.

Rådgivningspersonalet ved statshospitalerne.

	Ansatte socialrådgivere pr. 1.-11.-1967
Statshospitalet ved Århus (mands- og kvindehospitalet)	4
» » » (klinikken for alkohollidende)	4
» » » (retspsykiatrisk klinik)	2
» » » (psykiatriske konsultationer)	1
» » » (psykiatrisk børnehospital)	4 (heraf 2 halvdagsansatte)
Statshospitalet i Vordingborg	2 (halvdagsansatte)
» » Viborg	3 (heraf 1 halvdagsansat)
» » Middelfart	2
» » Nykøbing Sj.	4
» » Vedsted	1
» » Augustenborg	1 (ikke socialrådgiver-uddannet)
» » Brønderslev	1
» » Glostrup	11
» » Glostrup (børnepsykiatrisk afdeling)	3
I alt	43 (heraf 5 halvdagsansatte og 1 ikke-socialrådgiver-uddannet).

Den samlede udgift til aflønning af det nævnte personale udgjorde i finansåret 1966/67 1.180.000 kr.

b. Rådgivernes arbejdsopgaver.

Socialrådgivernes virksomhed ved statshospitalerne kan beskrives som omfattende tre ho-

vedopgaver. For det første skal de varetage opgaven med at undersøge, i hvilket omfang og på hvilken måde sociale vilkår (herunder f. eks. også familiære faktorer) har spillet en rolle for den psykiske afvigelses udvikling. I fortsættelse heraf skal det klarlægges, hvilke sociale følger den psykiske abnormitet har medført for patienten, hans familie og samfundet som helhed. Den tredje opgave består i ved anvendelse af sociale midler at bedre den psykisk afvigendes situation, hvad enten dette sker ved f. eks. at bidrage til revalidering eller ved mere vidtgående foranstaltninger, f. eks. familiebehandling. Som led i denne sidste opgave foretages i et vidt omfang almindelig rådgivningsvirksomhed som den, der finder sted ved sygehuse m. v., d. v. s. rådgivning i forskellige sociale, personlige, familiemæssige problemer, økonomiske og juridiske spørgsmål o. s. v.

Det er ikke muligt at give noget tal for, hverken i hvor mange tilfælde årligt, der ydes rådgivning vedrørende sociale spørgsmål, eller i hvilket omfang rådgivningen vedrører tiden efter opholdet, men beskrivelsen af rådgivningsvirksomhedens opgaver og art giver et indtryk af, at rådgivning i tiden efter opholdet spiller en væsentlig rolle.

c. Behovet for udvidelse af rådgivningen.

Der gives af statshospitalerne udtryk for, at der er et meget stort og presserende behov for udbygning af den eksisterende form for rådgivningsvirksomhed ved hospitalerne, navnlig ved ansættelse af flere socialrådgivere. Det understreges endvidere, at der er behov for en udbygning af rådgivningsvirksomheden hos en række andre institutioner, og at det er vigtigt, at der skabes den bedst mulige koordinering mellem rådgivningsvirksomheden på de forskellige områder.

3. Rådgivning i sygekasserne.

a. Rådgivningsvirksomheden i almindelighed.

Som svar på udvalgets forespørgsel har *De samvirkende Centralforeninger af Sygekasser i Danmark* meddelt, at sygekasserne som led i medlemsbetjeningen i meget vid udrækning udøver rådgivningsvirksomhed. Sygekassernes kontakt med medlemmerne er oftest således, at det er naturligt for dem at søge råd i sygekassen, som de kender fra dennes øvrige virksomhed og måske allerede er i forbindelse med på grund af sygdom.

Der er en væsentlig forskel i omfanget af den rådgivningsvirksomhed, der udøves henholdsvis ved byernes kasser og ved landdistrikternes kasser.

Bortset fra de københavnske sygekasser og den sjællandske centralforening, jfr. nedenfor, er der ikke til sygekasserne knyttet specielt personale specielt med henblik på rådgivning. Fra efteråret 1964 har samvirkensheden imidlertid etableret en brevskole med 8 dages-kurser for sygekassernes funktionærer, således at disse får en supplerende teoretisk uddannelse i de sociale love, der skulle stille samtlige funktionærer i stand til at rådgive medlemmerne. Sygekassernes medarbejdere har herved fået et sådant kendskab til de sociale love, at de vil kunne klare flertallet af henvendelser og selv vil kunne give medlemmerne vejledning om bestående muligheder for sociale ydelser. I tilfælde, hvor den enkelte sygekasse ikke kan klare opgaverne, kan assistance ydes fra centralforeningen.

Ud over rådgivning af enkeltpersoner yder sygekasserne en almen oplysnings- og vejledningsvirksomhed gennem udsendelse af brochurer om forskellige spørgsmål samt ved i samarbejde med lægeforeningen at udgive bladet »Helse«.

b. Den særlige rådgivning i sygekasser i København og på Frederiksberg og i den sjællandske centralforening.

Sammenslutningen af sygekasser i København og på Frederiksberg udøver dels rådgivningsvirksomhed i hver af de under sammenslutningen hørende 18 distriktssygekasser, dels centralt i en afdeling af sammenslutningens fælleskontor, kaldet refusionskontoret.

I *distriktssygekasserne* ydes den mere personlige rådgivning af særlige medarbejdere, der er trænet til dette arbejde, mens den mere almene sociale vejledning ydes af det øvrige administrative personale i forbindelse med medlemsbetjeningen i almindelighed.

Man har skønsmæssigt opgjort, at der til den sociale rådgivningsvirksomhed, der ydes i distriktssygekasserne, anvendes ca. 25 medarbejders fulde arbejdstid, hvortil svarer en årlig lønningsudgift på godt 800.000 kr.

En væsentlig del af rådgivningsvirksomheden består i:

1) Vejledning om hjælpemuligheder i tilfælde

- af fødsel, sygdom og død samt problemer i forbindelse med alderdom,
- 2) bistand med udfærdigelse af begæringer, ansøgninger, klager m. v.,
 - 3) skabelse af fornøden kontakt til læger, institutioner og myndigheder, der kan yde støtte i det konkrete tilfælde,
 - 4) orientering om lovbestemmelser og administrativ praksis – herunder også til arbejdsgivere i forbindelse med sygeløn (funktionærlov, medhjælperlov, lærlingelov, sømandslov, ferielov o.s.v.).

De fleste sager startes enten ved medlems-ekspedition, når der begæres en eller anden form for sygehjælp eller lignende eller ved henvendelse fra lægerne. Herudover kan sager opstå ved indberetning fra husmoderafløsere og hjemmehjælpere eller fra tilsynsførende ved disse hjælpeforanstaltninger. (Sammenslutningen administrerer husmoderafløsningen og hjemmehjælpen i Københavns kommune).

I sammenslutningens *refusionsafdeling* ydes en centraliseret speciel rådgivning.

Refusionsafdelingens arbejde består udelukkende i ydelse af bistand til samtlige distrikts-sygekassers medlemmer, der som følge af skadegørende handlinger eventuelt kan rejse erstatningskrav over for trediemand.

Når det ved ekspedition i en distriktssygekasse konstateres, at et medlem muligvis kan rejse erstatningskrav, henvises den pågældende til refusionsafdelingen, der herefter alene beskæftiger sig med sagen.

Det er fundet hensigtsmæssigt at samle dette arbejde i et kontor, der udover bistand til medlemmerne med hensyn til opstilling af erstatningskrav varetager arbejdet med fremsættelse af regreskrav for sygekassernes udgifter.

De københavnske/frederiksbergske sygekasser har ydet social bistand på dette område gennem de sidste knap 50 år, og arbejdet er vokset gennem årene.

I året 1967 er der oprettet 3.388 nye sager, og 3.369 sager er bragt til afslutning i årets løb.

I refusionsafdelingen er beskæftiget 1 afdelingsleder, 1 fuldmægtig, 2 overassistenter og 1 assistent, der alle behandler sager og giver møde i retterne. Herudover er beskæftiget 2 medarbejdere ved det interne arbejde (herunder maskinskrivning).

I tiden 1. september–31. december 1968 har man *som forsøg* stillet egentlig socialrådgiver-

bistand til rådighed for medlemmerne af distriktssygekasserne Enghave, Frederiksholm, Valby og Vesterbro. Ved forsøget var der beskæftiget 3 socialrådgivere, og antallet af sager udgjorde 312. Sagerne drejede sig om alle arter af sociale og personlige problemer. 112 af det nævnte antal sager (36 pct.) er ordnet alene af sygekassens socialrådgivere, medens resten er ordnet i forbindelse med andre sociale institutioner.

De tre socialrådgivere, der var beskæftiget ved forsøgsordningen, konkluderer, at der er behov for socialrådgiverbistand ved sygekassen, men at der i lighed med en række familievejledningsordninger bør knyttes et sagkyndigt team til rådgivningsordningen.

Ved den *sjællandske centralforening* er etableret en juridisk afdeling med tilknyttet sagfører og en social afdeling, der udbygges med 2 socialrådgivere. I den udstrækning, de lokale sygekasser ikke kan klare opgaverne ved egne medarbejdere, hentes assistance hos centralforeningen.

4. Rådgivning ved praktiserende læger.

Som svar på udvalgets forespørgsel har *hovedbestyrelsen for Den almindelige danske Lægeforening* meddelt, at de alment praktiserende læger i Danmark som et led i deres arbejde udøver en betydelig rådgivning i sociale spørgsmål.

Rådgivningen vedrører spørgsmål inden for næsten alle områder af den sociale lovgivning. Eksempelvis kan det anføres, at man ikke sjældent bliver stillet over for spørgsmål vedrørende hjælp til svangre, svangerskabs- og barselshvile, hjælp til enlige mødre, hjælp til enker, børnenes retlige stilling, problemer vedrørende børn og unge, familievejledning, spørgsmål om vanrøgt og fjernelse af børn, erhvervsvejledning, hjælp til erhvervshæmmede, revalideringsproblemer, samt spørgsmål vedrørende omsorgen for gamle og invalide.

Hovedbestyrelsen har peget på, at alle læger, som har bestået embedseksamen efter 1945, under deres studium har fået en betydelig uddannelse med henblik på denne rådgivning. Undervisningen er overvejende blevet doceret under hygiejne, præventiv og social medicin, og der eksamineres såvel i dette fag som i retsmedicin i spørgsmål inden for den sociale lovgivning, herunder ganske særligt i spørgsmål, der

falder inden for områderne offentlig forsorg, børne- og ungdomsforsorg, foranstaltninger vedrørende døve- og tunghøre, foranstaltninger vedrørende blinde og svagsynede, forsorgen for åndssvage og andre svagt begavede, invalidepension, folkepension, omsorg for invalidepensionister og folkepensionister, revalidering,

forsikring mod følger af ulykkestilfælde samt den offentlige sygeforsikring.

Efter hovedbestyrelsens skøn er der ikke behov for yderligere rådgivning, ligesom man finder, at der ikke er behov for supplering af den rådgivning, der udøves af bestående offentlige eller private institutioner.

Rådgivning inden for uddannelsessektoren

	Side
1. Skolepsykologer	63
2. Kuratorer	64
3. Studenterrådgivningen	65

1. Skolepsykologer.

I henhold til regler i lov om styrelsen af kommunernes skolevæsen og af virksomhed efter lov om fritidsundervisning skal der i hver amtsrådskreds ansættes en amtsskolepsykolog, som skal bistå amtsrådet, amtskonsulenten for folkeskolen og amtskonsulenten for fritidsundervisningen i pædagogiske og uddannelsesmæssige spørgsmål, der kræver særlig psykologisk indsigt.

Amtsskolekonsulenten skal endvidere efter amtsrådets nærmere bestemmelse yde vejledning og rådgivning i skolepsykologiske spørgsmål og ved tilrettelæggelsen af specialundervisningen ved amtsrådskredsens skoler og undervisningsinstitutioner, herunder også de statslige og private.

Udover amtsskolepsykologerne findes der også skolepsykologer i de fleste købstæder og i en række andre primærkommuner.

Skolepsykologen betegnes også som konsulenten for specialundervisningen, idet dette felt udgør hans væsentligste arbejdsområde. Han skal blandt andet virke for, at der stilles lokaler og undervisningsmateriale til rådighed for specialundervisning, at der ansættes kvalificerede lærere og om fornødent tilrettelægges kørselsordninger for de handicappede. Han fremsætter forslag om undervisningens omfang og indhold.

Skolepsykologen sørger for udtagning af børn til specialundervisning og tager – blandt andet på grundlag af skolens indstilling, udskrift af helbreds-kort og skolepsykologiske undersøgelser – stilling til, hvilken specialundervisning, der i det enkelte tilfælde er behov for. Skolepsykologen følger udviklingen hos de elever, der er henvist til specialundervisningen, og vejleder dem efter specialundervisningens ophør. Han skal herunder drage omsorg for, at

der ydes fornøden vejledning med hensyn til elevernes muligheder i erhvervslivet og fortsatte deltagelse i specialundervisning. Med henblik herpå skal skolepsykologen rette henvendelse til vedkommende revalideringscenter, såfremt handicappet er af en sådan art, at det skønnes at kunne medføre væsentlig nedsættelse af erhvervsevnen. Skolepsykologen må endvidere være opmærksom på muligheden af at indføre en kuratorordning, jfr. herom nedenfor.

I takt med udviklingen af det skolepsykologiske arbejde og det snævre samarbejde med skolen er skolepsykologernes arbejdsområde i de senere år blevet udvidet på en sådan måde, at skolepsykologerne foruden rådgivningen om pædagogiske foranstaltninger inden for skolevæsenets rammer også har måttet søge kontakt med og er involveret i samarbejde med en lang række institutioner uden for skolen, der tager sig af vanskeligt stillede børn og disses familier. Eksempelvis kan nævnes børne- og ungdomsværn, familievejledning, børnerådgivningscenter, revalideringscentre, erhvervsvejledning, særforbuds (åndssvage-, tale- og høreforbuds) og hospitalsafdelinger for børn.

De skolepsykologiske kontorer vil derfor ofte være det organ, der koordinerer de forskellige hjælpeforanstaltninger for handicappede børn.

Skolepsykologerne er lærere, der enten har bestået embedseksamen i psykologi ved Københavns universitet (cand. psych.) eller som ved anden videregående uddannelse – fortrinsvis på Danmarks Lærerhøjskole – har kvalificeret sig til skolepsykologisk virksomhed. Lærerhøjskolen har med henblik herpå i 1966 påbegyndt den ved kgl. anordning af 12. oktober 1966 indførte psykologisk-pædagogiske eksamen (cand. pæd.)

Til en lang række skolepsykologiske kontorer er der knyttet tale- og hørekonsulenter til at bistå i sager vedrørende børn, der er handicappede på disse punkter. Til en del kontorer er endvidere knyttet kliniske psykologer og socialrådgivere. Sådanne fuldt udbyggede skolepsykologiske kontorer vil, hvor de findes, være i stand til at yde en betydelig indsats – herunder en kvalificeret rådgivning – over for de handicappede skolebørn og deres pårørende.

2. Kuratorer.

I betænkning nr. 277/1961 om folkeskolens specialundervisning er der fremsat forslag om, at der sikres alle svagtbegavede unge adgang til at få råd og bistand ved overgang til erhverv.

I betænkningen var det endvidere foreslået, at kuratorordningen udstræktes til andre handicappede med vanskeligheder i forbindelse med overgangen til erhvervslivet, således unge med læsevanskeligheder, svagtseende og tunghøre unge, vanføre eller legemligt svage unge, samt unge med adfærdsvanskeligheder.

Kuratorordningen er i henhold til cirkulæret af 4. august 1961 om folkeskolens specialundervisning gennemført på forsøgsbasis. Der er givet de skolevæsenere, der har søgt om godkendelse, tilladelse til at nedsætte timetallet nogle få timer for en eller flere hjælpeskolelærere, således at den hertil svarende tid forudsættes anvendt til kuratorvirksomhed.

De forsøgsmæssige kuratorordninger har vist, at der er stort behov for individuel bistand i forbindelse med erhvervsvejledningen og den senere erhvervsmæssige beskæftigelse. De indvundne erfaringer tyder på, at især de svagtbegavede elever har behov for kuratorbistand i tiden efter påbegyndelse af den erhvervsmæssige uddannelse eller beskæftigelse, men også elever med svære handicap af anden art har haft behov for sådan bistand.

Kuratorernes virksomhed omfatter tilrettelæggelse af den erhvervsorienterede undervisning i hjælpeskolen og i hjælpeklasser. Denne må lægge vægt på gennemgang af erhverv, der senere kan tilbyde eleverne ansættelse, og være således tilrettelagt, at den svarer til elevernes evnemæssige forudsætninger.

Kuratoren skal desuden, eventuelt ved aftenmøder, oplyse elever og deres forældre om muligheder for fortsat undervisning i folkeskolen og i andre skoleformer, hvorved betydningen af skolegangen udover det 7. skoleår og vigtighe-

den af ikke på et tidligt tidspunkt at låse den unge fast i et bestemt erhverv bør understreges.

Endvidere bør kurator, eventuelt i samarbejde med konsulenten for erhvervsorientering, give oplysninger om mulighederne for erhvervsmæssige uddannelser, herunder om den for ikke-faglærte arbejdere tilrettelagte kursusvirksomhed, ligesom han skal give oplysning om den erhvervsvejledning og arbejdsanvisning for erhvervshæmmede, der ydes af de offentlige arbejdsformidlingskontorer og revalideringscentre. Ved denne virksomhed bringes kuratoren i personlig kontakt med eleverne og deres forældre før udskrivning af skolen, hvorfor det er ønskeligt, at kurator varetager de til denne erhvervsorienterende undervisning afsatte timer.

Kuratoren skal – i samarbejde med konsulenten for erhvervsorientering – tilrettelægge elevernes erhvervspraktik, besøge eleverne på praktikstedet og efter praktikopholdet indhente oplysninger fra praktikstedet og drøfte de indvundne erfaringer med eleverne og eventuelt med deres hjem.

Når den handicappede slutter sin skolegang, er det kurators opgave i forbindelse med det offentlige arbejdsformidlingskontor eller revalideringscentret at medvirke ved den aktuelle erhvervsvejledning og arbejdsanvisning, idet kurator på baggrund af sit kendskab til eleven tilbyder individuel rådgivning til hjemmet i spørgsmål om elevens videre uddannelse eller erhvervsoptræning.

Når beslutning herom er taget, kan det endvidere blive nødvendigt, at kurator bistår eleven og dennes forældre i løsning af praktiske anliggender, f. eks. formidling af kontakt til skole eller arbejdssted, hjælp ved korrespondance, formidling af nødvendige forhåndsoplysninger til dem, der skal modtage eleven o.s.v.

Nogle elever vil have brug for en mere omfattende hjælp. Der kan f. eks. være tale om en bestemt arbejdsdragt eller andet nødvendigt udstyr. For at sikre, at den fornødne bistand faktisk ydes til disse elever, vil det ofte være hensigtsmæssigt at etablere praktiske samarbejdsformer mellem kurator og vedkommende forsorgs- eller revalideringsinstitution, herunder med hensyn til udbetaling af mindre udgifter af denne art. Der kan være tilfælde, hvor der må ydes hjemmet social og økonomisk bistand, hvis elevens erhvervsanbringelse skal lykkes, eller eleven kan være så handicappet, at særligt omfattende støtte må ydes. I sådanne tilfælde er det kurators opgave at formidle kontakten

mellem eleven, eventuelt dennes forældre, og den institution, der kan tilbyde adækvat bistand. Det er næppe tilstrækkeligt at oplyse om adresse, åbningstider m. m. Kuratoren må ofte følge eleven og sørge for etablering af den personlige kontakt og sikre sig, at den givne hjælp udnyttes. Sådanne institutioner kan f. eks. være revalideringscenter, familievejledning, socialkontor og åndssvageforsorg.

Kurator bør tage initiativ til, at der oprettes klubber for tidligere hjælpeskoleelever og aften- eller ungdomsskolehold for handicappede, hvor sådant behov er til stede. Kuratoren bør følge dette arbejde og kan derigennem holde sig i kontakt med de unge. Bliver der brug for hjælp til den unge, for eksempel på grund af brudt arbejdsforhold, vil kuratoren være vel orienteret om mange af de forhold, der nødvendigvis må kendes for at yde effektiv personlig støtte.

3. Studenterrådgivningen.

I 1964 oprettede Landsforeningen for Mentalhygiejne i samarbejde med Danske Studerendes Fællesråd en metalhygiejnisk rådgivningsklinik i København for studerende ved de højere læreanstalter. Oprettelsen af klinikken var et forsøg, der skulle danne baggrund for en vurdering af behovet for rådgivning hos ovennævnte gruppe.

I forsøgsperioden blev der indsamlet materiale over det klientel, der søgte rådgivningen, idet man også søgte at fastlægge de særlige problemer, der var registreret i klinikken. Problemerne blev opdelt i fire grupper:

- a. *Socialproblematik*, hvor økonomiske og boligmæssige problemer har været flest. Endvidere har der været tale om andre almene sociale problemer som f. eks. behov for børneinstitutionsplads, vanskeligheder i forbindelse med militærtjenesten, indgåelse eller opløsning af ægteskaber o. l. I sådanne sager er der ydet en konkret oplysning og vejledning i de respektive spørgsmål.
- b. *Pædagogisk problematik*, der er problemer omkring valg af studieretning, studieskift, usikkerhed med hensyn til standpunkt og egnethed for det valgte studium, dårligt studieresultat m. v., og knytter sig således direkte til studiesituationen og studieforløbet. Disse problemer retter sig fortrinsvis mod undervisningsstrukturen på uddannel-

sesinstitutionerne, og løsningen af problemer falder ikke naturligt ind i en studenter-rådgivningsvirksomhed, for så vidt der ikke samtidigt er knyttet andre problemer dertil.

- c. *Psykologisk problematik*, hvor der er tale om vanskeligheder i sammenhæng med studiesituationen i videre forstand. Der er tale om problemer, der er opstået som følge af de vilkår, studiesituationen indebærer som f. eks. lettere nervøse forstyrrelser eller tilpasningsvanskeligheder, der ikke er af en så alvorlig karakter, at de kan opfattes som egentlige sindslidelser. Det er vanskeligt klart at afgrænse overgangen fra pædagogiske til psykologiske problemer, idet begge grupper udspringer fra studiesituationen. Det har vist sig, at den rådgivning, der kunne ydes af socialrådgivere, psykologer og psykiatere har været hensigtsmæssig over for det klientel, der her er tale om.
- d. *Psykiatrisk – eller anden lægelig problematik*, der retter sig imod klienter, der frembyder tegn på egentlige sindslidelser. Det har været naturligt at henvise studerende til den almindelige lægeservice som tilbydes alle befolkningsgrupper. Inden for Studenterrådgivningens rammer er et samarbejde med psykiatere dog uundværligt med henblik på en diagnosticering af de klienter, som viser suspekte symptomer. Det er ofte vanskeligt at trække grænsen mellem problemernes karakter, hvorfor et nært samarbejde de tre grupper imellem er værdifuldt og udvirker nye behandlingsformer.

Da Studenterrådgivningen i København viste et klart behov for metalhygiejnisk rådgivning blandt de studerende, skete der en gradvis udbygning af institutionen. Samtidig hermed oprettedes i september 1968 studenterrådgivninger i Odense og Århus. Nogle måneder senere åbnede en rådgivning af beskedent omfang i Ålborg.

Den nuværende kapacitet er herefter følgende:

København: Åbningstiden: daglig kl. 9.00–16.00

Personale: 3 halvtidsansatte psykologer
3 psykiatriske konsulenter (hver 3 timer ugentligt)
1 heldagsansat socialrådgiver
1 heldagsansat sekretær.

Århus: Åbningstid: 1 ugentlig aften à 3 timer

Personale: 2 psykologer 3 timer ugentligt
1 psykiater 3 timer ugentligt
1 socialrådgiver 3 timer ugentligt
1 sekretær 4 timer ugentligt

Odense: Åbningstid: 1 ugentlig aften à 3 timer

Personale: 1 psykiater à 3 timer
1 psykolog à 1 time
1 socialrådgiver à 3 timer
1 sekretær à 4 timer

Ålborg: Åbningstid: 1 ugentlig aften à 1 time

Personale: 1 socialrådgiver à 1 time.

Rådgivningen blev indtil februar 1969 drevet af Danske Studerendes Fællesråd og Landsforeningen for Mentalhygiejne i fællesskab. Efter dette tidspunkt overgik rådgivningen til at være en selvejende institution, som finansieres på grundlag af en finanslovbevilling og ledes af en bestyrelse, hvortil der er knyttet en faglig kommitteret.

I det erfaringsmateriale klinikkerne indtil nu har indhøstet placerer klientelet sig aldersmæssigt således, at der er flest i alderen 20–25 år, og at der er en mindre overvægt af mandlige klienter.

Om end der er en betydelig overlapning ved angivelse af henvendelsesgrunden, fordeler den sig således:

Sociale problemer	10 pct.
Studiemæssige problemer	39 pct.
Psykiske problemer	39 pct.
Lægelige problemer	3 pct.

Diagnostisk er 40 pct. betegnet med psykisk indendørs normalområdet, 37 pct. med diagnose neurose, 20 pct. karakteriseret som karakterafvigende og psykotiske og 3 pct. med en primær somatisk lidelse.

Konkret rådgivning og oplysning er anvendt over for den store del af klientelet, der ikke har vist tegn på egentlig psykisk abnormitet, og hvor henvendelsesårsagen har været praktiske vanskeligheder.

Aflastende samtaler er anvendt over for akut belastede klienter som hjælp til at overvinde en aktuell krisetilstand.

Pædagogisk vejledning er først og fremmest anvendt over for den del af klientelet, som viste tegn på karakterafvigelse, men tillige over for en del af de klienter, der viste tegn på umoden personlighed samt endvidere over for nogle karakterneurotiske klienter.

Støttende psykoterapi er især anvendt over for de »grænsepsykotiske« klienter samt ved visse neurotiske tilstande.

Afdækkende, indsigtsgivende psykoterapi er meget tidskrævende og derfor kun forsøgt i få tilfælde. Det har her drejet sig om lettere neurotiske forstyrrelser.

Medikamentel behandling i form af psykofarmaca er givet af psykiateren til visse grænsepsykotiske klienter og ved visse angsttilstande. Denne behandling er altid blevet ledsaget af samtaler enten hos psykiateren eller hos en af de andre rådgivere.

Formålet med oprettelsen af Studenterrådgivningsklinikkerne er at afhjælpe aktuelle sociale og psykologiske problemer. Udover at have en forebyggende funktion vil rådgivningen kunne bryde situationer, hvor den studerende har været studieineffektiv i en sådan grad, at det har været en belastning. Der er ikke tale om, at rådgivningen sigter imod at behandle grundlæggende psykiske lidelser, men at hjælpe med de aktuelle vanskeligheder, der er hæmmende for studieforløbet. Dette fremgår også af det forhold, at kun få klienter har haft mere end 6 konsultationer. Studentersituationen – i større omfang også andre uddannelsessøgende – befinder sig i en længere periode af social afhængighed end normalt. I forbindelse hermed er denne gruppe mere sårbar i sit arbejde end unge, der beskæftiger sig med mere rutinepræget arbejde.

Behovet for rådgivning over for denne gruppe har man ikke her i landet nogen eksakt forestilling om. Udlandets erfaringer viser, at omkring 15 pct. af studentersituationen har behov for mentalhygiejnisk rådgivning. Dette tal er større end for en population som helhed, hvilket kan have en sammenhæng med aldersgruppen, men også kan have en sammenhæng med uddannelsessituationen.

Tanken bag studenterrådgivningen er ligeledes den, at en vis homogenitet præger populationen, og at det faglige personale kan udvikle et specifikt kendskab til uddannelsesinstitutionen.

nerne og de uddannelsessøgendes arbejde og funktion på disse.

Man må dog se Studenterrådgivningens virksomhed i sammenhæng med den almene studievejledning ved uddannelsesinstitutionerne og erhvervsvejledningen i gymnasiet. En del af de klienter, der henvender sig til Studenterrådgivningens klinikker kommer på grund af dårlige studieresultater, usikkerhed med hensyn til studieretning, studiernes konkrete krav og studie-tilrettelæggelsen, der jo er væsentlig anderledes end i gymnasiet.

Det er vigtigt, at der sker en vis arbejdsdeling mellem studievejledningsinstitutionen og

studenterrådgivningen, således at der kan ske en gensidig henvisning.

Meget tyder på, at der allerede i gymnasieårene opstår situationer, hvor der er behov for mentalhygiejnisk rådgivning. Hittidige forsøgsordninger peger tydeligt i den retning. Der findes i dag ingen overgang mellem de skolepsykologiske kontorer, der alene står til rådighed for folkeskolen, og studenterrådgivningen. På længere sigt må det derfor være rigtigt at *udbygge rådgivningsvirksomheden til at omfatte også gymnasiet* og se denne foranstaltning i sammenhæng med den almene studievejledning.

Rådgivning inden for fængselsvæsenet

1. Ved alle de under fængselsvæsenet hørende anstalter er oprettet stillinger for personale, der har til særlig opgave at yde rådgivning til de indsatte i økonomiske, sociale og personlige spørgsmål m. v., jfr. nedenstående oversigt.

Forsorgsmedarbejdere ved fængselsvæsenets anstalter pr. 1. marts 1971:

	Antal medarbejdere	Disses uddannelse
Forvaringsanstalten og sær-fængslet i Horsens	10	1 lærer, 1 socialrådgiver, 4 tidligere fængselsbetjente med supplerende uddannelse.
Statsfængslet i Vridsløselille	5	3 socialrådgivere, 1 tidligere fængselsbetjent med supplerende uddannelse.
Stats- og ungdomsfængslet i Nyborg	8	4 socialrådgivere, 1 kontoruddannet, 1 tidligere fængselsbetjent med supplerende uddannelse.
Københavns fængsler	8	5 socialrådgivere, 1 kontoruddannet, 2 tidligere fængselsbetjente med supplerende uddannelse.
Statens arbejds hus ved Sdr. Omme	3	2 socialrådgivere, 1 tidligere fængselsbetjent med supplerende uddannelse.
Stats- og ungdomsfængslet på Søbysøgård	2	2 socialrådgivere.
Statsfængslet ved Horserød	3	1 socialrådgiver, 2 tidligere fængselsbetjente med supplerende uddannelse.
Ungdomsfængslet på Møgelkær	4	2 socialrådgivere, 2 tidligere fængselsbetjente med supplerende uddannelse.
Statsfængslet på Kragsskovhede	4	4 socialrådgivere.
Statsfængslet Renbæk	2	1 socialrådgiver, 1 tidligere fængselsbetjent med supplerende uddannelse.
Statsfængslet ved Nr. Snede	2	1 diakon, 1 tidligere fængselsbetjent med supplerende uddannelse.
Ungdomsfængslet Kærshovedgård	2	1 tidligere lærer, 1 tidligere fængselsbetjent med supplerende uddannelse.
Forvaringsanstalten i Herstedvester	6	2 socialrådgivere, 1 diakon, 1 kontoruddannet, 2 tidligere fængselsbetjente med supplerende uddannelse.

Pr. 1. marts 1971 var 10 – af i alt 62 normerede – stillinger som forsorgsmedarbejdere under fængselsvæsenet ikke besat. På finansloven for 1971/72 påregnes bevilget yderligere 9 stillinger fortrinsvis som følge af den stærke stigning i antallet af stofmisbrugere i fængselsvæsenets anstalter.

Den samlede udgift til aflønning af de nævnte medarbejdere andrager i finansåret 1970/71 ca. 2.300.000 kr.

Klientelet.

Rådgivningsarbejdet ved fængselsvæsenet bærer klart præg af det særlige klientel, som virk-

somheden omfatter. Rådgivningen og andet forsorgsarbejde for de indsatte må nødvendigvis tage sigte ikke blot på øjeblikkelige økonomiske, sociale og familiemæssige problemer m. v., men også på problemer efter løsladelsen, således at man letter den indsatte sociale tilpasning eller resocialisering i tiden efter løsladelsen. Man tilstræber gennem rådgivningen at bidrage til en løsning af forskellige vanskeligheder, der kan have været medvirkende årsag til eller som er udsprunget af kriminalitet.

Rådgivningen tilbydes samtlige indsatte, og tilbuddet gælder tiden lige fra de pågældendes indsættelse, og indtil de udgår af tilsyn. Rådgivningen foretages på grundlag af en systematisk gennemgang af den enkeltes sociale status og samtlige dennes aspekter. De indsatte kan i øvrigt til enhver tid under opholdet anmode rådgivningen om bistand til løsning af problemer, der måtte opstå.

Det er ikke muligt at angive et nærmere eksakt tal for rådgivningens omfang, men det kan oplyses, at der opholder sig ca. 3.600 personer i de under fængselsvæsenet hørende anstalter og arresthuse, heraf over 2.000 i større anstalter (statsfængsler) og særanstalter, og at det antal personer, der i løbet af et år modtager rådgivning, er betydeligt større på grund af den af- og tilgang, der foregår i årets løb.

Rådgivningens indhold.

Rådgivningen omfatter som nævnt økonomiske, personlige og familiemæssige problemer. I tilknytning til den almindelige rådgivning og vejledning søger man eksempelvis henstands- og afdragsordninger med eventuelle kreditorer, ordning af sygekasse-, bolig-, skatte- og fagforhold m. v. Der optages kontakt direkte med de forskellige myndigheder, socialkontorer, børne- og ungdomsværn, familievejledning, arbejdsanvisningskontorer, revalideringscentre, skoler og kurser. Der aflægges endvidere besøg i hjemmene med henblik på en vurdering af familiens mulighed for at yde den indsatte støtte efter løsladelsen.

De under prøveløsladelsen etablerede tilsyn varetages normalt af Dansk Forsorgsselskab, enten således at der beskikkes en privat tilsynsførende på det sted, hvor den løsladte tager ophold eller således, at en af forsorgsselskabets lokalafdelinger selv fører tilsynet uden anvendelse af private tilsynsførende. I de tilfælde, hvor det er den til vedkommende anstalt knyt-

tede afdeling af forsorgsselskabet, der selv fører tilsynet uden anvendelse af private tilsynsførende, er det i almindelighed ensbetydende med, at tilsynet varetages af anstaltens forsorgspersonale eller en anden funktionær fra anstalten. Ved forvaringsanstalterne er sidst nævnte fremgangsmåde hyppigst forekommende.

Som følge af de pr. 1. oktober 1965 ændrede regler i straffeloven om prøveløsladelse er der sket en kraftig stigning i antallet af prøveløsladelser, der i 1964 fra stats- og ungdomsfængslerne androg ca. 975, medens de i 1970 androg ca. 1725. Dette har medført en meget betydelig arbejdsforøgelse med hensyn til forberedelsen af løsladelserne og med hensyn til tilsynsarbejdet. Med fængselsvæsenets nuværende forsorgspersonale har det ikke været muligt i praksis fuldtud at gennemføre de intentioner, der ligger til grund for den nye lovgivning. Da det af bevillingsmæssige grunde ikke har været muligt i tilstrækkeligt omfang at udvide antallet af forsorgsuddannede medarbejdere, har man i de senere år forsøgt at inddrage egnede funktionærer af opsynsstyrken i forsorgsarbejdet, således at disse gennem en kursusrække på fængselsvæsenets personaleskole har fået en teoretisk uddannelse. De hidtidige erfaringer med denne ordning har været tilfredsstillende.

Spørgsmålet om udbygning af rådgivningen.

Med hensyn til spørgsmålet om eventuel udbygning af rådgivningen for fængselsvæsenets klienter har justitsministeriet oplyst, at spørgsmålet om en effektivisering af forsorgsarbejdet, herunder samarbejdet mellem kriminalforsorgen og andre sociale institutioner, der udøver rådgivning på det sociale område for tiden er genstand for behandling i følgende udvalg og arbejdsgrupper, der er nedsat af justitsministeriet:

1. Kriminalforsorgsudvalget (nedsat den 9.9. 1960), der beskæftiger sig med spørgsmål om de forsorgsmæssige foranstaltninger over for betinget dømte, prøveløsladte og andre ikke-anstaltsanbragte kriminelle.

Udvalget har foreløbig afgivet følgende betænkninger:

Betænkning nr. 400/1965 om tilsyn m. v. med betinget dømte og andre lovovertrædere.

Betænkning nr. 519/1969 om vilkår ved betingede domme og prøveløsladelser og

Betænkning nr. 563/1970 om rekruttering og instruktion af honorarlønnede tilsynsførende.

2. Forsorgsudvalget (nedsat i august 1969) til behandling af spørgsmålet om forsorgsarbejde i fængselsvæsenets anstalter.

3. En arbejdsgruppe (nedsat den 7.1.1971) med den opgave at afgive indstilling om den fremtidige fordeling af arbejdsopgaverne på kriminalforsorgens område mellem Dansk Forsorgsselskab og fængselsvæsenet.

En udbygning og effektivisering af forsorgsarbejdet såvel over for indsatte i fængselsvæsenets anstalter som med hensyn til kriminalforsorgen i frihed påregnes inden for de nærmeste år at nødvendiggøre en betydelig forøgelse af forsorgspersonellet, en intensivering af uddannelsen af dette personale, tilvejebringelse af en række institutioner (ungdomspensioner, udgangshjem o. lign.) til midlertidig anbringelse af klientellet og øgede bevillingsmæssige muligheder i øvrigt for bistandsarbejdet over for det omhandlede klientel.

Rådgivning inden for forsvaret

Indledning.

Siden begyndelsen af 1950'erne har der som led i forsvarets oplysnings- og velfærdsvirksomhed været gennemført rådgivning for forsvarets personel. Denne rådgivning omfatter bistand i sociale, økonomiske, juridiske og personlige spørgsmål.

Det rådgivende personale.

Der er til samtlige forsvarets – og Civilforsvarskorpsets – tjenestesteder knyttet en *socialkonsulent*. Konsultationernes antal og varighed afhænger af tjenestestedets størrelse og af det konstaterede behov.

Der er pr. 1. januar 1968 til socialrådgivningen knyttet følgende personel:

Centralt ved Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjenestes socialektion:

- 3 heltids- og 1 halvdagsansatte socialrådgivere (heraf 1 sektionsleder og 1 fuldmægtig).

Ved tjenestestederne:

- 6 heltidsansatte konsulenter (heraf 5 med socialrådgiveruddannelse og 1 med juridisk uddannelse).
- 36 deltidsbeskæftigede, timelønnede konsulenter, hvis uddannelse og hovedbeskæftigelse fordeler sig således:
- 24 kommunalt uddannede (heraf 2 med juridisk uddannelse).
- 6 socialinspektører
- 3 ekspeditionssekretærer
- 15 fuldmægtige/overassistenter
- 7 socialrådgiveruddannede
- 1 afdelingsleder i Dansk Forsorgsselskab
- 1 afdelingsleder i Mødrehjælpen
- 1 erhvervsvejleder
- 1 revalideringskonsulent
- 3 ansat ved henholdsvis børneværn, statssygehus og Åndssvageforsorgen
- 5 jurister

- 1 revalideringschef
- 1 amtsfuldmægtig
- 1 fuldmægtig ved Dansk Forsorgsselskab
- 1 fuldmægtig ved Rigsombudet i Thorshavn
- 1 advokat.

Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste afholder normalt mindst en gang årligt et kursus af 3–4 dages varighed for konsulenterne.

Udgiften til aflønning af såvel heltidsbeskæftigede som timelønnede udgjorde i finansåret 1966/67 ca. kr. 425.000,00.

Tilrettelæggelse af rådgivningen

Alt personel i forsvaret kan vederlagsfrit benytte sig af tilbuddet om rådgivning, ligesom chefer m. fl. kan henvise personellet til at rådføre sig med konsulenterne.

Snarest efter hvert nyt holds møde – normalt i løbet af de første 14 dage – giver socialkonsulenten efter nærmere aftale med tjenestestedet, en orientering om socialrådgivningens omfang og indhold, med en oversigt over de foreliggende muligheder for bistand under indkaldelsen. Efter orienteringen skal personellet have mulighed for at få besvaret spørgsmål, så vidt muligt ved en efterfølgende konsultation.

I passende tid før hjemsendelsen giver socialkonsulenten orientering om personlige, økonomiske og andre problemer i forbindelse med hjemsendelse.

Socialkonsulenten er rådgiver for tjenestestedets chef i spørgsmål af social karakter.

Udførelsen af tjenesten som socialkonsulent forudsætter kontakt med tjenestestedets chefer, læge, auditor, præst, civilundervisningsforstander (-viceforstander) m. fl. og forbindelse til forskellige myndigheder og institutioner uden for tjenestestedet (socialkontor, skattevæsen, mødrehjælp, revalideringscenter, arbejdsanvisningskontor m. v.).

Forsvarets tjenestesteder m. fl. skal drage om-

sorg for, at værnepligtige, der hjemsendes på grund af sygdom eller tilskadekomst, eventuelt efter at være fremstillet for en kassationskommission, gennem tjenestestedets socialkonsulent bliver orienteret om mulighederne for bistand i henhold til forsikringsmæssige og forsorgsmæssige love og bestemmelser m. v. Dette gælder i særlig grad i tilfælde, hvor den pågældende værnepligtige på hjemsendelsestidspunktet såvel ved ordinær som ekstraordinær hjemsendelse – henligger på hospital/sygehus eller af anden årsag er uarbejdsdygtig.

I forbindelse med ulykkestilfælde med dødelig udgang bør det ligeledes foranlediges, at socialkonsulenten giver de pårørende fornøden vejledning vedrørende erstatningsspørgsmål m. v.

Rådgivningens art og indhold.

Alt efter den enkelte henvendelses art, den pågældendes evne til og muligheder for – efter en vejledning – selv at løse problemet afgør socialkonsulenten, hvorledes den enkelte henvendelse skal behandles.

Der ydes rådgivning og praktisk hjælp – bl. a. ved formulering af andragender, klager m. v. og ved forhandlinger med myndigheder – i en lang række forskellige spørgsmål. De vigtigste af disse er:

hjælp i henhold til lov om offentlig forsorg, skattespørgsmål, gæld, lån, budgetlægning, boligspørgsmål, ægteskabs-, faderskabs- og bidragsspørgsmål, forhold til arbejdsgivere og faglige organisationer, ferispørgsmål, erstatnings-, forsikrings- og sygekasseforhold, praktiske og økonomiske spørgsmål i forbindelse med hjemsendelse (optagelse på skoler, gennemgang af kurser m. v., samt ophold i udlandet), personlige spørgsmål og problemer i øvrigt.

I særlige tilfælde kan der efter forhandling med Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste stilles juridisk bistand til rådighed.

Til belysning af konsulenternes virksomhed kan oplyses, at de i finansåret 1966/67 modtog ca. 15.000 henvendelser, heri medregnet henvendelser til Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjenestes rådgivningskontor fra værnepligtige og deres pårørende før indkaldelsen og efter hjemsendelsen.

Henvendelserne fordeler sig på følgende emnegrupper:

a. Hjælp efter forsorgslovens § 54	4.974
b. Skattespørgsmål	1.488
c. Gæld, lån, legater	880
d. Boligspørgsmål	912
e. Ægteskabs-, faderskabs- og bidrags-sager samt skilsmisssager	1.319
f. Forhold vedrørende civil arbejdsgiver (løn, feriepenge m. v.) erhvervs- og uddannelsesvejledning	1.067
g. Erstatnings-, forsikrings- og sygekasseforhold	409
h. Spørgsmål vedrørende tjenesten (forflyttelser, velfærdsorlov, andre friheder eller lettelser i tjenesten, hjemsendelse, kassation, disciplinære vanskeligheder m. v.)	2.203
i. Diverse spørgsmål, som ikke kan henføres til ovennævnte grupper samt personlig rådgivning	1.733

I samme periode er der efter anmodning fra chefer eller overordnede myndigheder i forbindelse med behandling af ansøgninger eller indstillinger, hvor baggrunden var sociale eller familiemæssige vanskeligheder, afgivet udtalelse (udfærdiget socialrapport) i 1.125 tilfælde.

Som det fremgår af ovenstående oversigt udgør bistand i sager om økonomisk støtte til værnepligtige, herunder navnlig sager om hjælp i henhold til forsorgslovens § 54, en væsentlig del af socialkonsulentens rådgivningsarbejde. Det må dog understreges, at rådgivningsvirksomheden i de senere år til en vis grad har ændret karakter. Socialkonsulenterne er således i stigende omfang blevet benyttet til behandling af spørgsmål – ansøgninger og indstillinger – med direkte relation til den militære tjeneste: forflyttelser, midlertidig hjemsendelse, velfærdsorlov, straffesager, disciplinære og andre tilpasseingsvanskeligheder.

Det stadigt stigende antal gifte værnepligtige har endvidere – ud over rådgivning i spørgsmål om økonomisk hjælp – medført et øget behov for rådgivning af familiemæssig og personlig art, et arbejde som ofte nødvendiggør flere samtaler med begge ægtefæller og eventuelt med andre pårørende, såfremt der skal opnås tilfredsstillende resultater. For disse gerne meget unge ægtefæller – ofte fra brudte hjem og i socialt vanskelige kår med et eller flere små børn – betyder værnepligtstjenesten selvsagt en sær-

lig belastning og dertil en forøgelse af den i forvejen store skilsmisserisiko.

På tjenestesteder med et større antal kontraktantagne har der vist sig et stigende behov for effektiv bistand og vejledning, specielt i spørgsmål af økonomisk art.

Endelig må nævnes, at der synes at være en stigende tendens til, at værnepligtige benytter socialkonsulenten i *klagesager*. Det må herved erindres, at konsulenten har mulighed for som led i vejledning – uden udgift for den råde-søgende – at indhente juridisk bistand i sagen. I øvrigt må fremhæves, at netop råde-søgningen meget ofte medfører, at en klagesag løses ved konsulentens vejledning eller direkte mellemkomst, således at rejsning af klagesag undgås.

Planer for udbygningen af rådgivningen.

Spørgsmålet om en eventuel ændring eller udbygning af rådgivningen for forsvarets personel har været behandlet i et af forsvarsministeren den 8. december 1964 nedsat udvalg ved-

rørende befalingsmandsuddannelsen og arbejdsklimaet i forsvaret. Dette udvalg har redegjort for sine overvejelser vedrørende rådgivnings-spørgsmålet i betænkning nr. 496 i 1968. Udvalget anser rådgivningen for en vigtig faktor i personaleomsorgen inden for forsvaret og henstiller, at det personale, der stilles til rådighed for rådgivningen, udvides. Udvalget anfører, at man ikke med den nuværende medarbejderstab vil kunne gennemføre en personlig rådgivning af forsvarets personel og henstiller, at der stilles psykologisk bistand til rådighed for udøvelse af denne rådgivning.

Endvidere stilles forslag om, at der under Forsvarets pædagogiske Råd nedsættes et 3-mandsudvalg med repræsentation for Forsvarets Oplysnings- og Velfærdstjeneste, Forsvarets Civilundervisning og Militær psykologisk Tjeneste. Dette udvalg skal varetage en koordineret planlægning og gennemførelse af en effektiv rådgivning for forsvarets personel i sociale-, erhvervs- og uddannelsesmæssige samt rent personlige anliggender.

Privat organiseret rådgivning

	Side
1. Dansk Forsorgsselskab	74
2. Dansk Kvindesamfunds Københavnskreds, Rådgivningskontoret for Kvinder	75
3. De under folkepensionisternes og invalideorganisationernes kontaktudvalg hørende organisationer m. v.	75
4. Frelsens Hærs fængselsarbejde	75
5. Grønlandsk rådgivnings- og konsulentvirksomhed	76
6. Kofoeds Skole	76
7. Kristelig forening for børne- og ungdomsforsorg	76
8. K.F.U.K.'s sociale arbejde	76
9. Kristeligt Studenter-Settlements rådgivningskontor	77
10. Københavns Ungdoms Råd. Ungdommens Rådgivningskontor	77
11. Landsforeningen mod børnelammelse	77
12. Landsforeningen Evnesvages Vel	77
13. Landsforeningen for Mentalhygiejne	78
14. Lænke-ambulatorierne	79
15. Rådgivningskontoret på Frederiksberg	79
16. Sct. Nicolai Tjenesten	80
17. Foreningen for Familieplanlægning	80

1. Dansk Forsorgsselskab.

Social rådgivningsvirksomhed indgår som en integrerende del af forsorgsselskabets tilsyns- og personundersøgelsesarbejde.

Der er ved selskabet normeret 72 stillinger som forsorgsmedarbejdere; noget over halvdele af medarbejderne har socialrådgiveruddannelse, mens de øvrige har anden uddannelse suppleret med adskillige års erfaring i socialt arbejde gennem virke for selskabet eller andre sociale institutioner. Herudover er der til selskabet knyttet ca. 800 honorarlønnede tilsynsførende.

Selskabets samlede udgifter til lønninger og honorarer udgjorde i finansåret 1966/67 ca. 5,2 mill. kr.

Udgifterne vedrørende undersøgelses- og tilsynsvirksomheden udredes af staten på grundlag af en særlig tilskudsordning, hvorefter der pr. tilsyn betales et fast beløb (pr. 1.4.1968 1.472,16 kr.).

Under selskabet hører centralkontoret, der tillige er afdelingskontor for København, samt 10 lokalafdelinger fordelt over landet. Ved alle kontorerne er der daglig konsultation.

Tilgangen af nye klienter andrager for tiden ca. 3.500 årligt. Det samlede antal henvendelser fra klienter til selskabets faste medarbejdere andrager skønsmæssigt ca. 40.000 årligt.

Selskabets virksomhed omfatter tilsyn med betinget dømt og prøveløsladte m. v.

I selve rådgivningsarbejdet over for klienterne ydes der bistand med løsning af samtlige de problemer, der opstår for disse i tilsynsperioden – personlige, familiemæssige og arbejdsmæssige problemer, spørgsmål om folkeregister, fagforening, skat etc. Med hensyn til ydelse af økonomisk hjælp til klienterne drager selskabet omsorg for, at der etableres kontakt med socialkontorer, arbejdsløsheds- og sygekasser

m. m. Selskabet udøver i øvrigt selv en økonomisk hjælpevirksomhed.

Dansk Forsorgsselskab udtaler, at den af selskabet ydede rådgivning kun dækker det nødvendige behov hos klienterne, og man skønner det ønskeligt, om selskabet kunne få mulighed for at yde en mere intensiv rådgivning og vejledning til klienterne vedrørende disses erhvervsmæssige problemer. Der peges endvidere på, at der er et stort og påtrængende behov for en udbygning af psykiatrisk bistand i kriminalforsorgen, herunder navnlig udbygning af antallet af alkoholambulatorier.

2. Dansk Kvindesamfunds Københavnerkreds, Rådgivningskontoret for Kvinder.

Rådgivningskontoret har konsultation 1 aften om ugentlig. Der er rådgivning ved advokat, læge eller psykolog samt socialrådgivere; medarbejderne er ulønnede.

Udgifterne i forbindelse med rådgivningskontoret dækkes ved tilskud fra legater m. v.

Rådgivningen står åben for alle. I tiden 1. marts-1. januar 1968 havde kontoret 570 rådsøgende (heraf 5 % mænd) med i alt 622 forespørgsler.

En væsentlig del af henvendelserne drejer sig om ægteskabelige og familiemæssige forhold, herunder forespørgsler vedrørende skilsmisse eller separation. Endvidere er der et betydeligt antal henvendelser om sociale spørgsmål.

3. De under Folkepensionisternes og Invalidorganisationernes Kontaktudvalg hørende organisationer m. v.

Der henvises til oplysningerne ovenfor ad D III° Særforsorgen i øvrigt for så vidt angår følgende invalideorganisationer under udvalget: Landsforeningen af Vanføre, Landsforeningen for Bedre Hørelse, Danske Døves Landsforbund og Dansk Blindesamfund.

Under udvalget hører ud over de ovennævnte organisationer foreningen Boserup Minde og Landsforeningen af Colostomiopererede.

I^o Til selve kontaktudvalget er knyttet 3 medarbejdere. De pågældende har ingen speciel uddannelse med henblik på dette arbejde, men har alle et godt kendskab til sociallovgivningen fra andet arbejde. Den årlige lønudgift udgør ca. 2.000 kr. pr. medarbejder. Udvalgets udgifter dækkes ved statstilskud.

Der er ikke faste konsultationer. Det årlige antal henvendelser til kontaktudvalget udgør ca. 150.

Kontaktudvalgets primære opgave er oplysning og vejledning med hensyn til de i lov om omsorg for invalidepensionister og folkepensionister omhandlede hjælpemuligheder; der etableres i vidt omfang kontakt med lokale kommunale myndigheder.

2° Ved foreningen *Boserup Minde* er ansat 1 konsulent med uddannelse som revalideringskonsulent. Den årlige lønudgift udgør 3.000 kr. Udgifterne vedrørende foreningen finansieres af indsamlede midler.

Foreningen har konsultation i København 1 gang ugentlig, og det årlige antal henvendelser udgør ca. 200.

Rådgivningen omfatter sociale spørgsmål, f. eks. ansøgninger om invalidepension og hjælp efter forsorgslovens § 53, skattespørgsmål m. v.

3° *Landsforeningen af Colostomiopererede* har 30 ulønnede medarbejdere. Landsforeningens driftsudgifter dækkes af foreningen selv, bl. a. gennem private tilskud.

Der er ikke faste konsultationer. Det årlige antal henvendelser til landsforeningen udgør ca. 200.

Rådgivningen er individuel og omfatter bl. a. spørgsmål vedrørende hjælpemidler og ydelser i henhold til pensionslovene.

Kontaktudvalget udtaler, at der for alle under udvalget hørende organisationer er et udtalt behov for udvidelse af rådgivningsarbejdet. Det er i denne forbindelse understreget, at der er og altid vil være behov for en hel speciel rådgivning for invaliderede byggende på en konsulenttjeneste udgået af de invalideredes egne rækker, idet de særlige psykiske forhold, der følger af invaliditet, bedst kan afhjælpes ad denne vej.

4. Frelsens Hærs fængselsarbejde.

Der er til arbejdet knyttet en fængselssekretær. Den årlige lønudgift udgør ca. 25.000 kr. I øvrigt medvirker adskillige frivillige i arbejdet. Til delvis dækning af udgifterne ydes bl. a. statstilskud; underskuddet dækkes af Frelsens Hær.

Fængselsarbejdet har kontor i København. Endvidere besøges landets fængsler regelmæssigt hver anden eller tredje måned.

For så vidt angår antallet af henvendelser i 1967 er oplyst:

67 besøg i landets fængsler
255 samtaler med indsatte
205 familier besøgt (fordelt over hele landet)
103 henvendelser til fængselsarbejdets kontor.

Rådgivningen omfatter personlige, ægteskabelige og sociale problemer. Herudover yder fængselsarbejdet hjælp til familierne samt formidling af rejser for hustruer til fængslerne m. m. Man finder, at der er et behov for udbygning af den omhandlede virksomhed, herunder af den personlige kontakt med de pågældende og med hjemmene.

5. Grønlandsk Rådgivnings- og Konsulentvirksomhed.

Ved kontoret er ansat en socialrådgiver 21 timer ugentligt med aflønning på grundlag af 15. lkl., en praktikant fra Danmarks sociale højskole, der modtager et vederlag på 300 kr. om måneden, samt en til to grønlandsk-dansk sprogede studerende, der hovedsageligt bistår som tolke og aflønnes med timeløn efter studentertarif. Alle udgifter afholdes af Grønlands landsråd.

Der er daglig konsultation.

Der er årligt 40-50 sager ved kontoret.

Rådgivningen omfatter især sociale og arbejds- og uddannelsesmæssige spørgsmål samt bistand til løsning af boligproblemer.

6. Kofoeds Skole.

Der er ved skolen beskæftiget 22 medarbejdere med rådgivning vedrørende sociale spørgsmål, heraf 1 cand. theol. (forstanderen), 1 lærer og 5 socialrådgivere. Der er til medarbejderne i 1967 i alt udbetalt 368.100 kr. i lønninger. Der ydes af det offentlige tilskud, der dækker ca. 60 % af skolens samlede udgifter.

Der udøves daglig rådgivning på skolen med normal ekspeditionstid fra kl. 9-19 og ekspedition efter behov fra kl. 19-23.

Der er ved Kofoeds Skole årligt indskrevet ca. 3.500 elever, og det daglige antal elever ved skolen er gennemsnitligt 250-300.

Den rådgivning, der udøves, er et led i skolens social-pædagogiske arbejde.

En udbygning og intensivering af rådgivningsvirksomheden må ses i sammenhæng med skolens hele virksomhed.

7. Kristelig forening for Børne- og ungdomsforsorg.

Lederen af foreningens hovedkontor, der har uddannelse som børneforsorgspædagog, forestår rådgivningsarbejdet.

Der er konsultation i foreningens hovedkontor i København.

Udgifterne afholdes af de indsamlede midler, som foreningen råder over.

Det årlige antal henvendelser skønnes at udgøre ca. 200; der er en stigende tendens.

Rådgivningsvirksomheden vedrører i første række vanskeligheder for familier med børn; man arbejder her sammen med og henviser til de pågældende børne- og ungdomsværn. Endvidere rådgives der i forbindelse med adoption; rådgivning ydes dels til ansøgere om adoption, dels til forældre, der ønsker at bortadoptere børn; man samarbejder her såvel med mødrehjælpen som med Børneforsorgens adoptionskontor.

Foreningen overvejer en udbygning af sin rådgivningsvirksomhed.

8. K.F.U.K.'s Sociale Arbejde.

Foreningens sociale arbejde udøves dels i foreningens gæstehjem i Stampesgade, dels i kiosk H i hovedbanegårdens ankomsthal. Arbejdet på sidstnævnte sted sker i fællesskab med K.F.U.M.

Der er på gæstehjemmet ansat 1 medarbejder, som har uddannelse i socialt arbejde. I kiosken er i alt beskæftiget 4 medarbejdere, heraf en diakon og en diakonelev.

K.F.U.K.s lønningsudgifter vedrørende det nævnte arbejde udgør 27.000 kr. årligt.

Udgifterne dækkes delvis af legater, gaver m. v., underskuddet dækkes af K.F.U.K.s sociale arbejders fælleskasse.

Kontortiden i kiosk H er kl. 16-18 og kl. 22-24.

Det årlige samlede antal henvendelser om rådgivning og vejledning er knapt 3000. Hertil kommer ca. 2.500 telefoniske henvendelser og ca. 250 skriftlige henvendelser.

Rådgivningen omfatter arbejds- og boligproblemer, familievanskeligheder, tilpasningsvanskeligheder m. m.

Der skønnes at være behov for en udbygning af rådgivningsvirksomheden; en udbygning strander imidlertid på foreningens økonomiske forhold.

9. Kristeligt Studenter-Settlements Rådgivningskontor.

Der er ved kontoret beskæftiget en heldags-ansat socialrådgiver; lønudgiften udgjorde i 1966/67 31.500 kr. Endvidere er der til kontoret knyttet en juridisk konsulent (ulønnet).

Der ydes ikke offentlige tilskud til rådgivningskontoret; langt størstedelen af udgifterne afholdes af settlementet.

Rådgivningskontoret søges mest af midaldrende og ældre mennesker. I 1967 havde man 65 nye klienter og 59 tidligere klienter (i disse tal er ikke medregnet en del klienter, der ønskede at være anonyme). Ca. ¾ af klienterne var mennesker, der enten oppebar eller søgte invalide-, enke- eller folkepension.

Arbejdet består mest af samtaler i kontoret eller andre steder, husbesøg samt breve og telefonsamtaler til og fra klienterne. I mange tilfælde har kontoret været mellemled mellem klienten og diverse institutioner og myndigheder, ligesom mange klienter er hjulpet med skemaer, ansøgninger m. m.

Kontoret får forelagt spørgsmål af enhver art, dog mest vedrørende sociale, økonomiske, ægteskabelige og personlige problemer. Klienter, der rettelig hører hjemme i mødrehjælpen eller andre specielle institutioner henvises dertil, ligesom man ofte samarbejder med andre instanser.

Ud fra de erfaringer, der er gjort i kontoret mener man, at der fortsat er behov for personlig rådgivning i ikke for store institutioner.

10. Københavns Ungdoms Råd, Ungdommens Rådgivningskontor.

Rådgivningskontorets daglige ledelse forestås af en forretningsfører. Herudover er der til aftenkonsultationer knyttet to socialrådgivere og en forsorgssekretær. Den årlige lønningsudgift udgør 36.400 kr.

Der ydes foreningen tilskud fra Københavns og Frederiksberg kommuner og fra Københavns amt; endvidere ydes tilskud af tipsmidlerne.

Der er konsultation daglig i eftermiddags- og aften timerne.

I 1967/68 var der ekspeditioner uden sagsoprettelse i 1.200 tilfælde; der blev oprettet 314 sager, hvori var i alt 2.027 ekspeditioner.

Der ydes rådgivning vedrørende boligproblemer, fritidsproblemer, økonomiske problemer, uddannelse og erhverv, graviditet og fød-

sel, indgåelse af ægteskab, separation og skilsmisse m. m. Herudover har rådgivningskontoret søgt at løse en lang række personlige problemer af overvejende følelsesmæssig karakter.

Rådgivningskontorets erfaringer viser, at der er et behov for en særlig ungdomsrådgivning. Man har taget initiativet til at få etableret et samarbejde med andre institutioner, som tager sig af specielle problemer, som opstår i en storby, hvor ikke alle unge uden videre følger sig til rette.

11. Landsforeningen mod børnelammelse.

I tilslutning til polioinstituttets klinik og dens afdeling for praktisk revalidering af poliopatienter over hele landet er der etableret en afdeling for socialrådgivning. Afdelingen beskæftiger tre halvdagsansatte socialrådgivere. Omkostningerne ved afdelingens drift dækkes af landsforeningens midler.

Socialrådgiverafdelingens arbejde er alsidigt og ikke begrænset til rådgivning. Næsten uanset karakteren af de problemer, der opstår for foreningens patienter, tager afdelingens medarbejdere sig af dem i nært samarbejde med instituttets overlæge, administrationen og afdelingen for praktisk revalidering.

Af opgaver skal nævnes:

1. Ydelse af råd og vejledning med hensyn til hjælpemuligheder i henhold til den sociale lovgivning m. v.
2. Indgivelse af ansøgninger til det offentlige i pensions-, bolig- og motoriseringsspørgsmål m. v.
3. Indstilling om tilskud, lån m. v. af landsforeningens egne midler.
4. Indgivelse af ansøgninger til private fonds, legater etc.
5. Tilvejebringelse af oplysninger om og bedømmelse af patienternes økonomi i forbindelse med foranstående og til brug for revalideringsafdelingens behandling af sager om hjælp til boliger, boligændringer, specielle hjælpemidler m. v.
6. Rådgivning i private anliggender.

Det oplyses, at socialrådgiverafdelingens kapacitet svarer til det aktuelle behov.

12. Landsforeningen Evnesvages Vel.

Landsforeningen har oplyst, at den ikke udøver nogen form for egentlig rådgivningsvirk-

somhed, idet spørgsmål af social art henvises til Andssvageforsorgen.

Landsforeningens kontor får en del henvendelser fra medlemmer, men giver kun råd og vejledning efter erfaringsmateriale fra tidligere henvendelser.

Landsforeningen udtaler ønsket om yderligere rådgivning fra forsorgens side, idet man har erfaret, at mange forældre ikke får de nødvendige oplysninger fra forsorgens side på grund af manglende personale og tidnød.

13. Landsforeningen for Mentalhygiejne.

1. Baggrunden for landsforeningens rådgivningsvirksomhed.

Landsforeningens rådgivningserfaringer strækker sig over 20 år og hidrører fra i alt 12 rådgivninger i Storkøbenhavn og provinsen.

Baggrunden for, at Landsforeningen i 1950 oprettede sin første rådgivning i København og i tiden herefter gradvis dækkede landet med rådgivninger var en erkendelse af, at samfundets mentalhygiejniske service over for den enkelte var utilstrækkelig, og at det derfor var en relevant opgave for Landsforeningen at gennemføre et forsøg, som kunne belyse manglerne.

Landsforeningen besluttede, i overensstemmelse med den generelle linie, som Foreningen var slået ind på, at koncentrere sine bestræbelser om individ-orienterede foranstaltninger, som kunne forebygge psykiske lidelser (special-profylaktiske foranstaltninger) ved at give hjælp til selvhjælp i en aktuel problemsituation. Landsforeningen besluttede derfor at begynde en *forsøgs*virksomhed med mentalhygiejnisk rådgivning med følgende formål:

- 1) at konstatere behovet for mentalhygiejnisk rådgivning,
- 2) at beskrive det klientel, der søger hjælp på de mentalhygiejniske rådgivninger,
- 3) at beskrive den anvendte rådgivningsmetode, og – om muligt den opnåede rådgivningseffekt, samt
- 4) at tage stilling til, om der på basis af disse erfaringer vil være grund til at oprette en rådgivningsvirksomhed, der ikke blot er en forsøgsvirksomhed, men et serviceorgan for det danske samfund og i bekræftende fald at stille forslag om, hvorledes en sådan generel rådgivningsordning skal være.

2. Formålet med mentalhygiejnisk rådgivning.

Formålet med mentalhygiejnisk rådgivning er at forebygge psykiske lidelser og at fremme trivselen gennem en personrådgivning, der giver hjælp til at løse sådanne aktuelle problemer, herunder samspilsproblemer, som klienten ikke kan løse ved egen hjælp – i alle tilfælde ikke på det pågældende tidspunkt.

3. Princippet i mentalhygiejnisk rådgivning.

De mentalhygiejniske rådgivninger, som Landsforeningen har etableret, er karakteriseret ud fra følgende principper:

- I) Rådgivningen bygges op omkring psykiatrisk, psykologisk og social fagkundskab*) – på professionel basis. På alle rådgivninger er der som rådgivere (normalt) ansat mindst én psykiater, én psykolog og én socialrådgiver (foruden sekretær) og i en række tilfælde endvidere en jurist. Der skelnes herudfra i det følgende mellem 3-leddede og 4-leddede mentalhygiejniske rådgivninger.
- II) Rådgiverne fungerer som et team, hvor der ikke findes nogen fast visitator (der ser alle klienterne), men hvor klienterne fordeles efter deres umiddelbart oplevede problemer eller efter deres eget valg til den rådgiver, hvis fagområde ligger mest lige for.
- III) Udnyttelsen af de andre fagområders specielle fagkundskab kommer dels frem ved, at en rådgiver kan visitere til en af de andre faggrupper og dels ved, at alle sager gennemgås på en konference, hvori alle deltager.
- IV) Hver rådgivning har en leder, der ifølge en principbeslutning fra Landsforeningens forretningsudvalg enten kan være psykiater eller psykolog.
- V) Rådgivningen er en »åben« rådgivning, hvor klienten kan komme ind »lige fra gaden« – uden henvisning og med »alle mulige« problemer.
- VI) Rådgivningen er gratis – og sigter imod alle befolkningsgrupper.
- VII) Da sigtet med rådgivningerne ikke er egentlig psykoterapi, må rådgivningens ydelse bestå i en relativt kortvarig indsats.

*) samt inspireret af Socialpolitisk forenings betænkning om »Juridisk og social rådgivning« (Det danske forlag, København 1961) – endvidere i Horsens, Tårnby og Hvidovre også juridisk fagkundskab.

4. Oversigt over Landsforeningens rådgivningsvirksomhed.

Landsforeningen har siden 1950 etableret i alt 12 rådgivninger, hvoraf 7 fortløbende er i drift. Rådgivningerne fordeles sig over hele landet med 4 i det storkøbenhavnske område, 1 på Sjælland, 2 på Fyn og 5 i Jylland, heraf 1 i Sønderjylland, 3 i Midtjylland og 1 i Nordjylland. Landsforeningen har betjent i alt ca. 10.000 klienter (Studenterrådgivningen ikke medregnet).

Københavnerrådgivningen har været »moderrådgivningen« og i en årrække også langt den største rådgivning.

15.11.1964 etablerede Landsforeningen imidlertid i samarbejde med Danske Studerendes Fællesråd den såkaldte »Studenterrådgivning«, hvis sigte var rådgivning af klientelet under Danske studerendes fællesråd i København. Der henvises herom til bilag 7, side 65.

Københavnerrådgivningen har gennem årene forestået uddannelse af rådgivningspraktikanter, og deltager for nærværende i forskning omkring rådgivningsproblematikken.

Rådgivningerne har de fleste steder været almindelige 3-leddede rådgivninger med én ugentlig åbningstid.

Rådgivningerne i *Horsens, Tårnby og Hvidovre* er 4-leddede rådgivninger, hvoraf de to sidstnævnte er oprettet i tilknytning til den nye børneværnslov.

Rådgivningen i *Næstved* har igennem en 3-årig periode også ydet en speciel børnerådgivning for en bevilling fra bidragsfonden.

En rådgivning i *Odense* er oprettet i samarbejde med LO og Fællesorganisationen af fagforeningerne i Odense som en »lukket« forsøgsrådgivning, hvis formål specielt var at undersøge behovet for rådgivning for Fællesorganisationens medlemmer.

5. Rådgivningernes finansiering.

Landsforeningens rådgivningsvirksomhed er blevet finansieret dels gennem Landsforeningens almindelige indtægter, herunder indsamlinger og kontingenter, dels i en første forsøgsperiode gennem en bevilling fra tipsmidlerne, dels gennem amtslig og kommunal deltagelse i udgifterne for den stedlige rådgivning og dels fra 1964 gennem en finanslovbevilling under indenrigsministeriet.

Landsforeningen har i alt gennem sine 20 års forsøgsvirksomhed haft en samlet økonomisk

aktivitet for rådgivningerne på i alt 2.587.100 kr. (Studenterrådgivningen kun medregnet det første år). Heraf har Landsforeningen af sine egne midler betalt ca. 514.600 kr.

14. Lænke-ambulatorier.

Ved de 10 Lænke-ambulatorier er beskæftiget i alt 12 sociale medarbejdere, hvoraf 9 er socialrådgiveruddannede, 1 socialinspektør, 1 revalideringskonsulent og 1 overassistent på socialkontor. Udgiften til aflønning af de pågældende medarbejdere udgjorde i 1966/67 137.504 kr.

Alle udgifterne i forbindelse med Lænke-ambulatoriernes virksomhed afholdes af staten.

De 10 ambulatorier er placeret på Sjælland og Bornholm. Ved København-ambulatoriet er der konsultation hver aften, medens der ved de øvrige ambulatorier er aftenkonsultation 2 gange ugentlig.

Antallet af sociale konsultationer har i året 1966/67 været:

Konsultationer	12.324
Telefonkonsultationer	2.178
Konferencer med kontaktfolk	2.185
Skriftlige henvendelser	2.088
Husbesøg	552

Det bemærkes, at Helsingør-ambulatoriet ikke indgår i disse tal.

Som følge af klientelet vil der forekomme enhver form for sociale vanskeligheder. Økonomiske vanskeligheder (restance med skat og bidrag, afbetalingskøb o. l.) vil i behandlingsens start være i flertal. Da ambulatorierne ikke har mulighed for at yde økonomisk hjælp, men henviser til socialkontorer m. v., vil det i mange tilfælde være nødvendigt at etablere kontakt mellem patienten og disse institutioner. Omfanget heraf kan kun opgøres skønsmæssigt, men man vil antage, at ca. hver fjerde patient har behov for sådan henvisning.

Det er Centralkontorets opfattelse, at den gældende ordning dækker det aktuelle behov for social vejledning.

15. Rådgivningskontoret på Frederiksberg.

Der er ved rådgivningskontoret, der er oprettet af Socialdemokratiet på Frederiksberg, følgende medarbejdere:

2 jurister, 2 socialrådgivere, et medlem af kommunens sociale udvalg, en tilsynsværge i

børneforsorgen, en forstander for en lærlingepension, en medarbejder der er kyndig i huslejesager samt en præst. Alle medarbejderne er ulønnede. Der ydes gennem junstitsministeriet et årligt tilskud på 500 kr. til kontorholdsudgifter.

Der er ved rådgivningskontoret 1 ugentlig aftenskonsultation.

Det årlige antal henvendelser til rådgivningskontoret udgør ca. 400, hvoraf over halvdelen angår juridiske spørgsmål.

Rådgivningen omfatter mange forskellige spørgsmål, lige fra hjælp til udfyldelse af skemaer til særdeles indviklede juridiske og personlige problemer. I vidt omfang etableres der kontakt med myndigheder.

Rådgivningskontoret udtaler, at der efter dets opfattelse er et behov for udbygning af rådgivningskontorer af privat karakter.

16. Sct. Nicolai Tjenesten.

Der er her tale om en samtaletjeneste om personlige problemer uden nogen form for begrænsning. Rådgivning vedrørende sociale spørgsmål optræder sjældent som et isoleret fænomen, og i de fleste tilfælde ydes »rådgivningen« derfor af en af de til Tjenesten knyttede frivillige medarbejdere.

Tjenestens daglige leder er uddannet socialrådgiver og står til rådighed for medarbejderne, ligesom særlige tilfælde henvises til socialrådgiveren. Lederen aflønnes efter 17. lønningsklasse.

Udgifterne vedrørende Tjenesten dækkes fuldt ud af Kirkens Korshær.

Tjenesten har åben næsten hele døgnet.

Det samlede antal henvendelser til Tjenesten udgjorde i tiden 1. september 1966–1. september 1967 omkring 3.500.

Ethvert tænkeligt socialt problem vil kunne præsenteres. I nogle tilfælde sker der henvisning til offentlige og private institutioner.

Tjenesten ønsker en udbygning af sin virksomhed, men økonomi og pladsforhold tillader ikke dette for øjeblikket.

17. Foreningen for familieplanlægning.

Foreningen, hvis hovedformål er at fremme oplysning og forskning om familieplanlægning og ansvarligt forældreskab, herunder at udvide kendskab til forsvarlige antikonceptio-

nelle midler, driver i hovedstadsområdet 5 vejledningsklinikker med tilsammen 8 ugentlige konsultationer. Til hver klinik er knyttet en gynækolog, en sygeplejerske og en sekretær. På disse klinikker gives personlig vejledning i overensstemmelse med foreningens formål til kvinder, som enten ikke ønsker eller ikke har mulighed for at få den nødvendige vejledning i svangerskabsforebyggelse hos egen læge. I forbindelse med denne vejledning er pjecerne »Prævention-Metoder«, »Pessar Prævention«, »Hormon Prævention« samt »I Uterus Prævention« udarbejdet.

De 5 klinikker giver tilsammen vejledning til omkring 1500 kvinder om året ved ca. 3000 konsultationer.

Ved siden af den personlige vejledning udfører foreningen et alment oplysende arbejde med det sigte at motivere befolkningen i almindelighed for familieplanlægning. Som led i dette arbejde udsendes pjecen »i anledning af den lykkelige begivenhed«, som henvender sig til den gifte kvinde, der har fået sit første barn. Herudover har foreningen med det formål at give seksualoplysning til unge udarbejdet følgende pjecer:

- »Du vokser«
- »Du vokser endnu unge mand«
- »18 år – nye rettigheder, nye pligter«
- »Der gives ikke orlov fra ansvaret«.

Til brug ved skolernes obligatoriske seksualundervisning er udsendt en kønslære med tilhørende undervisningsmateriale.

Desuden er udarbejdet to litteraturlister:

- »Seksualoplysning i Folkeskolen«
- »Litteraturliste 1950–1970«
- samt
- »Kønslære-Ordliste«.

En præventionskasse til demonstrationsbrug kan rekvireres fra foreningen.

Som pædagogiske konsulenter for seksualundervisningen i folkeskolen har Foreningen tilknyttet to lærere.

Foreningens film »Prævention – en samtale mellem unge« udlånes gennem Statens Filmcentral.

Foreningen afholder kurser i seksualoplysning og familieplanlægning for sygeplejersker, jordemødre, lærere m. fl.

Foreningen har endvidere set det som sin opgave at sikre befolkningen adgang til lægeligt forsvarlige svangerskabsforebyggende midler

af god kvalitet til rimelig pris og til købs, hvor befolkningen i øvrigt forsyner sig med læge- og forebyggende midler. Foreningen importerer derfor sådanne midler, der – efter at være kontrolleret på Danmarks Apotekerforenings Kontrollaboratorium (DAK-laboratoriet) – for-

handles på alle landets apoteker under mærket PLAN.

Til løsning af foreningens forskellige opgaver ydes der delvis offentlig støtte i medfør af lov om foranstaltninger i anledning af svangerskab.

Mentalhygiejnisk Forskningsinstituts undersøgelse af 4000 rådsøgende

1. Rådgivningsklientelet.

Materialet for undersøgelsen er 4027 personer, som har konsulteret rådgivningerne. Materialeindsamlingen er foregået i tidsrummet 1962-1966.

Af de godt 4000 rådsøgende var 55 pct. kvinder og 45 pct. mænd - 56 pct. var gifte, 24 pct. ugifte, 11 pct. sep./skilt og 4 pct. enke/mand. Aldersfordelingen fremgår af tabel 1.

TABEL 1

Alder

Alder i hele år	0-14	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	over 70	Uoplyst	I alt
Antal pers. absolut	172	301	838	1012	810	520	223	80	71	4027
Procentvis	4,3	7,5	20,8	25,1	20,1	12,9	5,5	2,0	1,8	100,0

Det fremgår af tabellen, at den største del af de rådsøgende placerer sig i de midterste aldersgrupper.

Tabel 2 viser materialets fordeling med hensyn til erhverv.

TABEL 2

Erhverv

Erhverv	Antal personer	
	Absolut	Procentvis
Ufaglærte	848	21,1
Faglærte	368	9,1
Funktionærer og tjenestemænd	721	17,9
Landmænd og fiskeskipper	40	1,0
Selvstændige erhvervsdrivende	129	3,2
Liberale erhverv	69	1,7
Hjemmearbejdende husmødre	860	21,4
Lærlinge, elever og studerende	369	9,2
Pensionister og andre uden erhverv	320	7,9
Andre	46	1,1
Uoplyst	257	6,4
I alt	4027	100,0

Det fremgår af tabellen, at bredt sagt alle erhvervsgrupper er repræsenteret i rådgivningsklientelet, om end der synes at være nogen social slagside.

Grundene til at søge rådgivningerne fremgår af tabel 3.

TABEL 3

Henvendelsesgrund

Henvendelsesgrund	Antal personer	
	Absolut	Procentvis
Henvendelsesgrund Vanskeligheder med:		
Ægtefælle, kæreste	934	23,2
Forældre, børn	609	15,1
Anden familie eller omgangskreds	76	1,9
Arbejde, arbejdsplads	230	5,7
Samfundsnormer	72	1,8
Alkoholisme	40	1,0
Sexuelle problemer	76	1,9
Sig selv	715	17,7
Sociale problemer	299	7,4
Formelle juridiske problemer	671	16,7
Andet	92	2,3
Uoplyst	213	5,3
I alt	4027	100,0

Over 40 pct. af henvendelsesgrundene er rubricerede som direkte familieproblemer. En række af de andre henvendelsesgrunde rummer dog også familieaspekter. Bredt sagt har ¾ af klienterne enten direkte familieproblemer eller problemer, der indirekte spiller en familie-mæssig rolle.

Fordelingen af de forskellige diagnosegrupper, man har arbejdet med, fremgår af tabel 4.

TABEL 4
Diagnosegruppe

Antal personer	Psykisk indenfor normalområdet	Alvorlig neurose	Psykoze	Psykoinfantilisme	Alvorlig karakterafvigelse	Intelligensdefekt	Ubedømmelig	Uoplyst	I alt
Absolut	2607	499	185	77	152	48	169	290	4027
Procent	64,7	12,4	4,6	1,9	3,8	1,2	4,2	7,2	100,0

Sammenfattende sagt består rådgivningsklientelet af et bredt udsnit af befolkningen – med nogen slagside imod de socialt dårligst stillede. Der er lidt flere kvinder end mænd, aldersmæssigt er tyngdepunktet i de midaldrende aldersgrupper, og de fleste er gifte. Omkring $\frac{2}{3}$ af klientelet har henvendt sig på grund af familieproblemer eller på grund af problemer, der har et familiemæssigt aspekt. Diagnostisk set ligger ca. $\frac{2}{3}$ af klientelet psykisk inden for normalområdet. Ca. 60 pct. er kommet på eget initiativ, resten efter henvisning fra læger, psykologer eller andre.

2. Rådgivningernes ydelser.

Ca. 30 pct. er behandlet af henholdsvis læge eller psykolog og ca. 20 pct. af henholdsvis socialrådgiver eller jurist. 45 pct. af klienterne

har kun modtaget én samtale, 20 pct. 2 samtaler, godt 20 pct. fra 3–5 samtaler, 5 pct. 6–8 samtaler og ca. 5 pct. mere end 8 samtaler.

Behandlingsformen, der er opgjort for et delmateriale, fremgår af tabel 5.

Det fremgår af tabellen, at der er tre typer af rådgivning, som har været fremherskende, nemlig aflastende samtaler, socialrådgivning og juridisk vejledning samt henvisning til anden institution. Man kan sige, at de tre fremherskende typer af rådgivning repræsenterer tre forskellige sider af rådgivningernes funktion, nemlig den psykologisk-psykiatriske behandling, den mere konkret vejledende og den henvisende funktion.

Hvad angår aflastende samtaler, pædagogisk-psykologisk vejledning samt støttende psykoterapi henvises til forskningsrapporten (s. 68–70, samt til casesamlingen).

TABEL 5
Behandlingsform

Behandlingsform	Antal personer	
	Absolut	Procentvis
Aflastende samtaler	282	15,2
Pædagogisk-psykologisk vejledning	156	8,4
Støttende terapi	36	2,0
Afdækkende psykoterapi	1	0,1
Medikamentel behandling	81	4,4
Rådgivning vedrørende sociale spørgsmål	267	14,4
Juridisk vejledning og assistance	212	11,4
Orienterende samtale derefter henvendelse	293	15,8
Orienterende samtale derefter udeblivelse	184	9,9
Orienterende samtale derefter afvist	29	1,6
Orienterende samtale derefter rådg. af en anden person	21	1,1
Uoplyst	290	15,7
I alt	1852	100,0

3. Rådgivningens effekt.

I Mentalhygiejnisk forskningsinstituts publikation er der forsøgt foretaget en vurdering af rådgivningens effekt, selv om det erkendes, at dette er en vanskelig opgave.

Man har undersøgt, hvorledes det er gået 588 klienter, der har modtaget længerevarende behandling, og herved konstateret, at godt 40 pct. er blevet betegnet som bedrede efter behandlingen i rådgivningen. – Ses der væk fra de klienter, om hvilke der ikke foreligger oplysning, stiger procenten af bedrede til ca. 80 pct.

Går man a priori ud fra, at korrekt råd og vejledning samt henvisning til anden institution i sig selv er nyttige foranstaltninger, viser undersøgelsen, at de mentalhygiejniske rådgivninger i henimod $\frac{2}{3}$ af tilfældene synes at have tjent en nyttig funktion, selv om der intet vides om, hvordan det ville være gået, hvis de radsøgende ikke havde henvendt sig.

